

№ 1 (103) 2023

НАША ВЕРА

Папа Бенэдыкт XVI.

Палітыка павінна скіроўвацца на забеспячэнне
справядлівасці і такім чынам ствараць
галоўныя ўмовы для міру. <...> Служэнне праву
і барацьба з панаваннем несправядлівасці
былі і застаюцца асноўным заданнем палітыка.

У гістарычны момант, калі чалавеку
выпала сутыкнуцца з сілаю,
якую дагэтуль нельга было ўявіць,
гэтае заданне становіцца асабліва надзённым.

*З прамовы Святога Айца Бэнэдыкта XVI
у нямецкім Бундэстагу
22 верасня 2011 г.*

Рэдакцыйная рада:

арцыбіскуп Юзаф Станеўскі, Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі,
арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч, біскуп Юрый Касабуцкі,
кс. Аляксандр Амяльчэня, Ірына Багдановіч, Данута Бічэль, кс. Юры Быкаў,
Аксана Данільчык, Ірына Жарнасек, Алесь Жлутка, Лідзія Камінская,
Аліна Новікава, Марына Пашук, кс. Дзмітрый Пухальскі (касцёльны кансультант),
Аркадзь Шпунт.

Галоўны рэдактар — Крыстына Лялько.

Мастацкі рэдактар — Уладзімір Вішнеўскі.

Тэхнічны рэдактар — Алег Глекаў.

У нумары 1 / 2023

НАША ВЕРА

- Спадчына**
РАЗУМНАЕ СЭРЦА.
РАЗВАЖАННІ НАД АСНОВАМІ ПРАВА
Прамова Святога Айца Бэнэдыкта XVI
у нямецкім Бундэстагу 22 верасня 2011 г.
- 2**
- Прэзентацыя**
Ксёндз Мікола ГРАКАЎ
ПРЭЗЕНТАЦЫЯ ВЫДАННЯ
КОДЭКСУ КАНАНІЧНАГА ПРАВА
- 6**
- Ксёндз канонік Дзмітрый ПУХАЛЬСКИ
«ЗБАЎЛЕННЕ ДУШАЎ –
НАЙВЫШЭЙШАЕ ПРАВА КАСЦЁЛА»
- 8**
- Ксёндз прафесар Рамуальдас ЗДАНІС
ВАЖНАЯ ПАДЗЕЯ
- 10**
- In memoriam**
Гутарка Яўгеніі НАЙДОВІЧ з ксяндзам
канонікам Дзмітрыем БАРЫЛАМ
«Я БЫЎ ШЧАСЛІВЫ...»
- 13**
- Ad fontes**
Аляксандр ЕЛЬСКИ
НАРЫС ПА ГІСТОРЫІ МІНСКАЙ ДЫЯЦЭЗІІ
- 17**
- Постаці**
Андрэй ШПУНТ
АПОСТАЛ УНІІ
- 24**
- Нашы святыні**
Гар СУРМАЧЭЎСКИ
БУДСЛАЎСКИ КАСЦЁЛ І ШЛЯХЕЦКІЯ ГЕРБЫ
XVII СТАГОДДЗЯ
- 26**
- Надзея УСАВА
«ЛІТУРГІЧНЫ ГАРДЭРОБ»
Арнаты ў зборах Нацыянальнага мастацкага музея
Рэспублікі Беларусь
- 33**
- Пераклады**
Іван ФРАНКО
СМЕРЦЬ КАІНА
- 38**
- Ірына БАГДАНОВІЧ
ВЕЛІКОДНАЯ ПРЫПАВЕСЦЬ ПРА ДРЭВА КРЫЖА
Ў ТВОРЧАЙ СПАДЧЫНЕ ЮЛЯНА ЭЙСМАНДА
- 41**
- Паэзія**
Данута Бічэль
СЯМЕЙНЫ АЛЬБОМ ПРА КАХАННЕ І ПРА ЛЮБОЎ
- 44**
- З нагоды юбілею**
Галіна ТЫЧКО
ЛІТАРАТУРНЫ ЧОВЕН ІРЫНЫ ЖАРНАСЕК
- 48**
- На кніжнай паліцы**
Аксана ДАНІЛЬЧЫК
«ВЕРУ Ў БЯЗМЕЖНЫЯ ЦУДЫ»: АНТОНІЯ ПОЦЦЫ
- 51**
- Успаміны**
Уладзімір ЯГОЎДЗІК
ЖЫВІЦА АНАТОЛЯ ІВЕРСА
- 56**
- Мастацтва**
Алена КРЫВЕНЬКАЯ
ГАЛОЎНАЕ – БЫЦЬ ШЧЫРЫМ
- 61**

Папа Бэнэдыкт XVI, які адышоў у вечнасць у апошні дзень мінулага года, меў не толькі «разумнае сэрца» і глыбокі розум, але і прарочае бачанне нашай агульнай чалавечай будучыні ў нашым агульным еўрапейскім доме. Сёння, праз 12 гадоў, думкі гэтай прамовы, адрасаванай суайчыннікам Папы — нямецкім парламентарыям і палітыкам, здаюцца не толькі надзвычай актуальнымі для ўсіх нас, але прачытваюцца і ўспрымаюцца як мудрае настаўленне і як айцоўскае папярэджанне: балючае і ўсхваляванае. Пачуйма яго!

Рэд.

РАЗУМНАЕ СЭРЦА.

Разважанні над асновамі права

Прамова Святога Айца Бэнэдыкта XVI
у нямецкім Бундэстагу 22 верасня 2011 г.
(падчас апостальскага падарожжа ў Германію)

<...> Вялікі гонар і радасць для мяне прамаўляць перад гэтай высокаю палатаю — перад парламентам маёй нямецкай айчыны, які сабраны тут як дэмакратычна выбранае народнае прадстаўніцтва, каб працаваць дзеля добра Федэратыўнай Рэспублікі Германіі. Хачу падзякаваць спадару прэзідэнту Бундэстагу за яго запрашэнне выступіць з гэтай прамоваю, а таксама за прыязныя словы прывітання і прызнання, з якімі ён сустрэў мяне. У гэтыя хвіліны звяртаюся да вас, паважаныя спадарыні і спадары, несумненна, таксама як ваш суайчыннік, які ўсё жыццё памятае пра сваё паходжанне і са спагадлівасцю сочыць за лёсам нямецкай айчыны. Але запрашэнне выступіць з гэтай прамовай звернута да мяне як Папы, Біскупа Рыма, які нясе найвышэйшую адказнасць за каталіцкі хрысціянскі свет. Тым самым вы прызнаеце тую ролю, якую адыгрывае Святы Пасад як партнёр у супольнасці народаў і дзяржаваў. Зыходзячы з гэтай маёй міжнароднай адказнасці, хачу прапанаваць вам некаторыя

меркаванні пра асновы свабоднай прававой дзяржавы.

Дазвольце мне пачаць свае разважанні пра асновы права з адной маленькай гісторыі са Святога Пісання. У Першай кнізе Валадарстваў апавядаецца пра тое, што Бог дазволіў маладому каралю Саламону пры ўступленні на прастол папрасіць аб тым, чаго ён хоча. Што папрасіў для сябе ў гэты момант малады правіцель? Пospеху, багацця, доўгага жыцця, знішчэння ворагаў? Нічога з гэтага ён не просіць. Ён просіць: «Дай слуге Твайму сэрца, якое будзе разумець, як кіраваць народам, як адрозніваць добро і зло» (1 Вал 3, 9). Гэтым аповедам Біблія хоча сказаць нам, да чаго ў канчатковым выніку павінен прыйсці палітык. Яго канчатковым крытэрыем і асноваю яго працы як палітыка не можа быць поспех і тым больш матэрыяльная карысць. Палітыка павінна скіроўвацца на забеспячэнне справядлівасці і такім чынам ствараць галоўныя ўмовы для міру. Зразумела, палітык будзе імкнуцца да поспеху, без якога

ён увогуле не можа ажыццяўляць палітычную дзейнасць. Але поспех падпарадкаваны крытэрыю справядлівасці, жаданню захоўваць права і разуменню права. Пospех таксама можа стаць спакусаю і, такім чынам, адкрыць шлях для фальсіфікацыі права, для знішчэння справядлівасці. «Аднімі права — чым тады стане дзяржава, калі не вялікай бандай разбойнікаў?» — сказаў аднойчы святы Аўгустын¹. Мы, немцы, на ўласным вопыце пазналі, што гэтыя словы — не проста страшны прывід. Мы перажылі час, калі ўлада была аддзелена ад права, калі ўлада процістаяла праву, таптала права, і калі дзяржава стала прыладаю знішчэння права — вельмі добра арганізаванаю бандаю разбойнікаў, здольнаю пагражаць усяму свету і штурхаць яго да краю прорвы. Служэнне праву і барацьба з панаваннем несправядлівасці былі і застаюцца асноўным заданнем палітыка. У гістарычны момант, калі чалавеку выпала сутыкнуцца з сілаю, якую дагэтуль нельга было ўявіць, гэтае заданне становіцца асабліва надзённым.

Чалавек у стане знішчыць свет. Ён здольны маніпуляваць самім сабою. Ён можа, так бы мовіць, ствараць людзей і пазбаўляць людзей магчымасці заставацца людзьмі. Як нам распазнаць, што справядліва? Як нам адрозніваць дабро і зло, сапраўднае права і фіктыўнае? Просьба Саламона застаецца ключавым пытаннем, якое і сёння стаіць перад палітыкам і палітыкай.

У большай частцы справаў, якія падлягаюць прававому рэгуляванню, большасць можа быць дастатковым крытэрыем. Аднак відавочна, што ў асноўных пытаннях права, якія датычаць годнасці чалавека і чалавецтва, прынцыпу большасці недастаткова: кожны адказны чалавек павінен сам шукаць крытэрыі, якімі будзе кіравацца пры фармаванні заканадаўства. У III стагоддзі вялікі тэолаг Арыген так абгрунтаваў супраціўленне хрысціянаў пэўным існуючым прававым нормам: «Калі б хто-небудзь апынуўся сярод скіфаў, з іх бязбожнымі законамі, і быў вымушаны там жыць <...>, то, мабыць, вельмі разумна было б, калі б у імя закону праўды, які ў скіфаў лічыцца парушэннем закону, ён і яго аднадумцы на-суперак існуючым там нормам стваралі саюзы»².

Кіруючыся такім перакананнем, дзейнічалі байцы руху супраціўлення нацысцкаму рэжыму і іншым таталітарным рэжымам, служачы тым самым праву і ўсяму чалавецтву. Для гэтых людзей было бясспрэчна відавочным, што існуючае заканадаўства на самай справе з'яўляецца беззаконнем. Але ў рашэннях дэмакратычнага палітыка пытанне аб тым, што цяпер адпавядае закону праўды, што сапраўды было б справядлівым і магло б стаць законам, не такое відавочнае. Выявіць, што з'яўляецца правам у разглядзе фундаментальных

антрапалагічных пытанняў і што можа стаць дзейным правам, сёння вельмі няпроста. Пытанне аб тым, як распазнаць сапраўднае права, каб быць здольным служыць справядлівасці ў справе заканатворчасці, ніколі не было простым, а сёння, з улікам нашых шырокіх ведаў і нашых магчымасцяў, яно стала яшчэ больш складаным.

Як распазнаць, што справядліва? У гісторыі прававых сістэмы амаль заўсёды грунтаваліся на рэлігіі: са спасылкай на багоў прымаліся рашэнні аб тым, што сярод людзей лічыцца справядлівым. У адрозненне ад іншых вялікіх рэлігій, хрысціянства ніколі не навязвала дзяржаве і грамадству ні права на падставе Аб'яўлення, ні адпаведных прававых сістэмаў. Замест гэтага яно ўказвала на прыроду і розум як на сапраўдныя крыніцы права — на сугучнасць паміж аб'ектыўным і суб'ектыўным розумам, якая, зразумела, мае на ўвазе, што абедзве гэтыя сферы існуюць дзякуючы стваральнаму розуму Бога. Такім чынам, хрысціянскія тэолагі далучыліся да філасофскага і прававога руху, які сфармаваўся з II стагоддзя да

нашай эры. У першай палове другога дахрысціянскага стагоддзя адбылася сустрэча натуральнага сацыяльнага права, распрацаванага філосафамі-стоікамі, і вядучых настаўнікаў рымскага права³. У гэтым кантакце нарадзілася заходняя прававая культура, якая мела і да сённяшняга дня мае вырашальнае значэнне для прававой культуры чалавецтва. З гэтага дахрысціянскага саюзу паміж правам і філасофіяй бярэ пачатак шлях, які вядзе праз хрысціянскае Сярэднявечча да развіцця права ў эпоху Асветніцтва ажно да Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека і да нашага нямецкага Асноўнага закону, у якім наш народ у 1949 годзе прызнаў «непарушныя і неад'емныя правы чалавека як аснову кожнай чалавечай супольнасці, а таксама міру і справядлівасці ва ўсім свеце».

Для развіцця права і развіцця чалавечнасці было важна, што хрысціянскія тэолагі выступілі супраць рэлігійнага права, якога патрабавала вера ў багоў, і сталі на бок філасофіі, прызнаючы розум і прыроду ў іх узаема-сувязі як сапраўдную крыніцу права, прымальную для ўсіх.

Гэты выбар быў здзейснены яшчэ Паўлам у Пасланні да Рымлянаў, дзе ён сцвярджае: «Калі язычнікі, не маючы Закона [Торы], па прыродзе робяць законнае, то... яны самі сабе закон. Яны паказваюць, што Закон упісаны ў іх сэрцы, аб чым сведчыць іхняе сумленне...» (Рым 2, 14–15). Тут акрэсліваюцца абодва асноўныя паняцці: прырода і сумленне, прычым сумленне — гэта не што іншае, як «разумнае сэрца» Саламона, розум, адкрыты на мову быцця. Такім чынам, калі да эпохі Асветніцтва, Дэкларацыі правоў чалавека пасля Другой сусветнай вайны і фармулявання [нашага] Асноўнага закону пытанне пра фундамент заканадаўства здавалася ясным, то на працягу апошняга паўстагоддзя сітуацыя істотна змянілася. Ідэя натуральнага права ўспрымаецца сёння як адмысловая каталіцкая дактрына, якую нібыта няварта было б абмяркоўваць па-за межамі каталіцкага асяроддзя, так што амаль сорамна нават згадваць гэтае паняцце. Хачу кротка растлумачыць, чаму ўзнікла такая сітуацыя. Перадусім, у аснове ляжыць тэзіс, што паміж быццём (*Sein* — быць) і абавязкам (*Sollen* — мусіць) існуе неадольная прорва. З «быць» ні ў якім разе не можа вынікаць «мусіць», бо гэта зусім розныя сферы. Прычынаю такога падыходу з’яўляецца паўсюдна прынятае сёння пазітывісцкае разуменне прыроды. Калі прырода — па словах Ганса Кельзена — разглядаецца як «сукупнасць фактаў быцця, злучаных паміж сабою прычынна-выніковаю сувяззю», то з яе на самай справе не можа быць выяўлена ніякіх указанняў этычнага характару⁴. Пазітывісцкая канцэпцыя прыроды як нечага выключна функцыянальнага — менавіта так разглядаюць яе прыродазнаўчыя навукі — не можа ўзвесці мост да этыкі і права, бо здольная даваць

толькі функцыянальныя адказы. Аднак гэта адносіцца таксама і да розуму ў пазітывісцкім разуменні, якое паўсюдна лічыцца выключна навуковым. Тое, што немагчыма верыфікаваць або фальсіфікаваць, не адносіцца тады да сферы розуму ў прамым сэнсе. Таму этас і рэлігія павінны быць аднесенымі да сферы суб’ектыўнага і выпадаюць са сферы розуму ў прамым сэнсе гэтага слова. Там, дзе пануе выключна пазітывісцкі розум — а гэта шырока распаўсюджана ў нашай грамадскай свядомасці, — класічныя крыніцы пазнання этасу і права адмяняюцца. Гэта драматычная сітуацыя, якая з’яўляецца краінае ўсіх, і па якой неабходна правесці публічнае абмеркаванне; менавіта запрашэнне да такой дыскусіі з’яўляецца галоўнаю мэтай гэтага выступлення.

Пазітывісцкі падыход да прыроды і розуму, пазітывісцкі светапогляд у цэлым — гэта вельмі важная частка чалавечага пазнання і ведаў, ад якой мы ні ў якім разе не можам адмаўляцца. Аднак сам па сабе ён не з’яўляецца культураю, якая прадстаўляе быццё чалавека ва ўсёй поўні адпаведным і дастатковым чынам. Там, дзе пазітывісцкі розум лічыць сябе адзінаю дастатковаю культураю і зводзіць усе іншыя культурныя рэаліі да статусу субкультураў, ён прыніжае чалавека, больш за тое, пагражае яго чалавечнасці. Я гавару гэта, маючы на ўвазе менавіта Еўропу, дзе ў шырокіх колах робяцца спробы прызнаць пазітывізм агульнаю культураю і агульнаю асноваю для фармавання заканадаўства, перавесці ўсе іншыя азарэнні і каштоўнасці ў статус субкультураў, тым самым ссоўваючы Еўропу ў статус бескультур’я ў параўнанні з іншымі культурамі свету і адначасова даючы падставу для эскалацыі экстрэмісцкіх і радыкальных рухаў. Пазітывісцкі

розум, які падае сябе як нешта эксклюзіўнае і які не здольны ўспрымаць нічога, акрамя функцыянальнасці, падобны да бетонных збудаванняў без вокнаў, дзе мы самі падтрымліваем клімат і святло, не жадаючы ўжо атрымліваць тое і другое з неабсяжнага Божага свету. І пры гэтым не можам утойваць ад сябе, што ў такім збудаваным намі свеце ўсё ж моўчкі чэрпаем з Божых «запасаў», перарабляючы іх у нашы ўласныя прадукты. Трэба зноў парасчынаць вокны, мы павінны зноў убачыць неабсяжнасць свету, неба і зямлю і вучыцца правільна карыстацца ўсім гэтым.

Але як гэта ажыццявіць? Як знайсці шлях у неабсяжны свет, у яго цэласнасць? Як розум можа зноў здабыць сваю веліч, не скаціўшыся ў ірацыянальнасць? Як прырода можа зноў аб’явіць сябе ў сваёй сапраўднай глыбіні, са сваімі патрабаваннямі і сваімі прадпісаннямі? Нагадаю пра адзін працэс у навейшай палітычнай гісторыі, і спадзяюся, што гэта не будзе зразумета няправільна і не выкліча празмернай аднабаковай палемікі. Я сказаў бы, што з’яўленне ў нямецкай палітыцы, пачынаючы з 70-х гадоў, экалагічнага руху хоць і не расчыніла вокны, але стала і застаецца лямантам аб свежым паветры, і гэты крык немагчыма ігнараваць, і нельга адкінуць яго прэч па той прычыне, што ў ім зашмат ірацыянальнага. Маладыя людзі ўсвядомілі, што нешта няправільна ў нашых адносінах з прыродай, што матэрыя — гэта не толькі сыравіна для прадуктаў нашай працы, але што і сама зямля мае сваю годнасць, і мы павінны слухацца яе ўказанняў. Зразумела, я тут не займаюся прапагандай на карысць той ці іншай палітычнай партыі — я далёкі ад гэтага. Калі нешта не так у нашых адносінах з рэальна-

сцю, то ўсе мы павінны сур'ёзна задумацца над гэтым і звярнуцца да пытання аб асновах нашай культуры ўвогуле. Дазвольце мне, калі ласка, яшчэ крыху затрымацца на гэтым моманце. Важнасць экалогіі сёння не выклікае сумненняў. Мы павінны прыслухоўвацца да мовы прыроды і адпаведным чынам адказваць. Але хацелася б падкрэсліць адзін момант, які дагэтуль, як мне здаецца, быў выключаны з абмеркавання: існуе таксама экалогія чалавека. Таксама і чалавек мае сваю прыроду, якую ён павінен улічваць і якую не можа адвольна маніпуляваць. Чалавек — гэта не толькі самадастатковая свабода. Чалавек не стварае сябе самога. Ён — дух і воля, але ён таксама і прырода, і яго воля будзе справядліваю тады, калі ён звяртае ўвагу на прыроду, чуе яе і прымае сябе такім, якім ёсць і які не быў створаны самім сабою. Менавіта так і толькі так рэалізуецца сапраўдная чалавечая свабода.

Давайце вернемся да асноўных паняццяў прыроды і розуму, з якіх мы выходзілі. Вялікі тэарэтык прававога пазітывізму Ганс Кельзен ва ўзросце 84-х гадоў (у 1965 годзе) адмовіўся ад дуалізму быцця (*Sein*) і абавязку (*Sollen*). (Мяне суцяшае, што ў 84 гады, як відаць, яшчэ можна мець ясны розум.) Раней ён гаварыў, што нормы могуць зыходзіць толькі з волі. Такім чынам, прырода магла б змяшчаць у сабе нормы толькі тады, — дадае ён, — калі б воля ўклала ў яе гэтыя нормы. Гэта, у сваю чаргу, — кажа ён, — мела б перадумоваю існаванне Бога Стварыцеля, чья воля ўвайшла ў прыроду. «Дыскутаваць аб праўдзівасці такога пераканання цалкам бесперспектыўна», — заўважае ён⁵. На самай справе? — хацелася б спытацца. На самай справе не мае сэнсу разважаць над тым, ці можа аб'ектыўны розум, які праяўляе сябе ў пры-

родзе, быць перадумоваю стваральнага розуму, *Creator Spiritus*?

Тут на дапамогу нам павінна прыйсці культурная спадчына Еўропы. На падставе пераканання ў існаванні Бога Стварыцеля развілася ідэя правоў чалавека, ідэя роўнасці ўсіх людзей перад законам, усведамленне недамыкальнай чалавечай годнасці ў кожным асобным чалавеку і разуменне адказнасці людзей за свае дзеянні. Гэтыя ўсведамленні розуму складаюць нашу культурную памяць. Ігнараваць гэта або разглядаць як нешта з мінулага раўназначна ампутацыі нашай культуры ўвогуле; гэта пазбавіла б яе цэласнасці. Культура Еўропы ўзнікла ў выніку сустрэчы Ерузалема, Афінаў і Рыма — у выніку сустрэчы веры Ізраэля ў Бога, філасофскага розуму грэкаў і прававой думкі Рыма. Гэтая трайная сустрэча фармуе ўнутраную ідэнтычнасць Еўропы. Праз усведамленне адказнасці чалавека перад Богам і прызнанне недамыкальнай годнасці чалавека, кожнага асобнага чалавека, яна ўстанавіла крытэрыі права, адстойваць якія ў гэты гістарычны час мы перасталі.

Маладому каралю Саламону ў час уступлення на пасаду была дадзена магчымасць папрасіць аб

нечым адным. Што было б, калі б нам, сучасным заканадаўцам, было дазволена аб нечым папрасіць? Аб чым бы мы прасілі? Думаю, што і сёння мы не маглі б жадаць нічога іншага як разумнага сэрца — здольнасці адрозніваць дабро і зло і такім чынам ажыццяўляць сапраўднае права, службы справядлівасці і спакою. Дзякую вам за вашу ўвагу!

Пераклад з нямецкай мовы
Ірыны Бурак.
Паводле
<https://www.vatican.va>

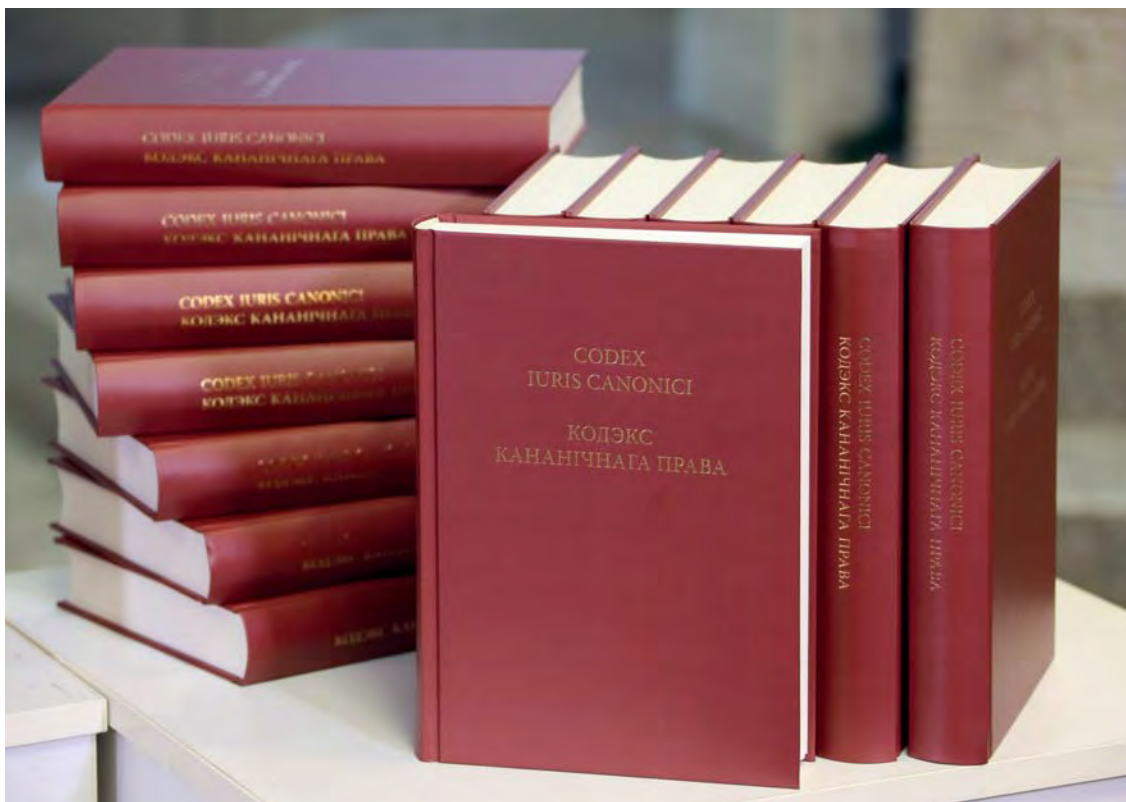
¹ *De civitate Dei*, IV, 4, 1.

² *Contra Celsum*, GCS Orig., 428 (Koetschau); гл. Fürst, A. *Monotheismus und Monarchie. Zum Zusammenhang von Heil und Herrschaft in der Antike* // *Theol. Phil.* 81 (2006), 321–338 (цытата: с. 336); гл. таксама Ratzinger, J. *Die Einheit der Nationen. Eine Vision der Kirchenväter.* – Salzburg – München, 1971. – С. 60.

³ Гл. Waldstein, W. *Ins Herz geschrieben. Das Naturrecht als Fundament einer menschlichen Gesellschaft.* Augsburg, 2010. 11ff; 31–61.

⁴ Тамсама, 15–21.

⁵ Цыт. паводле Waldstein, 19.

Прэзентацыя выдання Кодэксу кананічнага права

15 снежня мінулага года ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася прэзентацыя першага выдання *Codex iuris canonici* (Кодэксу кананічнага права) са зменамі, унесенымі Святым Пасадам у галоўны збор юрыдычных нормаў Касцёла лацінскага абраду з перакладам на беларускую мову.

У прэзентацыі ўнікальнага выдання ўзялі ўдзел іерархі Касцёла на Беларусі, прадстаўнікі дзяржаўнай улады, дыпламаты, святары, спецыялісты ў галіне кананічнага і дзяржаўнага права з нашай краіны і з-за мяжы, прадстаўнікі Беларускай Праваслаўнай Царквы, іншых канфесій і рэлігій.

Мерапрыемства, арганізаванае Апостальскай нунцыятурай у Рэспубліцы Беларусь, адбывалася пры падтрымцы Міністэрства замежных спраў і Нацыянальнай

бібліятэкі Беларусі.

На пачатку ўсіх сабраных у канферэнц-зале галоўнага кнігасховішча краіны прывітаў Апостальскі нунцый Антэ Ёзіч. Прадстаўнік папы Францішка ў Беларусі адзначыў, што Кодэкс кананічнага права — адзін з асноўных прававых дакументаў Каталіцкага Касцёла, абнародаваны ў Ватыкане папам Янам Паўлам II 25 студзеня 1983 года. Канферэнцыя Каталіцкіх Біскупаў Беларусі пры падтрымцы Апостальскай нунцыятуры ў Рэспубліцы Беларусь пераклала Кодэкс лацінскага абраду на беларускую мову, каб духавенства і ўсе зацікаўленыя маглі атрымаць доступ да кананічнага заканадаўства на сваёй мове. Кодэкс быў выдадзены ў арыгінальнай лацінскай версіі і ўключае ў сябе ўсе абнаўленні, якія Каталіцкі Касцёл унёс за апошнія гады, асабліва падчас

Пантыфікату папы Францішка. Нунцый Антэ Ёзіч нагадаў, што ў лютым 2022 г. Святы Пасад змяніў або перагледзеў 151 канон Кодэксу, даўшы каталіцкім біскупам больш кампетэнцый.

Прадстаўнік Святога Айца выказаў падзяку ўсім спецыялістам, якія ўдзельнічалі ў перакладзе Кодэксу на беларускую мову і яго выданні, а таксама тым, хто матэрыяльна падтрымаў праект, у прыватнасці нямецкай дабрачыннай арганізацыі *Renovabis*. «Святы Пасад жывіць надзею, што гэта важнае дасягненне палегчыць вывучэнне і прымяненне касцёльнага заканадаўства, а таксама стане доказам імкнення Каталіцкага Касцёла ўключыцца ў рэчаіснасць, у якой ён жыве, узбагачаючы яе хрысціянскім духам для добра ўсяго беларускага народа», — сказаў нунцый Антэ Ёзіч.

Упаўнаважаны па справах рэлігій і нацыянальнасцяў Аляксандр Румак у сваёй прамове падкрэсліў, што родная мова мае асаблівую важнасць для самавызначэння народа, для захавання яго ўласнай тоеснасці, і заахоціў каталіцкае духавенства шырэй карыстацца беларускай мовай у ажыццяўленні душпастырскай дзейнасці. Упаўнаважаны выказаў упэўненасць, што гэтаму будзе спрыяць таксама з'яўленне беларускага перакладу Кодэксу, які будзе выкарыстоўвацца ў парафіях, а таксама ў працэсе навучання і падрыхтоўкі будучых святароў.

Генеральны сакратар ККББ біскуп Юрый Касабуцкі зачытаў прывітальны адрас Старшыні Канферэнцыі Каталіцкіх Біскупаў у Беларусі біскупа Віцебскага Алега Буткевіча. У ім кіраўнік беларускага каталіцкага епіскапату назваў пераклад Кодэксу кананічнага права на беларускую мову «неардынарнай і адметнай падзеяй для жыцця Каталіцкага Касцёла ў Беларусі». «Гэта нагода для гонару, а перадусім для ўдзячнасці Богу і Яго Провіду, які дазволіў вернікам каталіцкай супольнасці адной з самастойных краін у цэнтры Еўропы нарэшце адчуваць сябе паўнаважымі ўдзельнікамі Паўсюднага Касцёла таксама і ў прававой галіне. Можна лічыць

гэта яшчэ адным крокам і знакам на шляху адраджэння Касцёла ў Беларусі пасля эпохі атэістычнага пераследу, вяртання да нармальнасці ў выкананні сваіх функцый і абавязкаў», — напісаў біскуп Алег Буткевіч, які асабіста не змог узяць удзелу ў прэзентацыі.

Другая частка мерапрыемства была прысвечана вопыту падрыхтоўкі Кодэксу ў 1983 годзе і яго першых перакладаў у былых савецкіх рэспубліках.

Прысутныя паглядзелі відэазварот монсеньёра Бруно Фабіё Пігіна, прафесара з Папскага ўніверсітэта кананічнага права ў Венецыі, які назваў перакладчыка Кодэксу на беларускую мову, ксяндза каноніка Дзмітрыя Пухальскага, «адным са сваіх лепшых вучняў».

Рэктар Вышэйшай духоўнай семінарыі ў Санкт-Пецярбургу монсеньёр Сяргей Цімашоў распавёў прысутным пра вопыт перакладу Кодэксу на рускую мову, які рабіўся пры актыўным удзеле былога Апостальскага нунцыя ў Беларусі арцыбіскупа Івана Юрковіча і цяперашняга нунцыя арцыбіскупа Антэ Ёзіча падчас іх працы ў Маскве. Пра асаблівасці перакладу Кодэксу на літоўскую мову, праца над якім вялася больш за пяць гадоў, распавёў удзельнікам прэзентацыі монсеньёр Рамуальдас Зданіс з Панявежыса. Гэтыя два перакла-

ды сталі першымі, зробленымі на тэрыторыі былога СССР, а беларускі пераклад стаў трэцім у гэтым шэрагу. Пра працу над ім распавялі два святары, якія супольнымі намаганнямі яго здзейснілі. Прамову ксяндза каноніка Дзмітрыя Пухальскага дапоўніў кансультант Канферэнцыі Каталіцкіх Біскупаў у Беларусі па юрыдычных пытаннях ксёндз канонік Андрэй Зноска, які актыўна падключыўся да праекту і паспрыяў яго завяршэнню ў кароткі тэрмін.

Пра значэнне беларускага перакладу Кодэксу для Партыкулярнага Касцёла ў Беларусі сказаў Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі арцыбіскуп Юзаф Станеўскі, пасля чаго адбылася сімвалічная перадача Кодэксаў прадстаўнікам касцёльных і свецкіх інстытутаў Беларусі.

Кодэкс кананічнага права будзе на бязвыплатнай аснове перададзены ў касцёльныя структуры і бібліятэкі Беларусі.

*Кс. Мікола Гракаў.
Фота Мікалая Новікава.*

Ксёндз канонік Дзмітрый Пухальскі

«Збаўленне душаў — найвышэйшае права Касцёла»

3 прамовы на прэзентацыі Кодэксу кананічнага права на беларускай мове

<...> На пачатку свайго выступлення хацелася б сказаць некалькі слоў аб гісторыі з’яўлення самога Кодэксу (натуральна, што падрабязна ўсю гісторыю асноўнага прававога дакумента Касцёла раскажаць за кароткі час немагчыма), а пасля распавесці аб працы, звязанай з перакладам гэтага дакумента на беларускую мову.

Кодэкс кананічнага права, якім сёння карыстаецца ўвесь Каталіцкі Касцёл лацінскага абраду, увайшоў у жыццё 27 лістапада 1983 года — амаль 40 гадоў таму. Гаворачы наогул аб гісторыі права ў Касцёле, найперш трэба сказаць, што перадусім важнае Божае права, якое з’яўляецца нязменным. Нельга змяніць Божыя запаведзі. Далей на працягу стагоддзяў існавання Касцёла з’яўляліся іншыя дакументы, якія служаць крыніцаю права ў Касцёле. Так паводле паўсюдна прынятай схемы крыніцаў права Каталіцкага Касцёла выдзяляюць таксама Апостальскае права (тое, што Касцёл называе Апостальскай Традыцыяй), права, устаноўленае Касцёлам (папскае права, дакументы Сабораў, паўсюдныя звычаі, дакументы і практыка Рымскай курыі, навучанне айцоў Касцёла, сінадальныя законы, прысуды касцельных трыбуналаў, дакументы мясцовых біскупаў), а таксама элементы свецкага права, прынятага Касцёлам.

Сярод асноўных кананічных дакументаў, якія існавалі да пачатку XX стагоддзя ў Касцёле,

варта назваць асноўныя, на якіх будавалася жыццё большасці каталіцкіх супольнасцяў. Найперш гэта зборы дакументаў першага тысячагоддзя хрысціянства — псеўдаапостальскія зборы *Didache*, *Didascalia*, *Canones Apostolorum* і інш., усходнія зборы (*Corpus canonum orientalium*, *Collectio Trullana*), зборы Заходняга Касцёла, зборы афрыканскія, ірландскія, літургічныя кнігі і г.д. Наступным важным дакументам у гісторыі права з’яўляўся *Corpus Iuris Canonici* 1582 года, у які ўвайшлі *Decretum Gratiani* (1140); *Decretales Gregorii IX* (1234); *Liber sextus Bonifati VIII* (1298); *Constitutiones Clementinae* (1317); *Exstravagantes Ioannis XXII* і *Exstravagantes communes*. Дакументы, выдадзеныя Касцёлам пасля гэтых дакументаў, знаходзіліся ў асноўным сярод матэрыялаў Сабораў у Канстанцыі, Базылеі, 5-га Латэранскага Сабору, Трыдэнцкага Сабору і Першага Ватыканскага Сабору. На падставе ўсіх гэтых дакументаў, выдадзеных на працягу амаль 1900 гадоў існавання Касцёла, спецыяльная камісія, якую склікаў у 1904 годзе папа Піі Х пад кіраўніцтвам кардынала П’етро Гаспарры, падрыхтавала першы Кодэкс кананічнага права Каталіцкага Касцёла, які ўвайшоў у жыццё 19 мая 1918 года.

Падчас працы Другога Ватыканскага Сабору, які спрычыніўся да здзяйснення шматлікіх рэформаў у навучанні Касцёла, стала зразумела, што існуючы Кодэкс кананічнага права так-

сама патрабуе рэфармавання. Папа Павел VI склікаў для гэтага спецыяльную камісію для рэвізіі Кодэксу яшчэ падчас працы Сабору, аднак сваю дзейнасць камісія фактычна распачала ўжо пасля заканчэння Сабору, калі былі выдадзены ўсе саборавыя дакументы. Новы Кодэкс кананічнага права ўвайшоў у жыццё, як мы ўжо казалі, 27 лістапада 1983 года. Кодэкс складаецца з 7-мі кніг і 1752-х канонаў.

Арыгінальны тэкст Кодэксу быў напісаны на лацінскай мове, і амаль адразу пасля выхаду Кодэксу кананісты пачалі працаваць над яго перакладам на нацыянальныя мовы — італьянскую, англійскую, нямецкую, французскую, польскую. Пазней былі зроблены пераклады на іншыя мовы — мы сёння чулі аб першым перакладзе на літоўскую мову, а таксама на рускую мову.

У пачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя пачалося актыўнае адраджэнне жыцця Каталіцкага Касцёла на нашай Бацькаўшчыне. Адчыняліся шматлікія касцёлы — вернікам аддаваліся старыя будынкі, будаваліся новыя, праводзілася катэхізацыя дзяцей, моладзі, старэйшых людзей, і разам з тым было вельмі актуальным, на якой мове весці дзейнасць Касцёла. Старэйшае пакаленне традыцыйна карысталася польскай мовай, але ў тыя часы было моцнае прагненне маліцца на сваёй роднай мове. У Мінску ў 1990 годзе на Залатой Горцы з’явілася першая цалкам беларускамоўная парафія, пробашчам

якой стаў святой памяці ксёндз Міхал Сапель, які пасля быў першым кіраўніком секцыі па перакладзе літургічных тэкстаў на беларускую мову. Спецыфікай беларускага Касцёла было тое, што яшчэ ў дасавецкія часы набажэнствы амаль не праводзіліся на беларускай мове — былі ва ўжытку ў асноўным лацінская мова як мова богаслужэння і польская мова як асноўная мова зносін у Касцёле. Таму паралельна з аднаўленнем рэлігійнага жыцця на пачатку 90-х гадоў амаль нанова стваралася беларуская тэрміналогія Каталіцкага Касцёла — некаторыя тэрміны ўдавалася даволі дакладна перакладаць з лацінскай мовы, часам з польскай ці рускай моваў, улічвалася таксама праваслаўная традыцыя, уводзіліся некаторыя новыя тэрміны і паняцці. Было перакладзена даволі многа неабходнай літаратуры, найперш літургічных кнігаў, але перакладу Кодэксу кананічнага права на беларускую мову не было.

У 2011 годзе я быў скіраваны арцыбіскупам Тадэвушам Кандрусевічам, тагачасным Мітрапалітам Мінска-Магілёўскім, для паглыблення сваіх ведаў на вучобу ў Папскі інстытут кананічнага права ў Венецыю. Калі вывучаў на даволі глыбокім узроўні гісторыю права, а таксама дзейсны Кодэкс, зарадзілася думка аб неабходнасці перакладу Кодэксу на беларускую мову, тым больш што ўжо тады, рыхтуючы розныя дакументы ці даклады для беларускага Касцёла, некаторыя каноны даводзіліся перакладаць на беларускую мову.

Пасля вяртання ў Мінск адным з маіх абавязкаў стала выкладанне кананічнага права спачатку ў Вышэйшай міждыяцэзіяльнай духоўнай семінарыі ў Пінску, пасля ў Гродзенскай семінарыі, выкладанне ў катэхетычных каледжах, на курсах сямейнага жыцця, правядзенне

цыклу перадач на Ватыканскім радыё і на беларускім «Радыё Марыя» і гэтак далей. Ва ўсіх гэтых установах навучанне і праца вядуцца на беларускай мове і, натуральна, неабходнасць перакладу Кодэксу на беларускую мову была важнаю.

Зразумела, можна было карыстацца Кодэксам на іншых мовах, што і рабілася, але падчас Пантыфікату папы Францішка было зроблена шмат рэформаў у Кодэксе (напрыклад, змена парадку правядзення працэсаў аб несапраўднасці сужэнства, змена канонаў, якія датычаць адносін з усходнімі супольнасцямі, і, нарэшце, рэформа шостаі кнігі аб пакараннях), і таму нават існуючыя пераклады сталі неактуальнымі ў многіх пытаннях, што з'яўлялася дадатковаю прычынаю для перакладу Кодэксу на беларускую мову.

Хачу падзякаваць усім, хто падтрымаў нашу працу, — найперш Апостальскаму нунцыю ў Беларусі арцыбіскупу Антэ Ёзічу, які асаблівым чынам па Божым натхненні падтрымаў нашу працу на апошнім, а разам з тым на найбольш клопатным і цяжкім этапе — рэдагаванні, праверцы, вёрстцы і друку. Таксама выказваю падзяку Канферэнцыі

Каталіцкіх Біскупаў у Беларусі і ўсім, хто спрычыніўся да з'яўлення Кодэксу кананічнага права на беларускай мове.

Асабліва хочацца падзякаваць ксяндзу каноніку Андрэю Зноску за ягоную дапамогу і адкрытасць. Так сталася, што рэдагаванне адбывалася падчас пандэміі, калі мы ўсе мелі трохі больш свабоднага часу, седзячы па дамах, і мы разам з ксяндзом Андрэем шмат гадзін кожны дзень на працягу некалькі месяцаў праводзілі ў анлайн-спатканнях, часта па некалькі гадзін дыскусуючы над чарговым тэрмінам, словам ці сказам. Скажу шчыра, гэта было нялёгка, былі і спрэчкі, але нарэшце мы гэта зрабілі, і цяпер можна сказаць, што за кожнае слова ў Кодэксе мы можам адказаць і вытлумачыць, чаму менавіта такім чынам яно перакладзена.

Яшчэ раз усім шчыра дзякую і зычу кожнаму, каб не баяўся заглядаць у Кодэкс, асабліва ў апошні яго канон, які гаворыць, што збаўленне душаў — найвышэйшая права Касцёла.

Ксёндз прафесар Рамуальдас Зданіс

ВАЖНАЯ ПАДЗЕЯ

3 прамовы на прэзентацыі Кодэксу кананічнага права на беларускай мове

Пераклад Кодэксу кананічнага права з'яўляецца важнай падзеяй не толькі для мясцовага Касцёла, на мову якога ён перакладзены, але і для ўсёй супольнасці кананістаў. З аднаго боку, выданне Кодэксу на мясцовай мове — гэта значная падзея ў жыцці мясцовага Касцёла. Цалкам зразумела, што Кодэксам у перакладзе можа карыстацца нашмат больш членаў Касцёла. Пераклад таксама спрыяе адукацыі вернікаў і забяспечвае больш глыбокае разуменне іх правоў і абавязкаў. Акрамя таго, гэта карысна для тых, хто працуе ў касцёльных судах, дзяцэзіяльных курях, кляштарх і парафіях, а таксама палягчае больш дзейснае супрацоўніцтва з грамадзянскімі ўладамі. Але з іншага боку, гэта вельмі важны ўнёсак ва ўсю кананічную навуку, бо з новым перакладам Кодэксу кананічнага права мы яшчэ раз разумеем, што, кажучы пра касцёльнае права, мы маем справу з бесперапыннай двухтысячагадовай прававой традыцыяй, якая да гэтага часу перадаецца на адной мове — на лаціне. Гэта з'ява, якую мы сустракаем толькі ў кананічнай традыцыі. На працягу двух тысяч гадоў усё права Касцёла кваліфікавалася і перадавалася толькі на лацінскай мове, якая з'яўляецца афіцыйнай. І гэты факт мае шмат выклікаў для тых, хто бярэцца за пераклад Кодэксу на іншую мову.

Пераклад заканадаўчых тэкстаў прызнаны навуковым светам самым складаным сярод роз-

ных відаў перакладу. Сапраўды, юрыдычны пераклад мае пэўныя цяжкасці і праблемы, што не сустракаюцца пры іншых відах перакладу, якія выконваюцца ў іншых сферах. Асноўная цяжкасць юрыдычнага перакладу заключаецца ў разыходжанні, а ў некаторых выпадках і ў адсутнасці юрыдычных паняццяў паміж моваю арыгіналу і моваю перакладу, гэта значыць паміж прававой сістэмай, выразам якой з'яўляецца зыходны тэкст, і прававой сістэмай, у якой ствараецца тэкст перакладу.

Асноўная прычына цяжкасці юрыдычнага перакладу заключаецца ў неперакладальнасці не тэрмінаў, а паняццяў, у прыватнасці тых паняццяў, якія ўласцівыя адным прававым сістэмам, але не ўласцівыя іншым. Сутыкнуўшыся з такой сітуацыяй, юрыдычны перакладчык павінен зрабіць важны і вельмі адказны выбар, у тым ліку «вынайсці», гэта значыць стварыць адмысловы неалагізм на сваёй мове або прыняць існуючыя канвенцыйна-нальныя эквіваленты. Пераклад моўных выказаў, якія перадаюць юрыдычныя паняцці, з'яўляецца адной з найважнейшых задач параўнаўчай дзейнасці. Немагчыма адмаўляць той факт, што існуюць неперакладальныя выразы. У працэсе перакладу перакладчык юрыдычных тэкстаў павінен правярыць дакладнае значэнне паняцця, якое трэба перакласці з мовы арыгіналу, каб у канчатковым выніку мець магчымасць шукаць у мове пе-

ракладу паняцце з супастаўным значэннем. Спецыфіка юрыдычнага перакладу вынікае перш за ўсё з адноснай «залежнасці», якія існуюць паміж мовай і правам. Гэта азначае, што мова для права выконвае фундаментальную функцыю «транспартнага сродку», сродку перадачы. Важнасць мовы для права фундаментальная: мова, па сутнасці, служыць для «вызначэння» з юрыдычнага пункту гледжання актаў, ужо існуючых аспектаў чалавечага жыцця, паняццяў і інстытутаў, такіх як, напрыклад, «шлюб», «забойства», «вандалізм», «развод», «дваежонства» і гэтак далей. З гэтага вынікае, што права не можа праявіць сябе, атрымаць выраз без дапамогі мовы. Дакладней, яго захаванне забяспечваецца выключна выкарыстаннем мовы. Улічваючы фундаментальную сувязь паміж моваю і правам, можна нават сказаць, што «закон ёсць моваю». Калі паміж правам і моваю існуюць адносіны залежнасці, таксама справядліва і тое, што кожная мова цесна звязана з пэўнай нацыянальнай сістэмай, з агульным і супольным пачуццём прыналежнасці. Кожная нацыянальная сістэма, у сваю чаргу, мае сваю ўласную прававую сістэму, што дае пачатак уласнаму праву. У гэтым сэнсе ўзаемасувязь паміж правам і моваю можна вызначыць як кругавую, паколькі адно пастаянна ўплывае на другое.

Такім чынам, права непарыўна звязана з канкрэтным нацыянальным ладам і аднач-

сова з адною ці некалькімі нацыянальнымі мовамі. Дакладней кажучы, кожная дзяржава мае сваю ўласную прававую сістэму і, адпаведна, сваю ўласную юрыдычную тэрміналогію, па сутнасці аўтаномную, нават калі тая ж мова выкарыстоўваецца ў якасці юрыдычнай і ў іншай дзяржаве. Прыкладам гэтага ў Еўропе з'яўляецца, між іншым, нямецкая мова — юрыдычная мова Германіі, Аўстрыі і Швейцарыі. Ёсць нават дзяржавы, у якіх суіснуюць некалькі прававых сістэм, кожная з якіх мае ўласную, у значнай ступені аўтаномную прававую тэрміналогію. Узгадайце, напрыклад, сітуацыю ў Канадзе, дзе, як вядома, суіснуюць дзве розныя прававыя сістэмы, агульнае права (*common law*) і грамадзянскае права, якое дзейнічае ў правінцыі Квэбэк, і дзве афіцыйныя мовы — англійская і французская. Усе гэтыя прыклады дэманструюць, што, паколькі юрыдычных моваў столькі, колькі і прававых сістэмаў, у межах адной мовы можа быць нават некалькі юрыдычных моваў. Улічваючы сувязь з пэўнай прававой сістэмай, мова права таксама з'яўляецца даволі жывою моваю, якая развіваецца ўслед за зменамі ў самім праве. Іншымі словамі, кожная мова эвалюцыянавала, каб выражаць заканадаўства краіны, дзе на гэтай мове размаўляюць. Той факт, што існуюць розныя прававыя сістэмы, мае прамым следствам разыходжанне, а ў некаторых выпадках нават адсутнасць паняццяў і інстытутаў паміж рознымі сістэмамі. Гэтая з'ява можа адбывацца і ў межах адной мовы, калі яна выкарыстоўваецца для больш чым адной прававой сістэмы. Тэрмін *Besitz* (валоданне), напрыклад, у нямецкай і швейцарскай прававой сістэме паказвае на «фактычную ўладу над рэччу ў цэлым», але ў аўстрыйскай прававой сістэме ён мае на ўвазе

animus domini, або намер суб'екта быць яе ўладальнікам.

Такім чынам, відавочна, што на практыцы не існуе адзінай мовы права на міжнародным узроўні, за выключэннем нашага выпадку, гэта значыць кананічнага права, якое для ўсяго Касцёла, распаўсюджанага па ўсім свеце, мае кодэкс законаў, напісаны на лацінскай мове. Але ў перакладзе на мясцовую мову робіцца спроба перадаць прававую сістэму Паўсюднага Касцёла з дапамогаю юрыдычнай мовы, звязанай з іншай юрыдычнай сістэмай той ці іншай краіны. Маючы гэта на ўвазе, можна зразумець ступень спецыфічнасці і складанасці юрыдычнага перакладу, які становіцца сапраўдным і асаблівым выклікам.

Ідэя перакласці Кодэкс 1983 года на літоўскую мову з'явілася даўно. Ксёндз прафесар Пранас Вайчэконіс падчас перагляду Кодэксу выкладаў кананічнае права ў Ковенскай міждыяцэзіяльнай духоўнай семінарыі і імкнуўся данесці яго да студэнтаў. Ён пераклаў некаторыя кнігі Кодэксу на літоўскую мову, але гэты пераклад выкарыстоўваўся толькі прыватна. Новая праца па перакладзе Кодэксу распачалася

ў 1994 годзе, калі Канферэнцыя Біскупаў Літвы даручыла ксяндзу Адольфасу Грушасу перакласці тэкст Кодэксу з лацінскай мовы. Першы пераклад быў завершаны ў 2005 годзе, і ў верасні таго ж года на пасяджэнні Канферэнцыі Біскупаў Літвы было вырашана стварыць камісію па перакладзе Кодэксу. Камісія складалася з трох юрыстаў-кананістаў, спецыяліста па класічнай філалогіі і судзі Літоўскага дзяржаўнага суду. Пасля шматгадовай працы (камісія звычайна збіралася раз на тыдзень), якая вялася з дапамогай новых тэхналогій, што дапамагалі членам камісіі, якія жылі не толькі ў розных гарадах, але і ў розных краінах, пераклад быў завершаны і адпраўлены на разгляд біскупам. Зацвярджэнне адбылося аднагалосна 27 кастрычніка 2010 года, пасля пяці гадоў працы камісіі.

На пачатку працы па перакладзе перадусім былі вызначаны арыенціры, паводле якіх трэба было яго рабіць. Было вырашана выдаць Кодэкс паралельна на лацінскай і літоўскай мовах, як гэта звычайна робіцца пры іншых перакладах, бо адзіным афіцыйным тэкстам з'яўляецца тэкст на лацінскай мове, і любыя няясна-

сці, якія ўзнікаюць, вырашаюцца на яго падставе. Безумоўна, была мэта, каб літоўскі пераклад як мага больш дакладна перадаваў арыгінал, таму нярэдка рабілася спроба захаваць і лацінскую сінтаксічную канструкцыю. Зрабіць гэта часам было сапраўды цяжка з-за даволі доўгіх лацінскіх сказаў і некаторых асаблівасцяў лацінскай мовы. У некаторых выпадках даводзілася шмат «пакруціць мазгамі», каб знайсці патрэбныя тэрміны, бо ад пачатку было прызнана, што ніякая інтэрпрэтацыя і апісанне тэксту сваімі словамі немагчымыя, нават калі такі пераклад быў бы больш зразумелым для чытача.

Дакладнасць і паслядоўнасць у выкарыстанні тэрмінаў асабліва важныя пры перакладзе юрыдычных тэкстаў. Мэта заключалася ў тым, каб ва ўсім Кодэксе ўжываць тэрміны паслядоўна, па магчымасці захоўваючы сувязь паміж лацінскімі і літоўскімі словамі, калі кантэкст не патрабуе іншага. Але гэта не заўсёды ўдавалася. Напрыклад, *provisio* (кан. 146) было выбрана для перакладу як «наданне» (*suteikimas*), а *collatio* як «прызначэнне» (*skyrimas*). Аднак, калі мы дайшлі да кнігі IV, дзе гаворыцца пра хрост, *baptismi*

collatio ўжо нельга было перакладаць як «прызначэнне хросту», бо відавочна, што гаворка ідзе пра ўдзяленне (*teikimas*) хросту. Часам даводзілася парушаць правілы ўжывання літоўскіх словаў. Напрыклад, *officium* было перакладзена словам *pareigybe*, у той час як насамрэч літоўскі тэрмін, што выкарыстоўваецца для азначэння статусу па месцы працы ці службы, — гэта *pareigos*. Аднак, каб адрозніць *officium* ад *munus*, што было перакладзена як *pareiga*, мы вырашылі перакласці першае слова (*officium*) як *pareigybe*, што азначае абавязкі, звязаныя не з адной канкрэтнай асобаю, а з пастаяннаю пасадаю з такімі абавязкамі, звязанымі з месцам працы. Таму *pareigybe* канкрэтнай асобе таксама немагчыма даць ці забраць, бо *pareigybe* як працоўнае месца проста існуе, і ўсё.

Пры складанні літоўскага Слоўніка канонаў прыкладаліся намаганні, каб улічваць і іншыя пераклады касцельных дакументаў, напрыклад, пераклады дакументаў Другога Ватыканскага Сабору, а таксама Катэхізіс і розныя іншыя дакументы Касцёла. Пры выбары юрыдычных тэрмінаў выкарыстоўваліся таксама літоўскія дакументы грамадзян-

скага права. Разам з тым таксама ўлічаны ўстойлівы літоўскі слоўнік кананічнага права: пры выбары літоўскіх адпаведнікаў прыярытэт аддаваўся традыцыйна ўсталяваным касцельным тэрмінам (інкардынацыя, рэскрыпт, рэгрэс, абаронца вузла, прамотар справядлівасці і іншае). Аднак у некаторых выпадках словы стала ўжывання былі заменены на новыя, напрыклад, слова «клаўзула» (*klauzule*) было выключана і заменена словам «выключэнне» (*išlyga*). Некаторыя лацінскія тэрміны было вырашана ўвогуле не перакладаць, а даць кароткае тлумачэнне ў гласарыі лацінскіх тэрмінаў у канцы кнігі, напрыклад: *latae sententiae, sui iuris, motu proprio, ad beneplacitum nostrum, alter ego, fatalia legis, in pectore* і г.д. Акрамя таго, некаторыя тэрміны былі ўзятыя са слоўніка міжнародных словаў (напрыклад, *Subrepcija* — лац. *subreptio*), іншыя ўведзены намі (напрыклад, *Obrepcija* — лац. *obreptio*) — кан. 63. Іншы прыклад, які выклікаў шмат цяжкасцяў: паняцце *irregularitatis* (нерэгулярнасць), кан. 1040 — перашкоды для прыняцця сану — пасля шэрагу дыскусій было перакладзена (*netinkamumas*) як *непрыдатны* (неадпаведны). Іншы прыклад: паняцце *Christifidelibus*, што ў большасці перакладаў проста выкарыстоўваецца як паняцце «вернік», мы заўсёды перакладалі літаральна з выкарыстаннем тэрміна «Хрыстовы вернік» (*Kristaus tikintieji*). Узнімалася і пытанне аб ужыванні вялікай літары: было вырашана прытрымлівацца правілаў літоўскай мовы.

*Пераклад з італьянскай мовы
кс. Міколы Гракава.*

28 лютага на 49-м годзе жыцця і 24-м годзе святарскага служэння адышоў у вечнасць ксёндз канонік Дзмітрый Барыла. На працягу 20-ці гадоў ён быў пробашчам парафіі Маці Божай Ружанцовай і святога Дамініка ў мястэчку Ракаў пад Мінскам; быў дэканам Валожынскага дэканата. Спецыяліст у галіне кананічнага права, ксёндз Дзмітрый выкладаў гэтую дысцыпліну ў духоўнай семінарыі і на працягу многіх гадоў быў афіцыялам Міждзяцэзіяльнага Суда ў Мінску, а таксама выкладчыкам Мінскага тэалагічнага каледжа імя святога Яна Хрысціцеля.

2 сакавіка ў Ракаве адбылося пахаванне ксяндза каноніка Дзмітрыя Барылы з удзелам біскупаў, святароў і кансэкраваных асобаў з усіх дзяцэзій Беларусі, а таксама вернікаў Ракава і наваколля.

Цэлебрацыю пахавальнай святой Імшы ўзначаліў Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі арцыбіскуп Юзаф Станеўскі, які ў сваёй гаміліі назваў спачылага ксяндза Дзмітрыя Барылу дарам для ракаўскай парафіі і для ўсяго прэзбітэрыя Мінска-Магілёўскай архідыяцэзіі...

Шаноўныя чытачы, прапануем вам гутарку з ксяндзом канонікам Дзмітрыем Барылам, запісаную на «Радзе Марыя» ў верасні 2020 года.

Няхай жа яго жывы голас, які так шчыра і непасрэдна распавёў пра сваё жыццё, пакліканне і святарскі шлях, прыгадае яшчэ раз усім нам вобраз гэтага руплівага, адданага Богу святара і светлага, прыгожага чалавека.

Рэд.

«Я быў шчаслівы...»

Гутарка з ксяндзом канонікам Дзмітрыем Барылам

— Як вядома, святарскае пакліканне нараджаецца яшчэ ў сям'і, дзе пэўныя традыцыі могуць паспрыяць выбару маладога чалавека стаць святаром. Ксёндз Дзмітрый, давайце вернемся думкамі ў Вашае дзяцінства. Адкуль Вы паходзіце?

— Я паходжу са звычайнай каталіцкай сям'і, дзе мы, дзеці, заўсёды бачылі жыццё практыкуючых католікаў, хоць гэта яшчэ быў час пераследу веры ў Савецкім Саюзе. Нашыя бацькі паходзілі таксама з каталіцкіх сем'яў, таму мы сапраўды захоўвалі хрысціянскія традыцыі,

з дзяцінства ведаючы пра Пана Бога. Можна, у гэтым большую ролю адыгралі бабуля і дзядуля з мацінага боку. Дзядуля быў вельмі веруючым. Ён шмат маліўся, сам спяваў Гадзінкі, Нешпары, Ютрань. Мы яго слухалі і, хоць самі яшчэ не прымалі ў малітве ўдзелу, разумелі, што дзядуля моліцца. Ён ніколі не прапускаў святую Імшу. Дзядуля і бабуля з мацінага боку жылі ў Лазічах, што цяпер у парафіі Удзела Глыбоцкага раёна. Бабуля і дзядуля з боку таты жылі ў Квачах — сёння гэта канстанцінаўская парафія Глыбоцкага раёна. А наша сям'я

жыла ў Глыбокім. Святыні ў ваколіцах былі зачыненыя, а ў Глыбокім касцёл дзейнічаў, і дзядуля кожную нядзелю ехаў туды на святую Імшу. Для нас гэта быў прыклад таго, як хрысціянін прымае ўдзел у жыцці Каталіцкага Касцёла.

У нядзелю мы часта праводзілі час на вёсцы — або ў Лазічах, або ў Квачах. Там касцёлаў не было. Найбліжэйшая ад Лазічоў святыня знаходзілася ў Удзеле, але ў той час там захоўвалі зерне. Паколькі ў нас не было магчымасці схадзіць у касцёл, у нашай сям'і практыкаваўся такі звычай:

роўна а 12-й гадзіне мы пачыналі малітву на ружанцы. Выбіралі таго, хто будзе «ксяндзом», гэта значыць, будзе ўзначальваць малітву. Пасля Ружанца мы ўжо ішлі займацца сваімі справамі, забаўляцца — зразумела, у нядзелю не працавалі.

У сям’і было пяцёра сыноў, таму нам заўсёды было весела разам. Мы маглі нават у гарадской кватэры ў футбол пагуляць, у хованкі, — у сям’і мы ніколі не былі самотныя, нават часам шукалі магчымасці пабыць у адзіноце. У Лазічах я любіў на захадзе сонца пасядзець на лавачцы і паразважаць сам-насам. <...>

— *Колькі гадоў розніцы было паміж вамі, братамі?*

— Са старэйшым братам у мяне розніца ў тры гады. Я быў другім сынам у сям’і. З наступным братам — а гэта ксёндз канонік Аляксандр Барыла, пробашч парафіі ў Вілейцы — у мяне амаль два гады розніцы, а малодшыя браты нараджаліся потым з перапынкам у пяць гадоў. Мы са старэйшым братам дапамагалі маме гадаваць малодшых братоў: умелі спавіваць дзіця, рабіць любую працу ў доме...

— *Браты з задавальненнем удзельнічалі ў рэлігійным жыцці?*

— Гэта быў працэс сталення кожнага з нас. Паколькі нарадзіліся мы яшчэ ў часы Савецкага Саюзу, працягваўся ціск на веруючых. Калі мы пайшлі ў школу, гэты пераслед быў асабліва адчувальны для нас, а калі ў горадзе дзейнічае касцёл і служыць святар, ціск на вернікаў яшчэ мацнейшы. <...> Дзеці, якіх настаўнікі заўважалі ў касцёле, потым цярпелі прыніжэнні ў школе. Старэйшы брат, які сам заўсёды хадзіў у касцёл, прыступаў да споведзі і святой Камуніі, часам спрабаваў дыскаутаваць з мамай наконт веры, бо ўсё ж такі школьная прапаганда супраць

Бога і «навуковыя аргументы» прамаўлялі да розуму маладога чалавека. Катэхізацыі не было, а мама з татам — простыя людзі — не маглі нам глыбока растлумачыць праўдаў веры. Мы верылі проста таму, што бачылі гэтую веру ў бацькоў, у бабуляў і дзядуляў.

Калі я вучыўся ў пятым класе, у маі 1985 года ў Глыбокім памёр заслужаны святар, ксёндз Юзаф Францкевіч, які прайшоў праз савецкі лагер і цярпеў моцны пераслед. На яго пахаванні адбылася сапраўдная маніфестацыя веры. У нашым горадзе і ў навакольных вёсках, дзе касцёлы былі зачыненыя, было шмат католікаў, якія прыехалі на пахаванне ў Глыбокае. Сабралася таксама вельмі шмат святароў. Усе мы ішлі ў працэсіі па горадзе ад касцёла да могілкаў. Нам гэтага не забаранілі, бо на пахаваннях можна было прысутнічаць. Аднак на наступны дзень адзін з настаўнікаў у школе на турэцкім груба выхапіў мяне з калоны, пачаў сароміць за ўдзел у пахаванні і павёў да класнага кіраўніка, каб мяне пакаралі. Аднак класны кіраўнік з разуменнем паставілася да мяне, апраўдала, таму я не меў пасля праблемаў. <...> Хоць я ў той час быў яшчэ зусім малы, я ўжо задаваў сабе пытанні: «Чаму яны забараняюць хадзіць у касцёл? Хіба ў касцёле кажуць штосьці дрэннае?» У мяне ніколі не ўзнікала сумненняў адносна веры і жадання адварнуцца ад Касцёла.

— *Хто быў для Вас аўтарытэтам у касцёле? Хто асаблівым чынам спрычыніўся да Вашай фармацыі?*

— Я ўжо згадаў ксяндза Юзафа Францкевіча. Гэта быў чалавек-таямніца, чалавек-легенда. Ён быў ужо ў сталым узросце, хварэў, але сама яго прысутнасць, цэлебрацыя святой Імшы дала нам вельмі шмат... Пасля яго

смерці ў Глыбокае прыехаў ксёндз Уладзіслаў Завальнюк. Ён умеў даступнаю моваю, дапасаванаю да менталітэту моладзі, распавядаць пра Пана Бога, пра веру, пра святую Імшу. Тады ўдзел у літургіі і вера парафіянаў у Глыбокім сталі больш свядомымі. Ксёндз Уладзіслаў Завальнюк першы пачаў афіцыйна і дакладна вучыць нас праўдам веры. Затым лёс звёў мяне са святаром Юзафам Булькам, які працаваў у Мосары і прыязджаў таксама ў Удзела, дзе мы часта ўсёй сям’ёй праводзілі выходныя дні. Ксёндз біскуп Кірыл Клімовіч, які пазней быў пробашчам у Глыбокім, таксама даваў нам добрае сведчанне веры і прыклад святарскай працы.

— *У які момант у Вас зарадзілася жаданне быць падобным да іх? Колькі Вам у той час было гадоў? І кім Вы збіраліся стаць дагэтуль?*

— У прафесіі для мяне быў аўтарытэтам старэйшы брат, які вучыўся ў Пермі на авіятэхніка, быў ваенным. Мне таксама хацелася пайсці па яго слядах, але я не быў упэўнены ў гэтым выбары... Калі я стаў бліжэй да касцёла дзякуючы ксяндзу Юзафу Бульку, мяне захапіла актыўная праца святара з моладдзю, хоць ён быў ужо немалады. У Мосары вакол яго гуртаваліся маладыя людзі, сярод якіх і сённяшнія святары: ксёндз Антоній Клімантовіч, ксёндз Ян Крэміс, ксёндз Алег Мурзіч. Я захапляўся імі, калі яны ўжо выбралі святарства і прыязджалі па справах да нас у Удзела. Вось тады і пачалі ўзнікаць думкі пра тое, што я хацеў бы далучыцца да іх, быць бліжэй да святара, бліжэй да алтара...

Аднойчы, калі я быў на споведзі ў ксяндза Юзафа, «за пакуту» ён прызначыў мне стаць міністрантам. Здаецца, я быў у восьмым класе. Такім чынам я ўліўся ў групу хлопцаў, якія ўжо планавалі ісці ў семінарыю.

З гэтага часу ў мяне пачалося больш цікавае жыццё, звязанае з касцёлам. Ксёндз Юзаф гаварыў дзецям і моладзі не толькі пра Пана Бога і пра веру: ён адкрываў нам іншае бачанне свету, арганізуюваў для нас розныя экскурсіі, вазіў моладзь у Вільню, каб паказаць прыгажосць святыняў, нават завёз нас на віленскую тэлевежу і частаваў нас, малых, у рэстаране... Для нас гэта было незвычайна. Мы пашыралі свой светапогляд, дзякуючы святару бачылі іншую культуру, таму хацелі быць падобнымі да яго, працаваць у касцёле так, як ён, сведчыць людзям, якім можа быць хрысціянскае жыццё.

— *З якога моманту Вы свядома вырашылі пайсці ў семінарыю?*

— Памятаю, калі я скончыў дзясяты клас, трое старэйшых хлопцаў з нашай касцёльнай моладзі паступалі ў семінарыю. Ксёндз Юзаф шукаў таго, хто мог бы дапамагаць у парафіі так актыўна, як раней гэта рабілі яны, бо ў яго паслуге было шэсць або сем парафій, за дзень ён праязджаў сотні кіламетраў, служачы святых Імшы і ўдзяляючы сакрамэнты мноству вернікаў.

Аднойчы ў Удзеле ксёндз Юзаф падышоў да мяне ў сакрысты і спытаў: «Ну дык што, ці пойдзеш ты ў семінарыю?» Не ведаючы, што адказаць, я прамовіў: «Думаю...» Я меў на ўвазе, што раздумаю, ісці ці не ісці... Ксёндз Юзаф зразумеў адназначна: «Думаю ісці». І з гэтага моманту я згадзіўся. Святар атрымаў дазвол ад арцыбіскупа Тадэвуша Кандрусевіча, каб я мог дапамагаць ва ўдзяленні святой Камуніі. У XI класе я кожную нядзелю зранку прыязджаў да ксяндза Юзафа ў Мосар, адкуль мы ездзілі ад парафіі да парафіі, і дапамагаў яму ў святарскім служэнні.

Мне вельмі падабаўся стыль жыцця святара, менавіта такі, які

я бачыў у ксяндза Юзафа: мяне захапляў яго падыход да людзей, яго актыўнасць, праца па будоўлі касцёла. Ён ішоў з адкрытым сэрцам да ўсіх людзей і заўсёды браў нас з сабою. <...>

— *Бацькі не былі супраць Вашага выбару?*

— Не, я думаю, яны былі нават рады, бо нас, сыноў, многа... Мой малодшы брат Аляксандр, які таксама выбраў святарства, бліжэй да касцёла стаў у Глыбокім, ён быў вучнем біскупа Кірыла Клімовіча. <...>

— *Распавядзіце пра Вашу вучобу ў семінарыі.*

— Я вучыўся ў XI класе, калі мае старэйшыя сябры з Мосара ехалі ў семінарыю на вучобу. Ксёндз Юзаф сказаў, што ёсць яшчэ месца ў машыне, і хтосьці з хлопцаў можа таксама паехаць у Гродна, каб суправадзіць клерыкаў, паглядзець семінарыю і сам горад. Лёс выпаў ехаць мне і яшчэ аднаму хлопцу з Наваполацка.

Гэта быў час, калі духоўная семінарыя толькі адчынілася і набіраўся першы курс. Будынак яшчэ не быў цалкам падрыхтаваны для пражывання і навучання як установа закрытага тыпу. На першы курс прыехала каля 50-ці кандыдатаў — гэта былі ў тым ліку хлопцы з Украіны, з Грузіі, з Літвы... Ксяндзу эканому трэба было хутка арганізаваць побыт студэнтаў на бліжэйшы час, а паколькі працы было вельмі шмат, ён кіраваў і камандаваў хлопцамі, як у войску. Можа, з-за таго, што я калісьці думаў пра вайсковую кар'еру, мне спадабаўся такі стыль працы. <...> І з таго моманту я дакладна вырашыў, што прыйду сюды вучыцца.

У 1991 годзе, скончыўшы XI клас, пасля выпускнога вечара я паехаў у Гродна паступаць у семінарыю. Нас было каля 30-ці кандыдатаў. Я асабіста здаваў экзамен арцыбіскупу Тадэвушу

Кандрусевічу. <...> Падчас паступлення мне было ўсяго 16 гадоў (мама аддала мяне ў школу з 5-ці гадоў), таму сваё 17-годдзе я сустрэў на першым курсе семінарыі. Вучоба мне вельмі падабалася. Я ніколі не меў вялікіх праблемаў ні з дысцыплінай, ні з навукай і ўспамінаю той перыяд жыцця як цудоўны. Тагачасная семінарыя адрознівалася ад той, якою яна з'яўляецца сёння. Мы яе самі будавалі, рабілі рамонты — было вельмі шмат фізічнай працы, часам нялёгкай. У семінарыі не было яшчэ добрых умоваў для пражывання: у адным пакоі магло жыць каля 10-ці чалавек, часта не было гарчай вады. Сёння хтосьці скажа, што гэта вельмі складана. Так, можа, і складана, але ўсе гэтыя цяжкасці я ўзгадваю як штосьці прыемнае, тое, што фармавала, не давала расслабіцца.

— *На Вашу думку, чаго не хапае сучасным клерыкам у іх асяроддзі ў параўнанні з Вашым?*

— Магчыма, цяжкасцяў. Нас у свой час было вельмі шмат. Як у сям'і, дзе я выхоўваўся, сыноў было шмат, і таму з намі не няньчыліся, так і ў семінарыі нам казалі: «Вас шмат... Старайцеся самі быць лепшымі». Цяпер клерыкаў мала, і падыход да іх іншы, больш індывідуальны. Калі ў студэнта штосьці не атрымліваецца, ім апякуюцца, дапамагаюць. <...> А мы выжывалі... Калі ты ў чымсьці памыліўся, то трэба было адразу за гэта адказаць.

— *Ці былі сумненні адносна выбару Вашага жыццёвага шляху?*

— Такіх сумненняў не было. Магчыма, не было часу нават задумацца. Яшчэ да паступлення ў семінарыю я прайшоў добрую падрыхтоўку да святарскага служэння, дапамагаючы ксяндзу Юзафу Бульку. У семінарыі было вельмі мала часу, каб сумаваць

па чымсьці, бо існаваў дакладны расклад дня: малітва, вучоба на лекцыях, індывідуальная вучоба і вельмі шмат працы... У святы ці ў нядзелю было больш вольнага часу, але святой памяці ксёндз прафесар Тадэвуш Вышыньскі, выкладчык дагматыкі і музычнага спеву, вучыў нас правільна выкарыстоўваць гэты час. Адміністрацыя семінары сачыла за парадкам, выкладчыкі таксама маглі наглядаць за дысцыплінай.

Аднойчы мы з клерыкамі пілі гарбату ў той час, калі трэба было вучыцца, і да нас зайшоў ксёндз прафесар Тадэвуш Вышыньскі, трымаючы ў руках пустое вядро. Ён не сварыўся, толькі спытаў: «Можа, вы маеце вольны час? Дайце мне, калі ласка», — і працягнуў нам вядро. Ён сам быў вельмі працавіты. Рыхтаваў канспекты, літургію... Увесь яго час быў заняты, таму ён «пазычаў» вольны час у нас. Я запомніў гэты выпадак на ўсё жыццё.

— *Вы доўга чакалі дыяканскага пасвячэння?*

— Пасвячэння я заўсёды чакаў. Я скончыў семінарыю ў 21 год. Каб атрымаць дыяканскае пасвячэнне, трэба мець 23 гады, але біскуп можа даць дыспэнсу ад аднаго года. Таму мне давалося пачакаць пасля заканчэння семінарыі ад лета да снежня — 22 гады мне спаўнялася толькі ў кастрычніку. Акрамя таго, яшчэ як клерык я праходзіў практыку ў Брэсце. У парафіі хапала працы, я вёў катэхезу, працаваў з дзецьмі і моладдзю — вялікую школу прайшоў тады ў ксяндза Збігнева Каролека, якому я вельмі ўдзячны, таму спакойна чакаў дыяканскага пасвячэння, якое адбылося ў катэдры з рук святой памяці кардынала Казіміра Свёнтка.

— *Якімі былі Вашыя адчуванні ў гэты момант?*

— Я быў шчаслівы, таму што ішоў тым шляхам, які выбраў,

і дасягнуў чарговай ступені, атрымаўшы больш магчымасцяў актыўна працаваць у парафіях сярод людзей. Пасля дыяканскага пасвячэння я амаль два гады працаваў у Бабруйску. Гэта таксама быў цудоўны час маёй практыкі, і я ўдзячны за чарговую школу святарскага жыцця тагачаснаму бабруйскаму пробашчу, ксяндзу Раману Факсінскаму. Пасля гэтага я быў скіраваны на вучобу ў Люблінскі каталіцкі ўніверсітэт. Калі мне споўнілася 24 гады, з дыспэнсай біскупа я мог атрымаць прэзбітэрскае пасвячэнне, але вучоба была вельмі складанаю — я займаўся кананічным правам. З-за сесіі я не мог нармальна падрыхтавацца да пасвячэння, таму яно было адкладзена, і я яшчэ адзін год прабываў на вучобе ва ўніверсітэце як дыякан, а прэзбітэрскае пасвячэнне атрымаў у чэрвені 1999 года таксама з рук кардынала Казіміра Свёнтка. <...>

Мяне чакалі яшчэ чатыры гады вучобы, а мне хацелася ўжо працаваць з людзьмі. Пан Бог так пакіраваў, што я пазнаёміўся са святаром, які паходзіў з Глыбокага, але пасля вайны змушаны быў уцякаць у Польшчу, дзе прыняў пасвячэнне. Ён збудаваў касцёл і рэлігійнае жыццё ў польскім горадзе Свіднік, недалёка ад Любліна. Гэты малады горад будаваўся ў часы камуністычнай Польшчы як горад без Бога. Там не планавалася касцёл. У Свідніку ўзводзіліся металургічныя заводы — ён мусіў стаць горадам рабочых. І вось гэты святар родам з Глыбокага, ксёндз Ян Грыневіч, які працаваў непадалёк ад Свідніка, у суседняй вёсцы, арганізаваў таксама парафію і рэлігійнае жыццё ў горадзе. Яго іменем цяпер названая вуліца, на якой знаходзіцца касцёл. Калі я пазнаёміўся з ксяндзом Янам Грыневічам, ён быў ужо на пенсіі, але мяне ў гэтай парафіі вельмі добра прынялі, і я меў магчы-

масць дапамагаць там цэлы год як дыякан, а пасля прэзбітэрскага пасвячэння — як святар. У Свідніку было каля 30-ці тысяч вернікаў, і амаль усе былі практыкуючымі католікамі, а падчас рэкалекцый каля 50-ці святароў маглі там тры дні спавадаць з раніцы да вечара — столькі людзей прыходзіла ў святыню. Такім чынам, падчас вучобы я мог займацца душпастырствам, працаваць з людзьмі, а не толькі сядзець за падручнікамі.

— *Ад Вас сыходзіць такая радасць ад Вашага святарства, ад кантактаў з людзьмі, ад працы, хоць цяпер вельмі складаны час: хтосьці можа страчваць веру, сумняваюцца ў тым, што Пан Бог ёсць. Што Вы нам, простым людзям, можаце параіць? Як быць заўсёды верным Богу і не збочыць са шляху веры?*

— Распавядаючы Вам пра сваё пакліканне, я сам сабе нагадваў некаторыя праўды. Не было лёгка ў дзяцінстве, у семінарыі, нялёгка і ў святарстве, гэтак жа, як у навучанні ці ў працы. Аднак я ўпэўнены, што цяжкасці ўмацоўваюць, калі ёсць добрая мэта. Я часта гэта кажу самому сабе і людзям. Не заўсёды радуе тое, што ты лёгка атрымліваеш: большая радасць, калі ты штосьці здабудзеш, прыклаўшы намаганні, калі ты пераможаш цяжкасці і праз перамогу атрымаеш жаданае дабро. <...>

— *Шчыры дзякуй Вам за размову.*

*Гутарыла
Яўгенія Найдовіч.*

Гісторык, этнограф, краязнаўца, перакладчык Аляксандр Ельскі (1834–1916) нарадзіўся і жыў на Міншчыне. Большую частку свайго жыцця ён правёў у радавым маёнтку Замосце (цяпер у Пухавіцкім раёне), дзе ў 1864 годзе стварыў літаратурна-краязнаўчы музей, у якім з часам назапасіў больш за 60 карцін і 2 тыс. гравюраў, шмат малюнкаў і эскізаў заходнееўрапейскіх і мясцовых мастакоў. Тут зберагаліся асобныя прадметы і лісты А. Міцкевіча і Т. Касцюшкі, калекцыі фарфору, шкла, слуцкіх паясоў, каля 20 тыс. аўтографаў і дакументаў. Бібліятэка А. Ельскага ў канцы яго жыцця налічвала больш за 10 тыс. кніжных адзінак. Ён быў першым біёграфам і сябрам В. Дуніна-Марцінкевіча, перапісваўся з Ф. Багушэвічам і іншымі беларускімі пісьменнікамі. У яго багатай спадчыне — шматлікія працы па гісторыі, этнаграфіі, фальклору, мове і літаратуры Беларусі, дыдактычныя вершаваныя і праязічныя гутаркі ў духу асветніцтва і хрысціянскай маралі.

Аляксандр Ельскі

Нарыс па гісторыі Мінскай дыяцэзіі

«Fortuna variabilis, Deus mirabilis...»
(«Лёс пераменлівы, Бог надзвычайны...»)

У загаложку сваёй працы я змясціў памятных словы Шымана Старавольскага, а спраўдзіліся яны дзіўным чынам і на няшчаснай Мінскай дыяцэзіі, якая перажыла жудасна крытычныя падзеі і ўтрымалася толькі дзякуючы відавочнаму цуду лёсу ў доказ марнасці намаганняў самай хітрамудрай дыпламатыі і ўсялякага насілля перад Божым прысудам, бо, выпрабаваўшы іх, у свой час нават крыважэрны каласальны «Жалезны граф» мусіў рушыць у Каносу...

Сумныя, панылыя падзеі і выпрабаванні, праз якія прайшла Мінская дыяцэзія, я коротка, вельмі павярхоўна і аб'ектыўна апісаў у т. IV «Геаграфічнага слоўніка», пазней, у 1898 годзе,

крыху шырэй, але гэтая праца не змагла выйсці ў свет з прычыны тагачасных жажлівых цензурных варункаў, а тое, што я змясціў у календары Рыма-каталіцкага дабрачыннага таварыства ў Пецярбургу на 1899 год, было ўжо толькі слабым ценем сапраўдных думак і фактаў. Цяпер, карыстаючыся крыху больш спрыяльнымі часамі для слова гістарычнай праўды, пішу, хоць і не прэтэндую на поўны ахоп вялікай тэмы. Тым не менш, чытачы знойдуць у гэтай працы дастатковае асвятленне гісторыі Мінскай дыяцэзіі з часу яе ўзнікнення і да бягучага моманту¹.

У часы Рэчы Паспалітай усё Вялікае Княства Літоўскае, апрача Жамойці (якая мела сваё біс-

купства), складала Віленскую дыяцэзію; такім чынам, царкоўная гісторыя ўсіх удзелаў тагачаснай Літвы, а значыць і Міншчыны, належыць да гісторыі Віленскай дыяцэзіі. Але з 2-й паловы XVIII стагоддзя, калі межы пачалі ўжо ламацца адначасова з памяншэннем і, нарэшце, заняпадам дзяржавы, Міншчына з пункту гледжання царкоўнай іерархіі таксама зазнала змяненні.

У гэты час у 1772 годзе Беларусь, г.зн. ваяводства Мсціслаўскае, Полацкае, Віцебскае, а таксама польскія Інфлянты, апынулася пад панаваннем Расіі, і імператрыца Кацярына II указам ад 12 снежня ўстанавіла для гэтых земляў, пад кіраўніцтвам больш чым проста падазрона-

га ў артадаксальнасці біскупа Станіслава Сестранцэвіча², Беларускае біскупства, да якога, у сваю чаргу, у 1793 годзе было далучана анексаванае Мінскае ваяводства. Аднак Беларускае біскупства яшчэ ў канцы 1783 года было перайменавана ў Магілёўскую архідыяцэзію, а ў жніўні 1798 года, паводле распараджэння імператара Паўла, нунцый Лаўрэнцій Літа, што прыбыў на яго каранацыю, арганізаваў Мінскую дыяцэзію ў межах Мінскай губерні, якая тады мела іншыя межы і ўключала некалькі паве-таў сённяшняй тэрыторыі Віленскай губерні і дыяцэзіі³. Цікава, што да таго, як была створана Мінская дыяцэзія, пэўная частка Міншчыны кароткі час належала да так званай Пінскай дыяцэзіі, мала вядомай нават прафесійным гісторыкам (Барташэвіч). У сваіх зборах я меў рубрыкацыю Пінскай дыяцэзіі за 1797 год, у якой не называюцца ні парафіі, ні склад духавенства, а толькі ўказваецца парадак набажэнства. У «*Directorium*», аднак, занатавана дата смерці біскупа Смаленскага Адама Нарушэвіча 6 ліпеня 1796 года ў Янаве⁴. Тут неабходна зрабіць тлумачэнне, якое я абавязаны даць найшаноўнейшаму дзеячу ў справах айчыннага Касцёла Я. Э. арцыпастыру Францішку Сымону.

Дыяцэзіяй на касцёльнай мове, паводле слоў Яго Эксцэленцыі, называецца пэўная тэрыторыя ў дакладна вызначаных межах, дзе Апостальская Сталіца ўстанаўляе біскупскую катэдру і прызначае на яе пастыраў. З прычыны таго, што такога кананічнага акту Апостальскай Сталіцы ў дачыненні да Пінскай дыяцэзіі не было, значыць і падобная дыяцэзія кананічна ніколі не існавала. Гэта быў самавольны загад Кацярыны II, які разбураў, нягледзячы на ўрачыстыя абяцанні, каталіцкую іерархію ў захопленых правінцыях, маючы

на мэце вынішчэнне нават я сядаў. Гэткім чынам, Луцкую дыяцэзію загадана называць Пінскай, Камянецкую — Лятычаўскай, Віленскую — Інфлянцкай; а біскупы (нават такія, як набожны Цецішэўскі) пад ціскам змянілі свае кананічныя званні на новыя, цалкам свецкія. Аднак гэта доўжылася нядоўга, бо, як ужо гаварылася, у час больш лагоднага праўлення імператара Паўла, менавіта ў 1798 годзе, Апостальская Сталіца аднавіла гістарычныя званні, за выключэннем аднаго толькі Кіеўскага біскупства, якое было аб'яднана з Луцкім і пачало называцца Жытомірскім.

Вяртаючыся да пытання пра заснаванне Мінскай дыяцэзіі, зазначым, што яна была абвешчана 15 лістапада 1798 года булай Святога Айца Пія VI, якая пачыналася шматзначнымі словамі: «*Maximis undiqae pressi doloribus*» («Вялікі адусюль ідзе смутак»). Тэрыторыя дыяцэзіі займала тады 78 000 квадратных верст у 93-х парафіях. У склад гэтай першапачатковай дыяцэзіі ўваходзілі наступныя парафіі XIV стагоддзя: *Гайна*, фундацыя караля Ягайлы (сёння царква), *Мінск*, *Пінск*; XV стагоддзя: *Слуцк* (фара), *Капыль*, Холхла, *Койданава*, Радашковічы, *Клецк*, Дуброва, Мядзел, Волма, *Лебедзеў*, *Пяршаі*; XVI стагоддзя: *Краснае Сяло*, *Буда* або *Будслаў*, *Іказнь*, *Камень*, *Паставы*, *Куранец*, *Хожаў* або *Хожава*, *Мядзведзічы*, *Дзісна*, *Нясвіж*, *Свержань*, *Пагост*; XVII стагоддзя: *Задарожжа*, *Ляхавічы*, *Корань*, *Івянец*, *Докшыцы*, *Лагойск*, *Бабруйск*, *Мазыр*, *Задзвеза*, *Стоўбцы*, *Ваўкалата*, *Заслаўль*, *Астрагляд*, *Глембова*, *Лагішын*, *Рэчыца*, *Петрыкаў*, *Зембін*, *Мёры*, *Беразіно* (барысаўскае), *Беразіно* (ігуменскае), *Барысаў*, *Удзел*, *Друя*, *Цімкавічы*, *Давыд-Гарадок*, *Замосце* *Слуцкае*, *Мікалаевічы* або *Мікалаеўшчына*, *Касця-*

невічы, *Кемяшэвічы*, *Парафіянаў*, *Ракаў*, *Глуск*, *Узда*, *Хатаевічы*, *Любешаў*, *Празарокі*, *Серафін*; XVIII стагоддзя: *Халопенічы*, *Даўгінаў*, *Кімбароўка*, *Олька*, *Спас*, *Ілья*, *Лужкі*, *Юрэвічы*, *Ляхва*, *Смілавічы*, *Маладзечна*, *Лучай*, *Крывічы*, *Харомцы* або *Харамец*, *Каралішчавічы*, *Свіслач*, *Капаткевічы*, *Бабоўня*, *Мосар*, *Амнішаў*, *Аколава* або *Аколаў*, *Мінская катэдра*, *Дзядзілавічы*, *Ігумен*, *Рубяжэвічы*, *Гарадок*, *Хмарынскі*, *Грозаў*, *Германавічы*, *Блонь*⁵. Пры гэтых парафіях мелася, апрача таго, 48 філіяльных касцёлаў і 174 капліцы. Мужчынскіх кляштараў на момант заснавання дыяцэзіі было 50, многія з якіх кіравалі парафіямі, менавіта: бэнэдыктыны — у *Гарадзішчы* пад *Мінскам* і ў *Нясвіжы* ў *Св. Крыжа*, *цыстэрцыяне* — у *Кімбарове* або *Цёмнай Даліне* (*Valis umbrosa*) у *Мазырскім* *павеце*; *трынітары* — у *Маладзечне* і *Крывічах*; *дамінікане* — у *Стоўбцах*, *Мінску*, *Рэчыцы*, *Зембіне*, *Пінску*, *Нясвіжы*, *Заслаўлі*, *Ракаве*, *Дунілавічах*, *Клецку*, *Халопенічах*, *Друі*; *францішкане* — у *Пінску*, *Паставах*, *Дзісне*, *Удзеле*, *Празароках*, *Івянцы*, *Серафіне*, *Мінску*; *бэрнардыны* — у *Будзе* або *Будславе*, *Нясвіжы*, *Мінску*, *Мазыры*, *Друі*, *Слуцку*, *Глуску*, *Беразіне*, *Юрэвічах*, *Пінску*; *капуцыны* — у *Любашове*; *кармэліты босыя* — у *Глыбокім*, *Пінску*, *Мядзелі*, *Мінску*; *баніфраты* — у *Мінску*; *піяры* — у *Любашове* і *Лужках*; *камуністы* — у *Пінску*; *камандорыя мальтыйскіх кавалераў* — у *Сталавічах*; *місіянеры* — у *Смілавічах*⁶. *Жаночых* *кляштараў* было 10, менавіта: *бэнэдыктынкі* — у *Нясвіжы* і *Мінску*; *цыстэрцыянкi* — у «*Анельскай Даліне*» (каля *Кімбароўкі*); *бэрнардынкi* — у *Мінску*; *сёстры міласэрнасці* — у *Мінску*; *марыявіткі* — у *Пінску*, *Мазыры*, *Глуску* і *Мінску*. *Агулам* *ордэнскага духавенства* — 425 чалавек, *манашак* — 77⁷. *Вернікаў*

налічвалася каля 232 000 абодвух полаў, а дэканатаў было 13: Мінскі гарадскі, Мінскі павятовы, Наднёманскі, Ігуменскі, Бабруйскі, Пінскі, Мазырскі, Рэчыцкі, Барысаўскі, Дзісенскі, Вілейскі, Надвілейскі і Слуцкі.

Першым Мінскім біскупам стаў вядомы пазней Якуб Дадэрка, канонік віленскі, інфулат алыцкі, удастоены міласці імператара Паўла і яго жонкі. Дадэрка быў пасвечаны ў 1798 годзе ў Полацку каад'ютарам мітрапаліта Беніслаўскім у прысутнасці біскупа Лапацінскага і ўніяцкага суфрагана Бутрымовіча. Неўзабаве ён ажыццявіў урачысты ўезд у Мінск і, устанавіўшы катэдру ў былым езуіцкім касцёле на «Высокім рынку», перарабіў кляштар дамініканаў у пышную біскупскую рэзідэнцыю. Дадэрка вельмі энергічна ўзяўся за арганізацыю капітула, прызначаючы прэлатам найлепшыя парафіі: слуцкую, барысаўскую, івянецкую, докшыцкую, цімкавіцкую, ляхавіцкую, клецкую і мядзведзіцкую.

Дзякуючы яго руплівасці паўсюдна завітнелі храмы, пачынаючы з цалкам рэстаўраванай катэдры, а вяршыняй пахвальнай дзейнасці біскупа было заснаванне ў 1805 годзе ў Мінску Таварыства дабрачыннасці, шчодро падтрыманага грамадзянамі. Перажыўшы разам з дзяцэзіяй і ўсім няшчасным краем самыя жahlівыя падзеі, яно, аднак, цудоўным чынам захавалася да сённяшняга дня і ў апошнія часы зноў аднаўляецца амаль з руінаў, дзякуючы спрыянню лёсу і клопатам людзей добрай волі⁸.

Хаця Дадэрка па-ранейшаму знаходзіўся ў росквіце сілаў, аднак, моцна заняты парадкаваннем сваёй паствы, ён дзеля больш лёгкай духоўнай працы абраў сабе каад'ютарам, з правамі

наступніка, вельмі паважанага прэлата Бонавэнтуру Бажымоўскага, але гэтага не дазволіў варожы яму і двудушны мітрапаліт Сестранцэвіч, прыслаўшы насуперак яму ў Мінск суфраганам француз па паходжанні Масле. Але Дадэрка палічыў яго асобай неадпаведнай і таму пасля смерці Бажымоўскага абраў сваім памочнікам ксяндза Матэвуша Ліпскага, былога базыліяніна, які меў тады сан беларускага архідыякана.

Аднак не суджана было Дадэрку спакойна валодаць Мінскім біскупствам, бо ў 1812 годзе, калі пачала лунаць надзея на вольнасць краю, ён, адчуўшы патрыятычны ўздых пад уплывам тагачасных падзей, прыняў у іх актыўны ўдзел, публічна абвясціўшы 19 ліпеня ў катэдры «мінскую канфедэрацыю» (гл. у «*Tymczasowej gazecie Mińskiej*», № 2), і гэта пахіснула ўсю яго кар'еру. За згаданае вышэй выступленне ён трапіў у няміласць да імператара Аляксандра I, у 1816 годзе быў адхілены ад кіравання дзяцэзіяй і вымушаны па-

сяліцца ў Алыцы, дзе памёр 24 снежня 1829 года, акружаны арэолам пакутніцтва за справу краю і ўсеагульным шанаваннем.

У час адсутнасці Дадэркі ў біскупскай сталіцы дзяцэзію адміністравалі: у 1816–1824 гадах — мінскі прэлат Стафан Пазняк; у 1824–1827 гадах — прэлат Юзаф Камінскі, а пасля яго і да смерці Дадэркі — упаўнаважаны апошнім Матэвуш Ліпскі, ужо ў якасці біскупа Аўрапалітанскага. Яшчэ да скону Дадэркі Мінскага біскупства дамагаўся вядомы Станіслаў Шантыр, былы езуіт, мінскі прэлат і пробашч гістарычнай Слуцкай фары (1419), але мітрапаліт Сестранцэвіч, які люта яго ненавідзеў, загадаў пакі-

нуць Ліпскага ў мінскай сталіцы. Прэканізацыя, аднак, адбылася толькі 25 лютага 1831 года, гэта значыць, праз шэсць гадоў пасля смерці Сестранцэвіча (1825).

Ліпскі, добрасумленна разумеючы свае пастырскія абавязкі, кіраваў у сумныя часы руйнавання кляштараў у Літве, бо з ацалелых ужо тады толькі 35-ці кляштараў у 1832 годзе адразу зачынілі 23. У перыяд душпастырства Ліпскага, менавіта ў 1835 годзе, у дзяцэзіі было яшчэ рознага духавенства мужчынскага полу 405 чалавек і 95 манахак. Дэканатаў налічвалася 13; але ў гэты час, а можа і крыху раней, некаторыя парафіі выключалі і ўключалі, таму мы бачым тут некалькі новых парафій або філіяльных касцёлаў на правах парафій: Старчыцы (у Слуцкім павеце), Лагішын (у Пінскім павеце), Азярцо (у Дзісенскім павеце), Дзеркаў і г.д.

Ліпскі памёр у Мінску, у найгоршы момант скасавання уніі, 21 лістапада 1839 года, пахаваны ў загарадным філіяльным касцёле катэдры на Кальварыі,

пад алтаром з правага боку ад уваходу, дзе пастаўлены помнік з адпаведным надпісам.

Пасля яго намінацыю ад ураду атрымаў мінскі прэлат Павел Рава, чалавек вельмі пасрэдны, пасіўны, *persona grata*, як гэта называюць улады, але Апостальская Сталіца не дала яму пацвярджэння... У час яго адміністравання ў 1842 годзе ў выніку вылучэння з Мінскай губерні і далучэння да Віленскай Дзісенскага і Вілейскага паветаў, а таксама далучэння да Мінскай губерні Наваградскага павета, вылучанага з Гродзенскай губерні, зноў памяняўся склад Мінскай дзяцэзіі, бо адышлі 3 дэканаты з 16-цю парафіямі і 12-цю кляштарамі, але дадаліся новыя парафіі ў наваствораных дэканатах — Наваградскім і Сталавіцкім. Рава кіраваў да 1853 года⁹, калі быў прызначаны цяперашні пастыр у асобе ксяндза Адама Вайткевіча, рэктара Мінска-Магілёўскай семінарыі. Ён, прымаючы біскупства 22 лютага, зачытаў цудоўны пастырскі ліст разам з буламі Апостальскай Сталіцы.

У момант узвядзення на пасаду Вайткевіча Мінская дзяцэзія складалася з 12-ці дэканатаў: Мінскага ў горадзе, Мінскага ў павеце, Наднёманскага, Барысаўскага, Ігуменскага, Бабруйскага, Рэчыцкага, Мазырскага, Пінскага, Слуцкага, Наваградскага і Сталавіцкага. На той час у іх было 80 парафій, 21 філія на правах парафій, 140 капліцаў, 6 мужчынскіх і столькі ж жаночых кляштароў.

Дзяцэзія налічвала больш за 180 000 вернікаў, 130 асобаў духоўнага стану, 85 алюмнаў у Мінскай семінарыі і 15 алюмнаў у Духоўнай акадэміі. Рэктарам семінарыі і прафесарам кананічнага права быў ксёндз Бэнэдыкт Навіцкі, магістр тэалогіі; інспектарам — ксёндз Ян Яўтак; прафесарам Святога Пісання і тэалогіі

— ксёндз Францішак Навіцкі (адначасова прэфект гімназіі і іншых школаў); прафесарам гамілетыкі або прапаведніцтва, абраднасці і царкоўнага спеву — ксёндз Антоній Даманскі (цяпер састарэлы прэлат віленскай катэдры). Што ж да класічных навук і моваў, то іх выкладалі свецкія настаўнікі з гарадской гімназіі. Пракуратарам семінарыі быў ксёндз Францішак Яшчалд.

Капітул складалі прэлаты: прапазітус ксёндз Ян Дамброўскі, доктар тэалогіі, інфулат алыцкі, афіцыял кансісторыі; архідыякан ксёндз Дамінік Машынскі, магістр тэалогіі; дэкан ксёндз Бэнэдыкт Ачапоўскі, доктар тэалогіі, быў адначасова пенітэнцыярыем і асэсарам кансісторыі. Абавязкі хавальніка выконваў ксёндз Алоіз Жыжнеўскі, магістр тэалогіі. Кантарам і другім пенітэнцыярыем быў ксёндз Людвік Лыжыкевіч, сакратаром — ксёндз Антоній Магяльніцкі, магістр тэалогіі. Парафіі падзяляліся на пяць класаў. Пробашч парафій I класа атрымліваў 600 рублёў штогод, але гэтую катэгорыю мела толькі адна катэдральная парафія. Пробашч парафій II класа атрымліваў 500 рублёў, і да гэтай катэгорыі належалі толькі чатыры парафіі: бабруйская, барысаўская, нясвіжская і слуцкая. Пробашч парафій III класа атрымліваў 400 рублёў (было 9 парафій), IV класа — 275 рублёў (было 25 парафій), нарэшце V класа — 230 рублёў (было 35 парафій); астатнія 6 парафій не мелі забеспячэння і абслугоўваліся калатарамі і дабрачынцамі.

Хаця ўрад прысвоіў вялізную маёмасць духавенства і капіталы¹⁰, аднак кампенсацыя пенсій, якія выплочваліся духавенству, была зусім нязначная і недастатковая не толькі для развіцця духу дабрачыннасці і педагогікі, але і задавальнення мінімальнага патрэбаў святароў, што выклікала непажаданы са-

мазахаваўчыя памкненні і аслабляла духоўнасць слугаў алтара. Жахлівыя вынікі гэтай палітыкі пазней можна было заўважыць на з'яўленні адступнікаў, што спакусіліся матэрыяльнымі перспектывамі... Такім чынам, урадавыя субсідыі на пенсіі для пробашчаў складалі штогод усяго 21 785 рублёў, на кожную парафію прыкладна 272 рублі.

У эпоху рэформаў Аляксандра II здавалася, што наступілі справядлівыя часы, бо і сапраўды, дзякуючы большай свабодзе колькасць асобаў духоўнага стану павялічылася са 180-ці да 266-ці, а манашак налічвалася 66. Аднак і тады існавалі забароны бюракратыі, якая заўсёды пагражала Касцёлу; такім чынам, скасавалі навіцыят у кляштарам, акрамя бэрнардынскага ў Мінску і бэнэдыктынскага ў Гарадзішчы, а колькасць дэканатаў зменшылі да 11, далучыўшы Сталавіцкі да Наваградка.

Так выглядалі справы да 1863 года. Слабое кіраванне біскупа Вайткевіча не адпавядала чаканням; амаральнасць вышэйшых духоўных асобаў, на працягу значнага часу ўплываючы на алюмнаў, падрыхтавала для Касцёла тых людзей, якія ў будучыні, здабыўшы сабе сумную славу дзёрзкіх вераадступнікаў, прывялі Касцёл на Міншчыне на край бездані. Трэба яшчэ заўважыць, што зародкам разлажэння дзяцэзіі сталі калісьці секулярызаваныя манахі, звольненыя з кляштароў і пасаджаныя на парафіях, дзе яны адыходзілі ад строгага ордэнскага статуту, а таксама свецкія святары, пасвечаныя без уліку іх паводзінаў, духоўнай і разумовай адукацыі. <...>

Неўзабаве пасля падзей 1863 года пачалося змяншэнне колькасці парафій і кляштароў. У 1868 годзе мы бачым яшчэ 10 дэканатаў, 55 парафій, 24 філіі, 3 капеланства, 141 капліцу, а

з кляштару засталася толькі чатыры жаночыя, менавіта: дамініканак і бэнэдыктынак у Нясвіжы, цыстэрцыянак у Кімбароўцы і бэнэдыктынак у Мінску, астатнія зачынілі, а манахаў разагналі або, зняўшы з іх габіты, прымусова рассялілі па розных гарадах для вымірання.

1868 год быў апошнім у самастойным існаванні дзяцэзіі, і набліжаўся ўжо яе канчатковы разгром, на жаль, з дапамогай самых нікчэмных асобаў, якія здрадзілі Касцёлу. Маці нашай!

У гэты час некалькі пробашчаў, памянўшы веравызнанне, з уласнай волі перавялі ў праваслаўе і сваіх парафіянаў: у Ляхавічах — ксёндз Бульвін, у Рубяжэвічах — ксёндз Антоній Свіхода, у Дубровах — ксёндз Вінцэнт Кошка, былы бэрнардын, магістр тэалогіі, лядашчы стары ў ганебным атачэнні шматлікай сям'і. Жахлівыя людзі! А іншыя парафіі, пераважна з вясковым насельніцтвам, такія як заслаўская і валмянская (Мінскі павет), задзвейская і ішкалдская (Наваградскі павет), лагішынская на Піншчыне, замасьцкая (Слуцкі павет), гайненская (Барысаўскі павет) і інш. гвалтам, з дапамогай паліцыі таксама далучылі да пануючага веравызнання.

Як бы там ні было, але пасля гэтага разгрому і спусташэнняў мы яшчэ бачым у дзяцэзіі каля 167 000 католікаў, адміністраваных 152-ма святарамі, іерархія таксама не была знішчана.

Капітул у 1868 годзе складалі прэлаты: ксёндз Дамінік Машынскі (прапазітус); ксёндз Анджэй Баблеўскі (архідыякан, пенітэнцыярыі, адначасова афіцыял кансісторыі); ксёндз Антоній Машынскі (вучоны, апошні рэктар любяшоўскіх піяраў, член Кракаўскай акадэміі; ён быў катэдральным дэканам, памёр на парафіі ў Любяшове 8 мая 1893 г.); ксёндз Юльян Календа (хавальнік і асэсар кансісторыі);

ксёндз Антоній Даманскі (кантар і рэктар семінарыі).

Катэдральныя канонікі: ксёндз Ян Яўтак (інспектар семінарыі), ксёндз Францішак Яшчалд (памочнік хавальніка), ксёндз Юльян Падліпскі (старэйшы), ксёндз Вінцэнт Вэйтка, магістр тэалогіі. Другім асэсарам кансісторыі быў ксёндз Пётр Валіцкі, у сваю чаргу пробашч у Мосары і дэкан у Віленскай дзяцэзіі.

Вікарыямі катэдры былі: ксёндз Эдвард Дубовік, ксёндз Юзаф Дамброўскі і ксёндз Казімір Пацынка (цырымоніймайстар, потым ён доўгі час быў пробашчам у касцёле св. Яна ў Вільні¹¹).

Пенітэнцыярыямі, апрача вышэйзгаданага прэлата Баблеўскага, заставаліся: ксёндз Бартламей Вішнеўскі (візітатар), ксёндз Леанард Мароз, былы гвардыян мінскіх бэрнардынаў, які займаў тады пасаду аканомы ў семінарыі, дзе напаследак выхоўвалася 25 алюмнаў на месцы 9-ці ў акадэміі. Сакратаром кансісторыі быў калегіяльны асэсар Тытус Паразінскі, пазней пераведзены на такую ж пасаду ў Вільню, дзе ён і памёр у 80-я гады.

У наступным, 1869 годзе, адміністрацыйным распараджэннем, без дазволу Рыма, Мінская дзяцэзія і семінарыя былі ліквідаваны, але трэба зрабіць агаворку, што Мінскі статыстычны камітэт, урадавая ўстанова, выдаючы ў 1878 годзе свой перыядычны даведнік «Памятная кніжка», змясціў у ёй тэндэнцыйна хлуслівыя звесткі з мэтай увесці ў зман, быццам Мінская дзяцэзія была скасавана «паводле булы Пія IX» (гл. Ч. II, с. 20). Выпраўляючы гэтую страшэнную памылку, заўважым, што хаця пасада Мінскага біскупа і яго юрысдыкцыя былі ліквідаваны, аднак дзяцэзія засталася, як і раней, кананічнай, пад сваёй сапраўднай назвай, і была перададзена спачатку пад ад-

міністрацыю кіраўніка Віленскай дзяцэзіі, а з 1884 года — арцыпастыра Магілёўскага або яе адміністратараў у перыяд часовага безуладдзя.

Заўважым, што адхілены ад сваіх абавязкаў Мінскі біскуп Вайткевіч, сумленна адмовіўшыся ад любых некананічных змяненняў, пасля ад'езду паводле загаду ў Вільню неўзабаве памёр там у вялікім засмучэнні 4 студзеня 1870 года і быў пахаваны на могілках Роса.

Адразу ж пасля пераезду біскупа Вайткевіча ў Вільню Мінскую дзяцэзію перадалі ў падпарадкаванне вядомаму адшчапенцу — прэлату Пятру Жылінскаму, які пасля высылкі шаноўнага біскупа Станіслава Красінскага кіраваў Віленскай дзяцэзіяй, задумаўшы ганебны праект вераадступніцтва; а Мінская дзяцэзія знаходзілася на першым месцы ў гэтых жахлівах намерах, і тут было вырашана перш за ўсё ажыццявіць раскол, каб потым паступова знішчыць увесь касцёльны лад у так званым Заходнім краі. Вераломны Жылінскі, узяўшыся за гэтую сапраўды пякельную місію, знайшоў на Міншчыне некалькі нікчэмных асобаў, гатовых ажыццявіць запланаванае маце-разабойства. З гэтай прычыны Мінская дзяцэзія была падзелена на два візітатарствы — Мінскае і Слуцкае. Першае заняў гатовы на ўсё чалавек — ксёндз Фердынанд Сенчыкоўскі; другое — роўны яму ва ўсім ксёндз Ян Юргевіч, і абодва з шалёным імпэтам узяліся за ажыццяўленне праектаванага злачынства ў Касцёле. Гэта быў сапраўды сумны час для мясцовых католікаў, аддадзеных у рукі па сутнасці сваёй амаральных, нечувана нахабных людзей. У 1874 годзе Жылінскі, віленскі адміністратар, каб стварыць больш моцнае ўражанне, асабіста прыехаў у Мінск ажыццявіць змены, але,

сутыкнуўшыся паўсюдна ў парафіях з рашучай пазіцыяй вернікаў, ён, поўны трывогі і прысаромлены, вярнуўся ні з чым і даручыў усё адміністратарам, а тыя, маючы рукі развязанымі, наганялі паўсюдна жак! Сенчыкоўскі, ашаломлены атрыманай уладай, выдаў для пробашчаў 24 цыркуляры — важныя гістарычныя дакументы; сутнасць іх спрытна прыхавана з дапамогай Святога Пісання і краёвага права. Але ж паводзіны візітатара, як гэта пазней выявіла следства, не мелі нічога агульнага з пакліканнем святара і грамадзяніна краю. Не маючы ні сумлення, ні сораму, ён нахабна загадаў сустракаць яго ў час паездак як біскупа, з біццём у званы, з харугвамі і агнямі, а таксама спяваць «esse Sacerdos» [гэта Першасвятар] (!). Усё гэта, выклікаючы абурэнне вернікаў і памнажаючы колькасць ахвяраў помсты жахлівага дзеяча, толькі аддаляла абраную мэту і, нарэшце, пасля ўмяшальніцтва самога Жылінскага гэтае імправізаванае візітарства давялося спыніць, а скампраметаваны Сенчыкоўскі быў прыбраны з мінскай сцэны і пераведзены ў Палескі дэканат у Бабруйск. Тут ён рабіў новыя злоўжыванні і скандальныя ўчынкі, настроіўшы супраць сябе нават праваслаўных святароў, а асабліваю антыпатыю меў да яго шаноўны протаіерэй айцец Адрыян (пра гэта можна прачытаць у «*Kraju*» за 1883 год, № 43 у карэспандэнцыі з Бабруйска) за звычайнае ашуканства і абдорванне народа быццам бы адкрытымі рэліквіямі нейкага «святэга Феафіла»...

Нарэшце Сенчыкоўскі без усялякіх цырымоній пачаў грабіць касцёльныя скарбніцы, і ў той час набыла вядомасць гісторыя абрабавання касцёльных каштоўнасцяў у гістарычным Глуску, калі ён забраў залатыя і сярэбраныя дараносіцы, келіхі і г. д. (ахвяраванні магнатаў Ра-

дзівілаў, Хадкевічаў, Палубінскіх, Сапегаў і інш.) і, спакаваўшы іх у падарожны чамадан, вывез з горада. Гэтым агідным фактам Сенчыкоўскі быў канчаткова дыскрэдытаваны, асабліва калі глускія парафіяне разам з праваслаўным духавенствам звярнуліся са скаргаю да губернатара Пятрова, і пасля праведзенага следства адпраўлены на пакаянне ў гродзенскі кляштар, застаючыся там ажно да прызначэння ў 1883 годзе новых біскупаў і галоснай рэабілітацыі вераадступніка Жылінскага¹². Неўзабаве потым Сенчыкоўскі адправіўся ў Ташкент вайсковым капеланам, але, настроіўшы супраць сябе і паству, і мітрапаліта Гінтаўта самавольным асвятчэннем капліцы, увядзеннем нерытуальнага набажэнства і рознымі эксцэсамі, нарэшце ўмяшаўшыся ў нейкую брудную справу, ганебна скалечыўшыся і ў выніку цяжка перахварэўшы, ён адправіўся ў Омск і самавольна заняў касцёл. Аднак арцыпастыр, атрымаўшы скаргу парафіянаў, паклаў гэтаму канец, прыслаўшы цяперашняга пробашча.

Пасля смерці ў 1889 годзе арцыпастыра Гінтаўта Сенчыкоўскі ў доўгім лісце па-польску на імя тагачаснага адміністратара дыяцэзіі, шаноўнага прэлата Даўгялы, спрабаваў бессаромна апраўдацца за свае мінулыя ўчынкі і прасіў дапамогі, але прававерны адміністратар адкрыта адказаў яму, што толькі ад Святога Айца можа залежаць кананічнае вызваленне такіх злачынцаў¹³.

Пасля такога адказу былы візітатар, ужо маючы за плячыма цікавую гісторыю на іншым месцы, не спрабаваў зноў трывожыць духоўныя ўлады, але затое ў час адкрыцця ў Вільні помніка нядобрай славы Мураўёву Сенчыкоўскі прыслаў з Омска дэманстратыўную дэпешу, падпісаўшыся канонікам, хаця ён

даўно страціў усе тытулы і касцёльны сан, а сённа, як свецкая асоба, на схіле дзён мусіць зрабіць справаздачу перад Богам за сваё жыццё, абцяжаранае слязьмі і братняй крывёю!

Звычайна на вялікім пажары доўга яшчэ ў патаемных глыбінях тлее агонь, небяспечны для асяроддзя.

Хаця караючы лёс даўно павымятаў з Міншчыны шалёных карыфеяў вераадступніцтва, але дзейнасць іх надоўга пакінула след нікчэмнасці ерэтыкоў, таму некалькіх стаўленікаў Сенчыкоўскага судзілі яшчэ ў 1896 годзе за розныя крымінальныя справы (гл. «*Kraj*» за 1896 год, № 46 і 51), а апошнія з іх зніклі хіба толькі ў 1905 годзе паводле распараджэння арцыпастыра Шэмбака. І цяпер мінскі клер, ачышчаны ад брудна мінулага, у сферы духоўнасці выглядае цудоўна.

Вяртаючыся да перыяду найжахлівейшых спусташэнняў у дыяцэзіі, зазначым, што скасаванні пачаліся пераважна з 1865 года. З гэтага часу і пазней было зачынена або ператворана ў царквы 10 касцёлаў пры кляштарх, 30 парафіяльных касцёлаў, 26 філіяльных касцёлаў і 80 капліцаў, усяго 146 святыняў. Паколькі апошнія два жаночыя кляштары цыстэрцыянак і бэнэдыктынак, як ужо гаварылася, былі зачынены пасля прызначэння біскупаў у 1883 годзе, дык колькасць усіх храмаў да прыняцця ўказу аб верацярпімасці (1905) дайшла да 148-мі, калі, хвала Богу, скасаванне тым ці іншым чынам спынілася. Так у Мінскім павеце: у Мінску — кляштар і касцёл бэрнардынаў (сённа салдацкія казармы і губернскі архіў), кляштар бэрнардынак з касцёлам (ператвораны ў царкву і манастыр чарняцоў), кляштар бэнэдыктынак з касцёлам (ператвораны ў царкву і манастыр чарніцаў); парафіяльныя касцёлы: у Халяўшчыне, Івянцы,

Волме, Дубровах, Заслаўлі, Гарадку, Рубяжэвічах, Стоўбцах, Мікалаеўшчыне; філіяльныя касцёлы: у Анопалі¹⁴, Хатаве, Набароўшчыне, Занеўшчыне, Івянцы, Старынках, Навасёлках. Капліцы: у Лошыцы Мокрай (зноў адчынена), у Сёмкаве, у Ігнацічах хатняя (зноў адчынены мітрапалітам Шэмбакам у 1905 г.), у Суле, Стоўбцах і Падсацкай (уззенскай парафіі). У Барысаўскім павеце: парафіяльныя касцёлы ў Гайне, у Амнішаве; філіі: Завішын, Малыя Дольцы, Мсціж (невялікі касцёл зменшаны да капліцы), Крычын; капліцы: Гняздзілава, Зайдніцкая. У Ігуменскім павеце: парафіі Смілавічы (былы місіянерскі касцёл), Дукора; філіі: Лешна, Дрожня; капліцы: у Багушэвічах, Пашкевічах (Мінскі павет), у Дукоры (хатняя), у Замасці і Дудзічах (хатняя, адчынены мітрапалітам Шэмбакам у 1905 г.). У Бабруйскім павеце: капліцы ў Амельне, Яніне, Добасні, Ясным Лесе, Даманаўшчыне, Ксаверполі, Радуцічах, Завалочыцах, Дворцы, Устэрках, Барысаўшчыне. У Мазырскім павеце: кляштар

цыстэрцыянаў у Кімбароўцы, парафія Лахва (застаўся невялікі касцёл у якасці капліцы), філія Кардычаў, капліцы: у Скрыгалове, Замароччы, Гарбовічах, Ператрутавічах, Куранях, Грабове, Дзякавічах, Гарадзяцічах, Камаровічах, Навасёлках, Капаткевічах, Санінках, Кочышчы, Юзафоўцы, Кузьмічах і Новіках. У Рэчыцкім павеце: парафія Юрэвічы (былая езуіцкая); філіі: Заспа, Бярозэўка, Брагін, Хойнікі (з магіламі Прозараў і вялікага абознага літоўскага Прозара), капліца ў Глінішчы. У Пінскім павеце: парафіі Лагішын і Каралін; кляштар з парафіяльным касцёлам бэнэдыктынаў у Гарадзішчы; філіі: Охаў, Хворастваў, Пагост, Сожна, Багданаўка; капліцы: у Мястковічах, Крысцінаве (з магіламі Бутрымовічаў), Біжарэвічах, Курновічах, Гаі, Пясэчнай, Бердумах, Крашэвічах, Падгайцах, Дубоі, Пласкіні. У Слуцкім павеце: парафіі Ляхавічы (з магілай вядомага ў гісторыі Тадэвуша Рэйтана), Бабоўня, Строжаў, Замасць былая езуіцкая; філіі: Палосна, Навасёлкі; капліцы: Пагост, Балашыцы, Бялевічы, Вань-

коўшчына, Рачкевічы, Бабоўня, Баслаўцы, Хжанаў, Уюнішчы. Кляштары: у Нясвіжы: бэрнардынаў, бэнэдыктынаў, дамініканаў і бэнэдыктынак з касцёламі. У Наваградскім павеце: кляштар з касцёлам дамініканак у Наваградку; парафіі: Стараельня, Нягневічы, Мір (са слаўным званом «Каралем»), Крывошын, Сталавічы, Ішкалдзь, Свяцічы, Гарадзішча, Сноў, Задзвей; капліцы: у Горцы, Карліцы, Венкове, Цыціне, Гарадзішчы, Дамашэвічах, Стайках, Ліпе і Бурдыкоўшчыне. Некаторыя з гэтых святыняў сталіся праваслаўнымі, іншыя зруйнаваны дашчэнт, а частка аднаўляецца, хаця дагэтуль яны не пазначаны ў спісах і лічацца не існуючымі для католікаў, але застаюцца ў сэрцах і памяці вернікаў. А добры Бог бачыць крыўду і патрэбы іх, самотных.

*Заканчэнне
ў наступным нумары.*

*Пераклад з польскай мовы
Наталлі Мазоўкі.*

«Наша вера», 2003 г.

¹ Заўважым, што фундаментальнай крыніцай па гэтай тэме з'яўляецца двухтомны рукапіс 1-й паловы мінулага стагоддзя вучонага Яна Ходзькі (са Свіслачы) «Звесткі пра касцёлы і кляштары Мінскай дыяцэзіі», які знаходзіцца цяпер у Ягелонскай бібліятэцы. З гэтай працы я выкарыстаў невялікую частку — «Рэлігійны дзёнік» (гл. новую серыю IV, 32 і 361). У 80-я гады ў Кракаве выйшла даволі ёмістая важная кніга (ананім) пад назвай «Мінскае біскупства», не кажучы ўжо пра некалькі тагачасных брашураў ксяндза Пшыбышэўскага (псеўданім), а таксама пра шматлікія газетныя артыкулы, якія з'яўляюцца сур'ёзным хранікальным матэрыялам па гэтай гістарычнай тэме.

² Католік з прагэстантаў дзеля кар'еры.

³ Пачынаючы з 1793-га і да 1797 года Мінскае намесніцтва, а пазней губерня (1795) складаліся з 13-ці паветаў: Бабруйскага, Барысаўскага, Вілейскага, Давыдарадоцкага, Дзісенскага, Докшыцкага, Ігуменскага, Мазырскага, Мінскага, Нясвіжскага, Пастаўскага, Пінскага і Слуцкага. Аднак неўзабаве Пастаўскі павет адышоў да навастворанай Літоўскай губерні, а ў Мінскай губерні ўзнік тады Рэчыцкі павет, але не ў тых межах, якія ён меў у складзе Мінскага ваяводства ў часы Рэчы Паспалітай.

⁴ Рубрыкацыя гэтай цяпер знаходзіцца ў вядомым музеі імя графа Эмерыка Чапскага ў Кракаве.

⁵ Заўважым, што парафіі, пазначаныя курсівам, да сённяшняга дня існуюць у Мінскай дыяцэзіі, а іншыя вернуты ў Віленскую дыяцэзію або скасаваны ў час руйнавання Касцёла, нягледзячы на тое, што ў самім Мінску пасля скасавання засталася толькі адна каталіцкая парафія з філіямі на Кальварыі, у Воўчавічах і Анопалі, якія абслугоўваюцца адным святаром, усе яны павінны атрымаць асобных кіраўнікоў. І дай Божа, каб так сталася пасля столькіх бедстваў.

⁶ Трэба адзначыць, што тады наогул у касцёлах, і асабліва ў кляштарных, квітнела музыка, а ў тагачаснай Мінскай дыяцэзіі набылі вядомасць аркестры ў Будславе ў бэрнардынаў, у Любяшове ў піраў, у Глыбокім у кармэлітаў і катэдральны ў Мінску, створаным з былога езуіцкага.

⁷ З гэтых шматлікіх ордэнаў не засталася ніводнага, скасаванне пачалося ў 1832 годзе, а пасля 1865 года навываталі і рэшткі, аднак апошні кляштар, цыстэрцыянак, праіснаваў да 1883 года.

⁸ Той, хто хоча бліжэй пазнаёміцца з гісторыяй гэтай адзінай ацалелай у Мінску польска-каталіцкай установы, знойдзе яе ў цікавай працы д-ра Яна Офенберга, змешчанай у № 45–48 «*Kuryera Litewskiego*» за 1906 год, а таксама ў асобнай брашуры, у Вільні ў Сыркіна, 23 старонкі.

⁹ Рава, застаўшыся жыць у Мінску, памёр там 25 студзеня 1859 года, пахаваны на Кальварыі. Вядомы Ігнат Легатовіч увекавечыў Раву такой эпітафіяй, а дакладнай, эпіграмай:

Тут ляжыць цела, што калісьці ў катэдры сядзела.

Дык у чым тут розніца мае быць?

У тым, што раней сядзела, а цяпер ляжыць...

¹⁰ У маентках нашага духавенства ў межах Мінскай губерні было калісьці 15 731 асобаў мужчынскага полу і каля 558 000 моргаў зямлі. У тым ліку ў былых езуіцкіх уладаннях 12 556 душаў і 482 460 моргаў зямлі. Ва ўладаннях іншых ордэнаў 3175 душаў і 75 580 моргаў зямлі. А цяпер царкве належыць толькі 2160 моргаў.

¹¹ У час оргіі ў Вільні памятнага прэлата Пятра Жылінскага Пацынка далучыўся да некалькіх рэнегатаў, вызначаючыся брыдкімі паводзінамі. Пасля ўступлення на пасаду ў Вільні біскупа Грынявецкага (1881) Пацынка шчыра рэабілітаваўся, засведчыўшы святатацтва агіднай памяці прэлата Аляксандра Капцюховіча, за што той быў пазбаўлены святарства. Пацынка, выправіўшыся, адрэстаўраваў касцёл св. Яна, паставіў помнікі Міцкевічу і Адынцу, увёў у касцёле прыгожыя спевы і, жывучы ўжо сумленна і з карысцю, памёр у Вільні каля 1901 года. Няхай Бог прабачыць яму яго бурнае мінулае.

¹² Пасля ўсіх гэтых эксцэсаў з Сенчыкоўскім быў звольнены за скандалы і яго сатаварыш Юргевіч. Чытай у «*Kraji*» за 1883 год, № 50, с. 6.

¹³ Гэты нягоднік у час свайго кіравання звычайна зневажаў Святога Айца і адкрыта заклікаў яго да адступніцтва. Ён пераклаў касцёльныя спевы на афіцыйную мову і пад пагрозай высылкі прымушаў пробашчаў імі карыстацца. Не было такіх нікчэмных сродкаў, якія б ён не ўжываў сярод прававерных.

¹⁴ Анопальскі касцёл з магіламі Радзівілаў пазней быў аднесены да ліку капліцаў, таму з цяжкасцю можна было атрымаць дазвол на жалобную Імшу. У 1905 годзе ён быў урачыста адчынены для набажэнстваў мітрапалітам Шэмбакам.

Андрэй Шпунт

АПОСТАЛ УНІІ

Берасцейская унія 1596 г. была кульмінацыяй шматвяковых намаганняў Апостальскай Сталіцы ліквідаваць падзел Касцёла, што адбыўся ў 1054 г. Аднак нават Рыма-каталіцкі Касцёл з усёй сваёй моцай наўрад ці здолеў бы дасягнуць такой грандыёзнай мэты, калі б не жаданне праваслаўных іерархаў Рэчы Паспалітай. Гэтае слушнае і адзіна магчымае рашэнне становіцца цалкам зразумелым, калі разглядаць яго ў рэчышчы палітычных працэсаў, што адбываліся ў нас і ў нашых суседзяў. Трэба аддаць належнае мудрасці Мітрапаліта Кіеўскага і Галіцкага і ўсяе Русі Міхала Рагозы, біскупа Уладзімірскага і Берасцейскага Іпація Пацея, Патрыяршага Экзарха біскупа Луцкага і Астрожскага Кірыла Цярлецкага ды іншага святарства, што зрабілі гэты крок. Да яго падштурхнулі іх у прыватнасці імкненне да незалежнасці ад Канстанцінопаля, што сам апынуўся пад уладай турэцкіх султанаў, нежаданне падпарадкоўвацца Маскоўскаму патрыярху, які атрымаў гэты сан у 1589 г. з рук Канстанцінопальскага патрыярха і тытулаваўся цяпер з прыдаткам «ўсяе Русі», што пашырала яго ўплыў на Праваслаўную Царкву ў Вялікім Княстве Літоўскім. Гэты ўплыў спалучаўся з высылкамі Маскоўскай дзяржавы захапіць землі ВКЛ і Украіны, што ставіла пад пытанне недатыкальнасць царкоўных уладанняў і маёмасці. Акрамя гэтых прычын, якіх адных цалкам хапіла б, быў і шэраг іншых, што перапоўнілі чашу цяжкіх прычын. Крызіс Праваслаўнай Царквы выклікаў пераход вернікаў у каталіцтва і пратэстанцтва, таму пытанне еднасці хрысціянаў стаяла за ўсімі гэтымі фактарамі.

15 снежня 1596 г. Жыгімонт III Ваза сваім Універсалам зацвердзіў Акт Берасцейскай уніі і заклікаў беларусаў і ўкраінцаў прызнаць уніяцкіх біскупаў, што і было зроблена значнай часткай нашага праваслаўнага народа. Але не ўсё ішло гладка. Нягледзячы на тое, што аб'яднанне было праведзена на аснове ўзаемных саступак, хтосьці, нават такія магутныя асобы, як князь Канстанцін Астрожскі, бачылі ў гэтым здраду Праваслаўнай Царкве. Супраціў, падтрыманы з Усходу, прымаў актыўныя формы. Нават дзяржаўная здрада не

Язафат Бражыц. Медзьярыт. Аляксандр Тарасевіч, 1680 г.

была перашкодай. Так, у 1625 г. мітрапаліт Іоў звярнуўся да цара Міхаіла Фёдаравіча з просьбай аб прыняцці Маларосіі ў расійскае подданства. Восенню 1623 г. у Віцебску пралілася кроў першага пакутніка аб'яднанага Касцёла, полацкага біскупа Язафата Кунцэвіча. З таго часу словы «унія», «грэка-каталіцтва» стаяць побач з імём гэтага святога.

І ўсё ж такі, нягледзячы ні на што, «за паўстагоддзя ўніяцтва ахапіла ўсю праваслаўную Беларусь», і Каталіцкі Касцёл прыкладаў усе намаганні, каб гэтае адзінства было трывалым. Яшчэ да заключэння Уніі езуіты, такія стаўпы ордэну, як Пётр Скарга, рыхтавалі адпаведную глебу, а потым, разам з кармэлітамі, садзейнічалі мітрапаліту Іосіфу Руцкаму і біскупу Язафату Кунцэвічу ў стварэнні ў Рэчы Паспалітай ордэнскай арганізацыі па

Андрэй ШПУНТ — гісторык, архівіст. Нарадзіўся ў 1969 годзе. Скончыў БДУ (1997). У 1989–1994 гг. — супрацоўнік Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі (аддзел старажытнабеларускага мастацтва). У 1996–1998 гг. — супрацоўнік Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі (генеалагічныя даследаванні), у 1998–2000 гг. — вядучы спецыяліст Дзяржаўнага архіва (геральдыка і генеалогія), аўтар зацверджаных праектаў гербаў Маладзечна, Заслаўя, Крупак, Акцябрскага (Рудабелка), Белаазёрска, Івянца. Аўтар шэрагу навуковых і навукова-папулярных публікацый. Жыве ў Мінску.

правилах св. Василя Вялікага, атрымаўшую назву базыліяне. Першая кангрэгацыя ордэну адбылася ў Наваградку ў 1617 г., а праз 18 гадоў, у 1635-м, нарадзіўся Язафат Бражыц, якога яго біёграф кс. Язафат Скрутань OSBM на старонках Польскага слоўніка біяграфічнага ў 1936 г. сцісла ахарактарызуе такімі словамі: «базыліянін Літоўскай правінцыі, вільнянін». Базыльянскі ордэн цяпер рыхтаваў уласныя кадры, дзякуючы якім Унія ўсё больш пашыралася і ўсталёўвалася на нашых землях. Матэрыялаў пра а. Язафата Бражыца зусім няшмат, але гэта не дае падставы адступіць, каб пакінуць пад пылам забыцця імя чалавека, названага Апосталам Уніі, тым болей, што першая думка пры такім акрэсленні будзе менавіта пра св. Язафата Кунцэвіча.

Паводле кс. Язафата Скрутаня OSBM, Язафат Бражыц уступіў у ордэн базыліянаў у Быцені. Вучыўся ў Менску ў кс. Бэнэдыкта Цярлецкага. У студзені 1661 г. быў запісаны на схаластычную тэалогію ў езуіцкім калегіуме ў Брундсбергу, але ў лютым 1663 г. быў выкраслены са спісу навучэнцаў, паколькі адмовіўся скласці прадпісаную прысягу.

На працягу свайго кароткага жыцця, значная частка якога прыпала на жудасную вайну 1648–1667 гг., што вяла Рэч Паспалітая з Маскоўскай дзяржавай, святар службы ў Жыровіцах, Быцені, Замосці і Наваградку, а абавязкі кіраўніка (ігумена) выконваў у Хэлме, Менску, Полацку (з 1671 г.) і Віцебску. У 1680 г. прымаў удзел у Люблінскім калоквіуме, скліканым з ініцыятывы Яна III Сабескага з мэтай аб'яднаць уніятаў з праваслаўнымі ў якасці ігумена Полацкага і афіцыяла Полацкага арцыбіскупства (пасада афіцыяла была роўная архіерэйскай дыяцэзіяльнай уладзе, толькі без права пасвячэння). У ордэне карыстаўся любоўю і павагай. На кожным месцы свайго служэння праславіўся як прапаведнік, што меў асаблівы дар навяртання грэшнікаў, айцец убогіх і апякун хворых, экзарцыст. Калі быў дыяканам у кляштары Св. Тройцы ў Вільні, палаючы моцным жаданнем збаўлення душаў, на месцы ажыццяўляў місіянерскую дзейнасць, прыводзячы людзей да споведзі. А калі сам стаў святаром, ператварыўся ў сапраўднага вязня канфесіяналу, не выходзячы адтуль па шэсць гадзінаў.

Каяловіч дапушчаў, а на яго спасылаўся кс. Язафат Скрутань OSBM, што а. Язафат Бражыц, хаця і неафіцыйна, лічыўся ўніятамі святым і, будучы вельмі адукаваным, з'яўляўся аўтарам твораў, што прыпісваліся св. Язафату Кунцэвічу.

Архімандрит Мікалай у сваім грунтоўным «Історико-статистическом описании Минской епархии» (СПб., 1864), асвятляючы гісторыю былога менскага Свята-Духава мужчынскага кляштару,

пералічваючы вядомых ігуменаў, сцісла пазначыў найбольш адметныя рысы, якімі вызначалася кіраванне гэтай асобы. Так, напрыклад: «4) 1620 г., Рыгор Міхайлавіч, намеснік уніяцкага мітрапаліта Іосіфа Руцкага. Ён скардзіўся на менскага бургамістра Данііла Маслянку, які забраў па смерці архімандрыта Арсенія дакументы Узнясенскага манастыра. 6) 1622 г., ігумен Рыгор Крашэльнікаў. Ён прасіў у караля Польскага Жыгімонта III пацвярджэнне на будаўніцтва млына каля Хлусава мосту. 10) 1639 г., ігумен Феакціст Саматыя. Ён патрабаваў ад Ганны Вітальдавай 12000 злотых, ахвяраваных на маёнтак Ратомля, завешчаных яе продкамі. 19) 1778 г., ігумен Сільвестр Антановіч судзіўся з праваслаўным менскім Петрапаўлаўскім архімандрытам, Іаакінфам Пелкінскім, за сенажаць Арэхаўскі» і г.д. Герой нашага артыкула прыкметна вылучаецца ў гэтым пачэсным шэрагу адміністратараў і барацьбітоў за правы ўніятаў. Пад №13 сцісла і сціпла сказана: «1666 г., ігумен Іаасаф Бражыц, змагар за ўнію, якому езуіт Кулеша прыпісвае дар чудатворства».

Айцец Язафат Бражыц быў вядомы як пашыральнік культуры св. Язафата Кунцэвіча і асабліва культуры Багародзіцы. Менавіта падчас яго кіравання пры полацкай архікатэдры было заснавана брацтва Найсвяцейшай Панны Марыі. Вядома таксама, што ён меў ва ўласнасці абраз Маці Божай, што праславіўся цудамі ў Барунах (аб гэтым ужо згадвалася на старонках «Нашай веры» ў № 3 (101) за 2022 г., паводле матэрыялаў кс. Люцыяна Дамброўскага. Таксама там можна даведацца пра мужныя чыны а. Язафата ў Менску ў 1666 г. падчас эпідэміі і з'яўленні яму, непрытомнаму ад хваробы, Божай Маці, якая сказала: «Падабаецца Мне твая руплівасць дзеля душаў людскіх, крывёю Сына Майго адкупленых. Не пакідай іх! Вось Я выпрасіла для цябе жыццё і дар выганяць злых духаў».)

Прадказаўшы час сваёй смерці, а. Язафат Бражыц памёр 12 лютага 1683 г. у Віцебску і быў пахаваны ў старой драўлянай царкве Успенія пад амбонаю, аднак у першай палове XVIII ст. пры перабудове царквы месца пахавання не знайшлі...

ЛІТАРАТУРА

1. Грыцкевіч А. Брэсцкая унія 1596 // ЭГБ. Т. 2. — Мінск, 1994. — С. 98–99.
2. Дамброўскі Л. Вяртанне святыні. Да 100-годдзя вяртання ў Баруны абраза Маці Божай Стужальніцы Засмучаных // Наша вера. № 3 (101), 2022.
3. Кірзеў В. Базыльяне // ЭГБ. Т. 1. — Мінск, 1993. — С. 280.
4. Архимандрит Николай. Историко-статистическое описание Минской епархии. — СПб, 1864. — С. 93–97.
5. Коялович М. Литовская церковная уния. Т. 2. — СПб, 1861. — С. 329–330.
6. Уния в документах / сост. В. Теплова, З. Зуева. — Мінск, 1997.
7. Skruतेń J. Brażyc Jozafat // PSB. Т. II. — Kraków, 1936. — S. 421.
8. Wołyńiak (Giżycki J.M.). Bazylińskie klasztory unickie w obrebie prow. białoruskiej // Przewodnik naukowy i literacki. — Lwów, № XXXV, 1907. — S. 467–468.

Ігар Сурмачэўскі

Будслаўскі касцёл і шляхецкія гербы XVII стагоддзя

Крыніцай для асэнсавання выгляду інтэр'ера будслаўскага касцёла ў XVII стагоддзі, апроч кнігі Э. Зелевіча «Задыяк на зямлі», ёсць кніга-летапіс «*Chronologia Ordinis Fratrum Minorum de Observantia provinciae Minoris Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae*» (Храналогія Ордэну Братоў Меншых Абсэрвантаў правінцыі Малоў Польшчы і Вялікага Княства Літоўскага) аўтарства Тамаша Дыганя (1588–1681). Айцец-бэрнардын Тамаш Дыгань быў сынам заможнага гараджаніна з Вільні. Навучаўся ў Віленскім універсітэце. Вечныя манаскія абяцанні склаў у 1615 годзе і ўступіў у ордэн бэрнардынаў. У 1639 годзе быў абраны гвардыянам бэрнардынскага кляштара святой Ганны ў Варшаве, потым быў настояцелем кляштараў у Гродне, Вільні, Коўне. У 1653 годзе ўвайшоў у склад кіраўніцтва Літоўскай правінцыі як дыфінатар і быў абраны хранографам правінцыі. Вось як на латыні гучыць апісанне інтэр'ера будслаўскага касцёла ў другой палове XVII стагоддзя: «...*maior Ecclesia insigni opere, varijsq incisionibus stemmatam variorum Benefactorum, argenti et auro pictoris condecorata...*» («...вялікі храм, славыты выдатным упрыгожваннем гербамі

выбраных ахвярадаўцаў, якія срэбрам і золатам мастаком упрыгожаны...»).

Прааналізуем разам кожнае слова гэтай найкаштоўнейшай інфармацыі, даведзенай да нас а. Тамашам Дыганем праз стагоддзі. У апісанні я звяртаю ўвагу на выкарыстанне ва ўпрыгожванні срэбра і золата, што дасць нам разуменне таго, як мог выглядаць чорны алтар на самым пачатку свайго існавання. Шляхецкія гербы, якія, хутчэй за ўсё, былі змешчаны на бочных алтарах (!) будслаўскага касцёла ў другой палове XVII стагоддзя, імаверна былі зроблены ў тэхніцы разьбы з далейшым пакрыццём ляўкасам і ўпрыгожаны па асобных дэталях сусальным золатам і срэбрам. Звычайна такія ўпрыгожванні алтараў і абразоў з выкарыстаннем родавых гербаў ахвярадаўцаў ці данатараў былі дапоўнены не толькі сусальным золатам і срэбрам, але і паліхромным роспісам — ёсць шмат такіх прыкладаў у сакральным мастацтве Еўропы. Імаверна, што бочныя алтары былі зроблены ў стылістыцы ранняга барока, хутчэй за ўсё, з выкарыстаннем чорнага (ці колеру чарнасліву, трохкі з руда-фіялетаваым адценнем) на кантрасце са срэбрам і золатам, як было ў знакамітым чор-

ным алтары. Паводле архіўных крыніцаў першай паловы XVIII стагоддзя, інтэр'ер будслаўскага касцёла быў упрыгожаны дзевяццю алтарамі: па тры алтары на бакавых сценах (пад вокнамі ці ў прасценках); два — на тарцовай сцяне перад прэзбітэрыем і галоўны алтар у трохгранным завяршэнні апсіды.

Якія ж гербы (ад ням. *erbe* — спадчына) маглі быць у інтэр'еры першага мураванага касцёла ў Будславе? Імаверна, што гэта былі знакі шляхецкай спадчыны родаў, якія зрабілі значны ўплыў на лёс будслаўскай святыні ў выглядзе сваёй матэрыяльнай ахвяры. Змены гістарычнага часу, знакі бяды, якія прыходзілі на нашу зямлю з усіх бакоў, руплівая людская дзейнасць і заняўбанне ў савецкі перыяд, нават змена мастацкіх стыляў адбіліся на знешнім выглядзе будслаўскага касцёла і яго інтэр'ераў. Раннія матэрыяльныя знакі ахвярадаўцаў зніклі, як тое было з драўляным касцёлам, ці сталі вуглавым каменем новай святыні, як першыя мураваныя сцены ў бочнай капліцы. Але архіўныя сведчанні і карпатлівая логіка даюць нам уяўленне пра шляхецкія гербы, якія ўпрыгожвалі інтэр'ер першай мураванай будслаўскай святыні.

Ігар Сурмачэўскі — мастак, рэстаўратар, калекцыянер. Нарadzіўся 3 кастрычніка 1961 года ў вёсцы Вязань Дзяржынскага раёна Мінскай вобласці (былы маёнтак Багдашэўскіх). У 1979–1984 гг. вучыўся ў Беларускам тэатральна-мастацкім інстытуце на кафедры «Інтэр'ер і абсталяванне». З 1988 года ўвайшоў у склад моладзевай секцыі Саюза мастакоў БССР. З 1980 года збірае калекцыю рэчаў і дакументаў па гісторыі беларускай культуры, якой цікавіўся яшчэ з дзяцінства. З 1988 года займаецца рэстаўрацыяй абразоў і жывапісу. У 2010 годзе ўзнагароджаны ордэнам святой Еўфрасінні Полацкай за заслугі перад Беларускай Праваслаўнай Царквою.

Герб «Газдава» роду Пацаў.

Герб «Газдава» меў Ян Дамінікавіч Пац (1550–1610), ваявода менскі, які атрымаў цудатворны абраз Будслаўскай Божай Маці з рук Папы Рымскага Клімэнта VIII.

Герб «Радван» меў Ісаак Салакай (1572–1613), русін, які перайшоў у каталіцкую веру ў 1589 г., вучыўся ў Папскай семінарыі ў Вільні ў 1589–1590 гг., быў капеланам Яна Паца, даўгінаўскім вікарыем. Атрымаў у 1610 г. абраз Будслаўскай Божай Маці ў спадчыну ад Яна Паца і перадаў абраз у будслаўскі касцёл у 1613 годзе.

Герб «Дэмбно» належаў Станіславу Карэйву (?–1645), суддзю ашмянскаму, фундатару пабудовы першага драўлянага касцёла ў 1591 годзе.

Герб «Дамброва» меў Януш Кішка (1586–1654), ваявода полацкі, вялікі гетман літоўскі, уладар Крывічоў і Даўгінава, які ўдзельнічаў у закладцы вуглавога каменя мураванага касцёла, што будаваўся ў 1633–1637 гадах. 28 жніўня 1633 года Віленскі біскуп суфраган Абрахам Война (1569–1649) даў благаслаўленне на вуглавы камень а. Галямбоўскаму, пробашчу парафіі Соля, пры гэтым прысутнічаў а. Ста-

ніслаў Баркоўскі OFM, гвардыян будслаўскага кляштара.

Герб «Слізень» меў Аляксандр Слізень (1579–1651), стольнік ашмянскі, староста мядзельскі, каралеўскі сакратар, які выбраў будслаўскі касцёл як месца свайго супакою. У Вялікі чацвер 1613 года абраз на двух белых конях у суправаджэнні Аляксандра Слізена і гвардыяна кляштара Насілоўскага быў перавезены з Даўгінава ў Будслаў. Сын Аляксандра Слізена, Аляксандр Казімір Слізень (?–1684), як і яго бацька, меў да будслаўскай святыні духоўную прыхільнасць, таму і атрымаў па малітвах сваіх Божую ласку аздараўлення свайго маленькага сына, Яна Хрызастома.

Э. Зеляевіч так пісаў у кнізе «Задзяк нябесны...» аб ліставанні з Аляксандрам Казімірам: «...Не магу прамаўчаць пра лісты Яго Мосці пана Аляксандра Слізена, падстоля ашмянскага (?–1684) з пабожнага ўздзеяння і набажэнства к гэтаму месцу, пісанага да мяне. Вось тыя словы: „Трэба ведаць аб гэтым і разумна пісаць аб дарах Божых, атрыманых Wm. (вяльможным панам) ад Панны Найгоднай і дараваных таму месцу, тады я, нягодны выбраннік, ад той жа *Maecenatrieis Nostrae* (Галоўнай Герані) ад таго месца вялікія атрымаў дабрадзеіствы, пажадаў таемна імя маё не мне нягоднаму хваліць, але выбранамаму хвалу ўзносіць Панне Найсвяцейшай, і тое напісана ў Кнізе той, што адзін чалавек, вялікі знаўца месца таго дабрадзеіства, каб не была пасаромлена на векі марная слава, але такую клятву вызнаў, што свае суплікацыі (малітвы-просьбы) да той Прасвятой Багародзіцы ўзносіў на месцы Будскім і шмат пазнаў ласкаў духоўных і дабрадзеістваў атрымаў ад Панны Прасвятой. То шчадрот тысячу пазнаўшы, прысягаю, што гэта месца ёсць *refugium peccatorum & consolatio*

Пячатка Станіслава Паца (1525–1588), дзядзькі Яна Паца. XVI ст. Знойдзена каля Гальшанскага замка. Збор аўтара.

reflectorum (прыстанішча грэшных і суцяшэнне навернутых), туліцца пад крылы той Нябеснай Арліцы прагнучыя слугі Яе“».

«Дэспат» — герб роду Зяновічаў. У кнізе «Задзяк нябесны...» а. Э. Зеляевіч так піша пра дабрадзеіку з роду Зяновічаў: «...і таксама святой памяці Яе Мосці пані малжонкі вяльможнай з дому Зяновічавай, трабскай старасцянькі вялікай таго месца, мілосніцы...». У той жа кнізе, у трактаце другім (аб цудоўным цяперашнім абразе Панны Найсвяцейшай) аўтар успамінае пра пераход Юрыя Зяновіча з кальвінізму ў каталіцкую веру: «Сведкам ёсць і цяпер жывы Яго Мосць пан Ежы Зяновіч, цяперашні падстоля ваяводства Мінскага, які ў сваёй атэстацыі з сумленнем добрым вызнаў, што ў дзень навяртання св. Паўла (25 студзеня) у року 1641 той цудоўны абраз і тое цудоўнае месца адведаў, будучы ерэтыком, зараз жа слёзы з вачэў пайшлі, і так сэрцам быў узрушаны, што зараз жа пабег да каплана і споведзь святую ўчыніў, і погляды свае ерэтычныя ў Касцёле Божым анафемаваў». У ранніх сведчан-

Герб «Радван» роду Салакай, герб «Дэмбно» роду Карэйваў і герб «Дамброва» роду Кішкаў.

нях цудаў Будслаўскай Багародзіцы ёсць успамін пра адну са служанак жонкі Юрыя Зяновіча, якая атрымала Божую ласку ад цудатворнага абраза: «Год 1639. Панна Барбара Дзягінянка, служанка яе светласці пані Яжыны Зяновіч (жонка Ежы/Юрыя/Зяновіча), жонкі цяперашняга падстоля менскага, так цяжка захварэла, што як толькі спавядалася і атрымала Святыя Дары, адразу ж памерла, так што не паспела нават праглынуць Святыя Дары, якія святар заўважыў толькі на наступны дзень і праз адкрыты рот з павагаю ў цэласнасці выняў, лічачы яе памерлай, бо яна чатыры дні ляжала халодным трупам, чакаючы толькі труны, якую ёй рыхтавалі. Але калі сама яе міласць пані падстоляца і святароў папрасіла маліцца за нябожчыцу, і сама ўсе гэтыя тры дні амаль бесперапынна малілася перад цудоўным абразом Найсвяцейшай Панны (бо ўсё гэта адбывалася ў Будзе), з вялікай верай і надзеяй просячы вярнуць жыццё і здароўе гэтай яе служанцы, то на чацвёрты дзень пасля малітваў і літаній да Найсвяцейшай Панны служанка паднялася са стала, на якім ляжала, прыбраная для пахавання, цалкам здаровая, быццам і не хварэла ўвогуле, хоць ад моцнай гарачкі ўся счарнела і скура ў яе пачала адвальвацца. Калі ж яе адразу падвялі да абраза Най-

свяцейшай Панны (аб чым яна і па гэты дзень сведчыць), то адчула лёгкасць у целе, быццам з яе знялі нейкі цяжар і самую скуру. Усё гэта бачылі многія і духоўныя, і свецкія, якія жывуць яшчэ і сёння, і праслаўлялі Бога за гэты цуд».

«Равіч» — герб роду Галінскіх. Э. Зеляевіч піша ў сваёй кнізе: «...і цяпер вяльможнай Яе Мосці пані Канстанцыі Галінскай (герб «Равіч», жонкі/шлюб 1630/ Яна Корсака?) нашай вяльможнай пані і асаблівай дабрадзеікі... таго кляштару».

«Прус» — герб роду Далмат-Ісакоўскіх, таксама вядомых ахвярадаўцаў будслаўскага касцёла. Пра гэты слаўны і пабожны род захавалася больш архіўнай інфармацыі. Усе дабрадзеі будслаўскага касцёла з роду Далмат-Ісакоўскіх мелі адзіны пратапласт: Яна Дзмітрыевіча (?–1628), падкаморыя ашмянскага, сурагатара Віленскага ваяводства, уладара маёнтка Ваўкалата ў Ашмянскім павеце, які ў 1624 годзе фундаваў касцёл у мястэчку Дунілавічы. Жонкай яго была княгіня Еўдакія Крысціна Друцкая-Горская (?–1647) з гербу «Друцк». У сям’і было трое сыноў: Караль Пётр, Францішак, Мікалай.

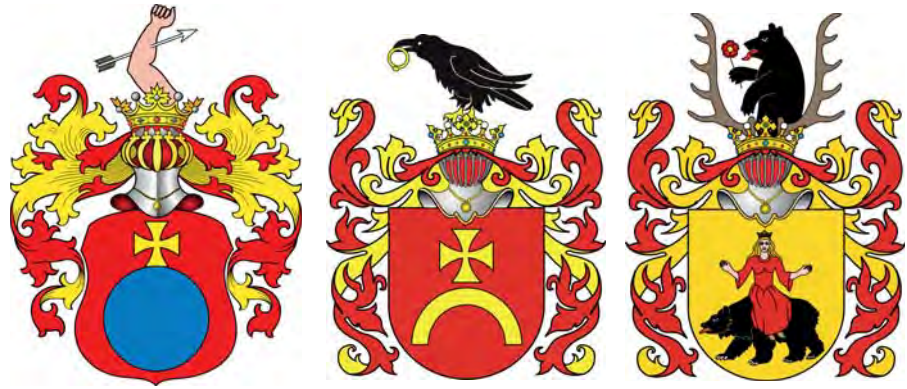
Э. Зеляевіч у кнізе «Задзяк нябесны...» пасля ўступнага слова Віленскага біскупа Юрыя Тышкевіча «*Facultas approbatio*

illustr.» і братаў францішканскага ордэну (*fr. Ludovicus Zbaczynius; fr. Augustinus Witunski, fr. Michael Maszkowski*) змясціў панегірык і гербавую кампазіцыю ахвярадаўцу, які дапамог у выданні знакамітай кнігі пра абраз Будслаўскай Багародзіцы. Панегірык мае назву: «Вяльможнаму, а нам вяліка міласціваму пану Яго Мосці пану Мікалаю Далмат-Ісакоўскаму, лоўчаму ВКЛ, дзяржаўцу Віршупскаму». У тэксе аўтар, апроч хвалебных словаў галоўнаму герою панегірыка, так піша пра род Далмат-Ісакоўскіх: «Прыпомнім сабе славітай памяці вяльможнага падкаморыя Ашмянскага, родзіча вяльможнага, які ў рээстрах кляштарных апошні адышоў да Бога, вяльможнага пана Яго Мосць Пана Пятра Ісакоўскага, лоўчага ВКЛ, і малжонку Яго Мосці, народжаную з дому Пацаў, ваяводзінку Трокскую, шчодрую; і яснавяльможнага і правялебнага ў Богу Яго Мосць ксяндза Францішка Ісакоўскага, намінанта дзісейшага Смаленскага; другога народжанага вяльможнага пана і ў кляштары ўспамінаю, калі добразычліва гляджу на тыя срэбраныя ліхтары, сумы грошай на мураванне таго касцёла даныя, капы цэлетовыя [*teleta* — фларэнтыйская тканіна: ядваб, прашыты срэбранай ніткай, радзей — з арнамантам, вышытым срэбранай ніткай па ядвабе], арнаты, келіхі...»

Бадай самы вядомы з нашчадкаў Яна Дзмітрыевіча Далмат-Ісакоўскага як дзяржаўны і рэлігійны дзеяч ВКЛ — гэта старэйшы сын Францішак (1599–31.05.1654), пісар скарбовы літоўскі ў 1627–1640 гадах, сакратар караля Уладзіслава Вазы, кусташ віленскі з 1632 г., біскуп Смаленскі ў 1650–1654 гадах. Аналізуючы апошнія гады жыцця Смаленскага біскупа, магчыма прыйсці да высновы, што прычынаю яго смерці было

ўзрушэнне ад выступу вялікага варожага войска з Масквы ў бок Смаленска і вымушаных уцёкаў з самага ўсходняга горада ВКЛ у траўні 1654 года. Францішкане вярнуліся ў Смаленск толькі амаль праз стагоддзе — у 1730-х гадах.

Пра Пятра Караля (1600–1640) больш інфармацыі ў кнізе а. Яна Сленскага «*Znaki wieczności z Iasnego kleynotv Wielmożnych Ich Mści panow Isaykowskich wyjęte : ktore na pogrzebie <...> Piotra Karola Dołmata Isaykowskiego na Wolkolacie łowczego <...> na pocięce <...> pozostałych braci małżonki żaloszney <...> Piotra Pasa podskarbiego nadwornego <...> iako rodzica córki załobliwey ukazuie u ofiaruie Ian Słęski philosoph Akademiei Wileńskiey roku 1640 dnia 5 Julij*». Гэта кніга з’яўляецца яркім прыкладам часткі велічнага пахавальнага абраду перыяду барока ў сармацкай Рэчы Паспалітай пад назвай *Theatrum funebris* (жалобнае відовішча), у які ўваходзілі не толькі пахавальная працэсія, шматлікія жалобныя ўпрыгожванні (гербы, харугвы, зброя, вянкi і інш.), жалобная Імша, але і доўгія прамовы, прысвечаныя заслугам нябожчыка, а напрыканцы Імшы чытаўся панегірык на заказ сям’і памерлага — так нарадзілася кніга «Казанне на пахаванне памерлага...». Кніга «Знакі вечнасці...» пачынаецца з аркуша, упрыгожанага геральдычна-алегарычным медзярытам, які складаецца з алегарычных партрэтаў: злева — жонкі нябожчыка Ганны Пац (1610–?), дачкі ваяводы трокскага Пятра Пац (1570–1642), у вобразе Дня — Сонца; адначасова Ганна Пац увасабляе небасхіл з выявамі Задзяка на перавязі таліі, багіню Дыяну, увянчаную сімвалам славы — лаўравым вянком, і з паляўнічым лукам са стрэламі ў правай руцэ (мо гэта таксама і стрэлы Амура?) і апякунку

Герб «Слізень ці «Свят» роду Слізеняў, герб «Дэспат» роду Зяновічаў і герб «Равіч» роду Галінскіх.

мастацтваў з невялікай неа-палітанскай лютняй у левай руцэ. Справа — Караль Пётр, войскі ашмянскі, уладар Ваўкалаты, рэпрэзентаваны ў вобразе Ночы з выявай Месяца на грудзях. Ён увасабляе разумнага мужа і апекуна навук — ён стаіць на нябесным глобусе (армілярнай сферы); у левай прыпаднятай руцэ ён паказвае нам Ураборас (змяю, якая кусае сябе за хвост) — сімвал вечнасці; а ў правай ён трымае кнігу і пяро. Цэнтр кампазіцыі ўпрыгожаны вялікай выявай геральдычнай тарчы нямецкага тыпу роду Далмат-Ісакоўскіх. На тарчы змешчаны чатыры гербы: «Прус», «Пяцірог», «Наленч», «Котвіца». Па баках тарчу (шчыт) аплятаюць буйныя лісты аканту, якія акаймляюць тканіну намёта — у італьянцаў ён завецца *svolazzi* (завіток), а ў французцаў гэта больш знаёмае нам паняцце — ламбрыкен. Верх гербайной кампазіцыі вячаюць два шаломы з кляйнотамі: злева — рука, якая трымае меч, справа — крыло, прабітае стралой. Герб аточаны лаўровым вянком, упрыгожаным кветкамі-зоркамі. Уверсе пад аблокамі лунае стужка з дэвізам: *Aeternum vigebit* (Вечна квітнеючы); унізе змешчана сцэна палявання на аленя (сімвал Хрыста), над якім разгорнута стужка з тэкстам: *Dones cariat* (Пакуль не злаўлю), то бок — шукаю ісціну! З адваротнага

боку геральдычна-алегарычнага аркуша змешчаны панегірык: «На герб вяльможных Іх Мосці паноў Ісакоўскіх».

Удакладнім, што бацька Ганны Пац, Пётр Пац (1570–1642), ваявода трокскі, быў дваюрадным братам Яна Дамінікавіча Паца (1550–1610), таго, хто прывёз цудадзейны абраз Будлаўскай Багародзіцы з Рыму. Удава, Ганна Пац (1610–да 1673), пасля смерці свайго мужа Пятра Караля Далмат-Ісакоўскага ў 1640 годзе другім шлюбом пабралася з Тэадорам Аляксандрам Ляцкім (1617–1683) з гербу «Цмок», вялікім падстоіем літоўскім, маршалкам надворным літоўскім, які вучыўся ва ўніверсітэце ў Падуі ў 1638–1639 гадах і вядомы яшчэ як рэлігійны паэт перыяду барока.

Памяць пра малодшага сына Яна Далмат-Ісакоўскага Мікалая (?–1668), стольніка упіцкага з 1634 г., лоўчага літоўскага з 1640 г., на які звязана з цудадзейным абразом Будслаўскай Багародзіцы, бо менавіта ён дапамог выдаць кнігу «Задзяк нябесны...» а. Э. Зеляевіча ў 1650 годзе. Як было зазначана вышэй, на першых старонках кнігі змешчаны аркуш з дрэварытам гербайной кампазіцыі ахвярадаўцы — Мікалая Далмат-Ісакоўскага. Цэнтр кампазіцыі займае родавы герб Далмат-Ісакоўскіх, які паўтарае

Фамільны герб сям'і Пятра Караля Далмат-Ісакоўскага. Медзьярыт з кнігі а. Яна Сленскага «Знакі вечнасці...» 1640 г.

Фамільны герб Яна Дзмітрыевіча Далмат-Ісакоўскага. Дрэварыт з кнігі а. Э. Зеляевіча «Задыяк нябесны...» 1650 г.

геральдычную структуру тарчы з чатырох частак («Прус», «Пяцірог», «Наленч», «Котвіца»), старэйшага брата Мікалая, Пятра Караля Далмат-Ісакоўскага, герб якога быў надрукаваны ў 1640 годзе. Тут таксама змешчаны барочныя лісты аканту, якія спадаюць зверху і па баках герба. Верх герба ўпрыгожаны выяваю рыцарскага шалома з кляйнотам: крыло, прабітае стралой. Літары, якія атачаюць герб (MDILWKLDW) — гэта ініцыяльная інфармацыя пра гаспадара герба і яго дзяржаўныя пасады — *Mikolaj Dołmat Isajkowski Lowczy Wielkiego Księstwa Litewskiego Dzierżawca Wirszupski*. Калі расшыфравать алегарычныя выявы і сакральнае напаўненне гербавой кампазіцыі, то будзе заўважаны яе «раслінны матыў». Ключом да шыфру алегорыі ўзятыя словы са Старога Запавету. Яны напісаны на стужцы, якую ў аблоках трымаюць два анёлы: *rami mei honoris Ecc 24* (галіны майго гонару / Эклезіяст 24, 22). Гэтыя

радкі можна знайсці на латыні ў Кнізе Сіраха (24, 19) — *Ego quasi terebinthus extendi ramos meos, et rami mei honoris et gratiae* («Я, як тэрэбеніт, раскінула свае галінкі, і галіны мае — галіны гонару і ласкі»). Гэтыя словы таксама сімвалізуюць Багародзіцу і сустракаюцца ў Багародзічных малітвах. Аўтар у словах панегрыка на герб ахвярадаўцы ўзнёсла апісвае Будскую пушчу нібы пагоркі Святой Зямлі, выкарыстоўваючы словы з той жа крыніцы — Кнігі Сіраха: «На знак вечнай памяці і ўдзячнасці сваёй малюе імя годных Далмат-Ісакоўскіх на кедах ліванскіх той пушчы Будскай і галінамі вялікага гонару (*rami mei honoris*) на вачах усяго свету іх каранье, і ў той кароне неўвяданай перавязь кедаў ліванскіх, кіпарысаў сіенскіх, пальмаў кадэсовых [пальмавы гай ля крыніцы пад назвай Кадэс; Езэкіэль 47, 19. — I. С.], аліваў поўных, ружаў ерыхонскіх, міраў адборных, гальбанаў ліственічных (*galban modrzen*),

явараў бальзамістых, маціцаў вінных [вінаград — вінаросль ці *vitis vinifera*. — I. С.] і іншых дрэваў у галінах, прасякнутых цнотай і ласкай, у тым задзяку нябесным знойдуцца...» Увесь герб атачаюць галінкі вінаграднай лазы (адзін з сімвалаў Езуса Хрыста), а іх уверсе ў аблоках трымаюць анёлы са стужкай. Вінаградная лаза вырастае на пагорках, на якіх буе мурог, красуецца пірамідальны ліванскі кедр (злева) і кадэсовая сагавая пальма (справа), у якой лісты падобныя да рыбінага хваста. Між дрэваў сакральнай пушчы прагульваюцца птушкі (сімвал душы і надзеі на Бога), зайцы (трапяткая душа, якая спадзяецца на Божую міласэрнасць) і вавёрка (сімвал Богага Провіду). Такім чынам, змест сакральнага шыфру гэтага дрэварыту, прысвечанага гербу Мікалая Далмат-Ісакоўскага, гэта апека Езуса і Багародзіцы лёсам ахвярадаўцы на далейшы яго шлях у Нябесную Пушчу, дзе ён упадобіцца словам,

Герб «Трубы» роду Калецкіх.

зmeshчаным паміж дрэвамі: *Quasi Cedrus Quasi Vitis Quasi Palma* — «як кедр, як вінаградная лаза, як пальма».

Мікалай Далмат-Ісакоўскі не меў сям'і і адышоў у іншы свет бяздетным (*sterilis*). Можна таму ён так дбаў пра сваё духоўнае жыццё і ахвяраваў большую частку сваёй маёмасці будслаўскаму касцёлу...

«Трубы» ці «Страла» — герб роду Калецкіх. Вядомы польскі гісторык Каспер Нясецкі (1682–1744) у сваёй кнізе «*Herbarz Polski*» сцвярджае, што Калецкія мелі герб «Страла» (*Strzala*), але Альберт Каяловіч (1609–1677), рэктар Віленскай акадэміі, піша, што Калецкія пачыналі свой радавод пад гербам «Трубы» (*Trąby*). Род Калецкіх — самы вядомы нам з ахвярадаўцаў будслаўскага касцёла. Гэта прозвішча запісана ў тэксце 1649 года цёмна-рудым атрамантам на драўлянай аснове цудадзейнага будслаўскага абраза: «...Аздоблены гэтымі срэбранымі шатамі айцом Фларыянам Калецкім з нашага закону, вялікім шанавальнікам гэтага месца, клопатам якога і коштам бацькоў

ягонных на большай частцы гэты касцёл вымураваны каля года Панскага 1637...» Таму ва ўсіх мастацтвазнаўчых даведніках і навуковых працах адзначаецца, што будаўніцтва мураванага будслаўскага касцёла і аздабленне срэбранымі шатамі Будслаўскай Багародзіцы было здзейснена за кошт бацькоў (?) а. Фларыяна Калецкага, але ў гэтым сцвярджэнні ўсе не так проста...

У «Гербоўніку» Адама Банецкага (1842–1909) запісана, што пратапластам роду Калецкіх герба «Трубы» быў *Floryan v. Tworyan Kolancki*. Імя Фларыяна, нябеснага заступніка пачынальніка роду, было вельмі шанаваным у сям'і. Таму ў мензы прастола (менза — рэліквіярыў са святымі часцінкамі), што стаіць перад знакамітым будслаўскім чорным алтаром пад мармуровай плітой, умураваныя парэшткі святога Фларыяна Лорскага (каля 250 г.), заступніка ад пажараў, а брат а. Фларыяна, Аляксандр Калецкі, для свайго пахавання выбраў касцёл святых Францішка і Бэрнарда ў Вільні. Дзеля гэтага ў першай чвэрці XVII стагоддзя да касцёла была прыбудавана капліца пад тытулам святога Фларыяна (цяпер — капліца Трох Каралёў), дзе і быў пахаваны Аляксандр Калецкі.

Вядомы польскі знаўца шляхецкай генеалогіі Альберт Каяловіч (1609–1677) сцвярджае, што Калецкія герба «Трубы» паходзяць з Серадскага ваяводства (цяпер — Лодзьскае). У іх продка былі тры сыны: Фларыян, Андрэй і Аляксандр. Аднак у трох польскіх «Гербоўніках» (Нясецкага, Банецкага і Каяловіча) няма інфармацыі пра дакладныя даты нараджэння трох братоў. Падсумоўваючы ўсе архіўныя звесткі, можна меркаваць, што Фларыян і Аляксандр былі блізнятамі, бо нарадзіліся ў адзін год — 1580-ы. Ці не таму яны былі духоўна блізкімі на працягу ўсяго свайго

Тытульны аркуш кнігі «Казанне на смерць Яго Мосці пана Аляксандра Калецкага з Малых Кольнік...», 1632 г.

жыцця? Пра Андрэя Калецкага вядома, што ён памёр маладым, недзе паміж 1615–1625 гадамі, а сваю маёмасць перадаў праз брата Аляксандра свайму *kanclerzu duchownemu* — а. Фларыяну.

Пра жыццё Аляксандра Калецкага (1580–1632) шмат інфармацыі ў кнізе аўтарства а. Ваўжынца Пруса (1584–?) «Казанне на смерць Яго Мосці пана Аляксандра Калецкага з Малых Кольнік, якое было прамоўлена ў касцёле айцоў бэрнардынаў у Вільні 5 студзеня 1632 года кс. Ваўжынцам Прусам, таго ж закону дыфінітарам і прапаведнікам-юбілатам» было надрукавана ў Вільні ў Таварыстве езуітаў, 1632 год. Словы з «Казання...» цытуе польскі гісторык Каспер Нясецкі ў сваёй кнізе «*Herbarz Polski*», калі разглядае генеалогію роду Калецкіх: «Аляксандр Калецкі герба *Strzala* доўгі час служыў у войску літоўскім. Уздзельнічаў разам з Янам Сапегам (1569–1611) у бітве пад Кіргхольмам (27.09.1605), дзе пад ім былі застрэлены два кані, і ў той жа бітве пад старостам Шмельштынскім быў таксама забіты конь, і Аляксандр ураваў старосту, узяўшы яго на

свайго каня. Хадзіў разам з Янам Каралем Хадкевічам (1560–1621) на Маскву (1610 г.), куды вадзіў гусарскую харугву. Разам з пякотаю паспяшаў на дапамогу Смаленску, узятаму ў аблогу з боку Масквы. Мінскі ваявода Пётр Тышкевіч (1571–1631), граф на Лагойску, адчуўшы ў Аляксандра сэрца рыцарскае, выдаў за яго замуж дачку сваю Сафію (1590–?)». У Аляксандра Калецкага і Сафіі Тышкевіч была дачка Ганна, якая выйшла замуж за Зяновіча з Палацка, войскага віленскага (Януш Дамінік Дэспат-Зяновіч, з 1674 года — войскі віленскі), а сын іх, Ян Калецкі, быў палкоўнікам каралеўскім, маршалкам мазырскім, ураднікам менскім, і меў харугвы: гусарскую, казацкую і рэйтарскую. Пра ўзрост дзяцей Аляксандра Калецкага напісана ў кнізе а. Ваўжынца Пруса: «Тут спачывае цела дарагога Аляксандра Калецкага, малжонка Іх Мосці пані Зофіі Тышкевічаўны, ваяводзінкі менскай, і айца двух дзетак, сыночка трох гадкоў і дочкачкі, якой няма і году, асірацельных».

Цікавую інфармацыю пра стасункі Аляксандра Калецкага з будслаўскім кляштарам знаходзім далей у той жа кнізе «Казанне на смерць Яго Мосці пана Аляксандра Калецкага...»: «*Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus*» («Як лань прагне вады з патоку, так душа мая прагне Цябе, Божа!»). Ёсць кляштарэк убогі закону нашага ў самай пушчы, званы Буда, пры якім абраз цудоўны Найсвяцейшай Панны Марыі. Шмат людзей да яго ідзе, і ён уцеху прыносіць, прыйшоў і ён да той крыніцы са сваімі *votivus* [ахвяраваннямі. — І. С.] і ачысціў душу сваю спведзю пакорнай, і загасіў агонь пякельны слязьмі сваімі *similis hinnitus ceruorum* [як малады алень. — І. С.] і прыдаў сатысфакцыю ахвяраваннем сваім. Пачуў

там жа ад прапаведніка, што Пан Неба і Зямлі ў манстранцыі прабывае. У манстранцыі, зробленай з латуні, выстаўленай на алтары. Зараз жа па набажэнстве за роднага свайго брата (а. Фларыяна Калецкага), які той кляштар пад сваім рэгімэнтам меў, запытаў дазволу, каб зрабіць срэбраную прыстойную манстранцыю сваім коштам. І, назіраючы за малым касцёлкам і ўбоствам яго з дрэва, задумаў даць зарок збудаваць хоры да яго з цэгля, але перашкодзіла гэтай справе яго смерць (1632), але я не сумняваюся, што Іх Мосці паны апекуны споўняць інтэнцыі памерлага».

Трэцім з братоў Калецкіх быў Фларыян (1580–1641). Яго справа ў праслаўленні цудадзейнага абраза Будслаўскай Багародзіцы такая ж знакавая і важная, як і справа а. Э. Зеляевіча, аўтара знакамітай кнігі «Задьяк нябесны». Ён быў дыфінітарам бэрнардынскага закону (*definitor*, ад лац. — *вызначаць*; у францішканскім ордэне дыфінітары вылучаюцца генеральнымі ці правінцыяльнымі капітуламі, каб быць дапаможнікамі гене-

ралу ці правінцыялу ў кіраванні ордэнам). Уступіў у бэрнардынскі ордэн у Вільні ў 1601 годзе. У 1608 годзе ў Кракаве стаў святаром. Уваходзіў у кіраўніцтва бэрнардынскага ордэну ў Малапольскім ваяводстве (Кракаў) і ў Літоўскай правінцыі (Вільня). З 1630 года — гвардыян бэрнардынскага канвенту ў Вільні. Пуцяводнай зоркай у сакральным жыцці братоў Калецкіх быў а. Фларыян, дзякуючы якому вялікія сродкі ўсіх трох братоў былі памножаны як ахвяра для Будслава ў 1630–1633 гадах, і ўжо з 1633 года пачаліся вялікія перамены ў гэтым святым месцы: да 1637 года паўстаў першы мураваны касцёл, а да 1635 года (год перанясення Будслаўскай Багародзіцы ў галоўны алтар новазбудаванай святыні) з’явіліся срэбраныя шаты і ювелірныя ўпрыгожванні на цудатворнай іконе.

Паводле гістарычнай літаратуры ў другой палове XVII стагоддзя магчыма вылучыць дзевяць шляхецкіх гербаў, які ўпрыгожвалі інтэр’ер будслаўскага касцёла ў той час. Дарэчы, і алтароў было дзевяць...

Літаратура

1. Rūta Janonienė. Budslavo Dievo Motinos paveikslas istorija ir kultas iki XIX a. vidurio. Vilniaus dailės akademijos darbai. Dailė. Kn. 69: Kultiniai atvaizdai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: importas ir sklaida. — Vilnius: VDA leidykla, 2013. — P. 117–155.
2. Rūta Janonienė. Eleuterijaus Zielevičiaus knygos Dangiškasis žvėrynas žemėje iliustracijos. Vilniaus dailės akademijos darbai. Dailė. Kn. 69: Kultiniai atvaizdai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: importas ir sklaida. — Vilnius: VDA leidykla, 2013. — P. 157–173.
3. Rūta Janonienė. Bernardinų bažnyčia ir konventas Vilniuje: pranciškoniškojo dvasingumo atspindžiai ansamblio įrangoje ir puošyboje. — Vilnius: Aidai, 2010. — P. 447
4. <https://www.newadvent.org/cathen/04677a.htm> (definitor).
5. Zielewicz Eleuthery. Zwierzniac Na Ziemi niebieski To iest Puszcza Budzka łaskami Boskiemi Oplýwaiąca ktorých ludzie przy cudownym Obrazie Nas Panny w kosciele (sic) O. Bernardynow będęcym (sic) doznawaią, W druk podona (sic) 1650, B. m. (Wilno).
6. Prus, Wawrzyniec. Kazanie na pogrzebie Jego Mości Pana Alexandra Kołęckiego z Małych Kolnik miane w kościele Oycow Bernardynow w Wilnie 5. dnia stycznia roku pańskiego M.DC.XXX.II. przez X. Wawrzynca Prusa tegoż zakonu dessinatora y kaznodzieię iublata. Typis Academicis Soc. Iesu. — Vilnae. 1632.
7. Kasper Niesiecki. Herbarz Polski, wyd. J.N. Bobrowicz, Lipsk 1839–1845. / Kołęcki herbu Strzała. T. 5, s. 155–156.
8. Jan Słaski. Znaki wieczności z łasnego kleynotw Wielmożnych Ich Mści panow Isajkowskich wyjęte: ktore na pogrzebie <...> Piotra Karola Dołmata Isajkowskiego na Wolkolacie łowczego <...> na pocieche <...> pozostałych braci małżonki żalosney <...> Piotra Paca podskarbiego nadwornego <...> iako rodzica corki żalobliwey ukazuie y ofiaruie Ian Słeski philosoph Akademiej Wileńskiey roku 1640 dnia 5 Julij. Roku 1640. Vilna.
9. <https://www.sites.google.com/site/slahtavkl/Altavet/d/isajkovski> (Долмати-Ісайковскі).
10. Adam Boniecki. Herbarz polski. t. VIII, s. 58: Isajkowsky h. Prus 1-szy z tą odmianą, że w szczycie helmu kładą skrzydło przesyte strzałą.
11. Adam Boniecki. Herbarz polski. TXI, Komorowscy-Kotowski, s. 149, 151 (KOREYWA v. KOREWA herbu DĘBNO).
12. Kasper Niesiecki, Herbarz Polski, wyd. J.N. Bobrowicz, Lipsk 1839–1845. Sołokaj herbu Radwan, t. 8, s. 456.
13. Kasper Niesiecki, Herbarz Polski, wyd. J.N. Bobrowicz, Lipsk 1839–1845. herb Ślizien, t. 8, s. 401–403.

Арнат.
Шоўк, нітка золотная, лён, ткацтва, вышыўка. 194 х 63,5 см.
XVIII ст. Заходняя Еўропа.
3 вёскі Пелішчы Камянецкага раёна Брэскай вобласці.

Надзея Усава

«ЛІТУРГІЧНЫ ГАРДЭРОБ».

Арнаты ў зборах Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь

Адкрыццём для многіх наведвальнікаў выставы «Невядомае аб вядомым. Пра што расказваюць кветкі» (куратары — Вікторыя Вінічэнка, Дыяна Шантар) у Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь у 2022 годзе сталі старажытныя арнаты XVII–XIX стагоддзяў. Арнаты — вышытыя рызы без рукавоў — галоўнае літургічнае адзенне ці, дакладней, частка камплекту адзення каталіцкага або лютэранскага святара. Арнаты — абавязковы элемент убору святара, у розных выпадках вызначанага колеру і крою. Падчас Імшы і іншых літургічных дзеянняў святар апранае арнат на альбу, падпярэзаную поясам і штолай.

Побыт тых часоў і літургічны цырыманіал вызначаліся асаблівай малюнічасцю і дэкаратыўнасцю. Арнаты ксяндзоў уражваюць прыгажосцю прывазных тканінаў і найкаштоўнейшым іх дэкорам.

Сымвалічнае тлумачэнне сэнсу арнату як часткі адзення склалася яшчэ ў Сярэднявеччы. Адным з найбольш пашыраных з’яўляецца параўнанне арната з «цяжарам Хрыстовым». Так, у даўніх богаслужэннях пры ўборы ў арнат святар прамаўляў словы: «Пане, які сказаў: „Ярмо Маё прыёмнае, і цяжар Мой лёгкі“, — дай мне насіць гэта [адзенне] так, каб я атрымаў у

спадчыну Тваю ласку».

Арнаты звычайна пашытыя з рознафактурных тканінаў — як правіла, шоўку (шоўк — гэта ніці тутавага шаўкапраду), лёну, аксаміту, баваўнянай тканіны з упрыгожваннем карункамі, металічным галуном, вышыўкай роўняддзю і аб’ёмнай, тасьмай і бісерам. Яны аздабляліся пазументам, у цэнтры — залотым шыццём (раслінны арнамент: кветкі, вінаграднае лісце, гронкі, каласы). Такое адзенне павінна ствараць урачысты настрой, падкрэсліваць прыгажосць літургічных дзеяў прыгажосцю самой тканіны без празмернасці дадатковых упрыгожванняў. Дазволеныя былі каліграфічныя ці фігуратыўныя ўпрыгажэнні або сімвалы, якія паказваюць на сакральны характар гэтага адзення (напрыклад, на адным арнаце вышыта лацінская манаграма Маці Божай). Літургічныя адзенні на Беларусі дайшлі да нашых дзён з XVIII стагоддзя ў цэласці і захаванасці.

На выставе было прадстаўлена 10 арнатаў са збору музея, у якім цяпер налічваецца 127 адзінак захавання (з калекцыі культавых тканінаў — каталіцкіх і праваслаўных — звыш 360 адзінак). У такой колькасці і такой разнастайнасці глядач ніколі яшчэ не бачыў іх у выставачнай прасторы Бела-

русі. У зборы нашага музея — самым вялікім у краіне — арнаты датуюцца ў асноўным XVII–XIX стагоддзямі. Па значнасці і разнастайнасці тканінаў збор можна параўнаць толькі з найбагацейшай калекцыяй Гістарычнага музея ў Маскве.

Адкуль жа траплялі гэтыя найпрыгажэйшыя творы?

З сярэдзіны 1950-х гадоў Дзяржаўны мастацкі музей БССР пачаў ладзіць асобныя экспедыцыі, а з 1970-х планмерна абследаваць па ўсёй Беларусі зачыненыя культавыя ўстановы, дзе без нагляду заставаліся тысячы прадметаў мастацтва. Падбіралі іх у брудзе, у птушыным памёце, каб выратаваць, адрэстаўраваць і паказаць людзям. Мэтай было абследаванне і ўлік рухомых помнікаў для далейшага стварэння Ге-

Надзея УСАВА — мастацтвазнаўца, вядучы навуковы супрацоўнік Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь. Нарадзілася ў Гомелі ў 1958 годзе. Скончыла Інстытут жывапісу, скульптуры і архітэктуры імя І. Рэпіна ў Ленінградзе па спецыяльнасці «мастацтвазнаўства» (1986 г.). У 1993 г. скончыла аспірантуру пры Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы Акадэміі навук Беларусі. Лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва ў намінацыі «Музейная справа» за экспазіцыі ў новым корпусе НММ РБ (2007). Аўтар творчых канцэпцый і тэматыка-экспазіцыйных планаў экспазіцыі «Прастора Хаіма Суціна» ў г.п. Смілавічы, некалькіх экспазіцый у замкавым комплексе «Мір» (2010), член навукова-творчай групы па стварэнні экспазіцыі у Нясвіжскім замку (2011–2012). Аўтар звыш 250-ці артыкулаў па мастацтве Беларусі.

неральнага каталога рухомых помнікаў сакральнага мастацтва. У тыя ж гады і сфармавалася ўнікальная калекцыя музея. Кожны прадмет фатаграфавалі і апісвалі, і потым такія звесткі былі вельмі дарэчы пры крадзяжы культурных прадметаў. Першая экспедыцыя Дзяржаўнага мастацкага музея БССР, з якой паступілі арнаты, адбылася ў 1965 годзе, некалькі другіх па Брэсцкай і Гродзенскай вобласці — у 1974 годзе. Першую экспедыцыю ў сярэдзіне 1960-х гадоў узначальвала легендарны дырэктар музея Алена Васільеўна Аладава, а з 1970-х эстафету падхапіла кандыдат мастацтвазнаўства Надзея Фёдарэўна Высоцкая. Арнаты паступалі з нясвіжскага фарнага касцёла, з Іўя, з Камаю Пастаўскага раёна, Крамяніцы Зэльвенскага раёна, Струбніцы і Пелішча Камянецкага раёна, з Ізабеліна Ваўкавыскага раёна, з іншых вядомых касцёлаў Заходняй Беларусі.

Бралі ў музей самыя забруджаныя старыя арнаты ў дрэнным стане, разумеючы, што ў музеі некалі будзе шанец іх аднавіць, адрэстаўраваць. «Прыязджаем мы ў Ізабелін Ваўкавыскага раёна, — успамінае Надзея Высоцкая, тагачасны загадчык аддзела старажытнабеларускага мастацтва музея. — Невялікая вёсачка. Касцёл. Яблыні ў квецені. Прыгажосць неапісальная. А побач у храме дах праваліўся. І ўнізе — цэлая калекцыя арнатаў, адны вісяць на бэльках, іншыя валяюцца, як палавыя анучы, на каменнай падлозе. Трэба было ратаваць такое багацце».

Экспедыцыі мінскіх музеяў працягваліся да 1990-х гадоў, і іх было дастаткова, каб назапасіць выдатныя калекцыі. На пачатку 2000-х былі зроблены першыя ўнёскі ў вывучэнне збору: усе арнаты былі сфатаграфаваны ў колеры на лічбавую камеру, зроблена падрабязнае апісанне іх захаванасці. А калі ў 1981 годзе ў Мінск прыезджае выстава «Ліёнскія тканіны XVII–XX стагоддзяў з музеяў і прыватных збораў Францыі» галоўны захавальнік музейнага збору з Ліёна, апынуўшыся ў запасніках нашага музея, ахнула: «А навошта мне было штосьці да вас везці? У вас жа цудоўны „Ліён“!» Яна ўбачыла сапраўды цудоўныя, у тым ліку французскія тканіны, з якіх былі пашыты арнаты. Адкуль жа? Радзівілы з Нясвіжа куплялі ў Ліёне матэрыю, каб шыць з яе сабе касцюмы, а рэшткі

каштоўнай матэрыі аддавалі як падарунак у храмы.

Цяпер большасць найкаштоўнейшых экспанатаў унесеныя ў Электронны каталог музейных збораў Рэспублікі Беларусь. У 2000–2002 гг. захавальнік фондаў дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва Наталля Калашнік і Алена Карпенка, тады вядучы навуковы супрацоўнік аддзела старажытнабеларускага мастацтва, з’ездзілі ў Ліён і Парыж на стажыроўку ў аддзелы габеленаў і тканінаў вядомых французскіх музеяў і прывезлі шмат літаратуры і друкаваных матэрыялаў для стварэння навуковага каталога замежнага прыкладнога мастацтва і каталіцкіх літургічных тканінаў. Але перад выхадам у свет навуковага каталога арнаты трэба прывесці ў парадак, адрэстаўраваць. Гэта справа нават не гадоў, а дзесяцігоддзяў.

Цяжкасці рэстаўрацыі

Многія з выратаваных рэчаў рэстаўруюць гадамі. У краіне ў 1980-я гады было ўсяго тры спецыялісты па аднаўленні тканінаў — ручнікоў, поцілак, арнатаў, слуцкіх паясоў. Адна з іх, рэстаўратар першай катэгорыі Таццяна Гаравец, былая загадчыца навукова-рэстаўрацыйнага аддзела мастацкага музея, пачала займацца арнатамі з 1987 года. «Справа гэта вельмі марудная. Усё гэта характэрна чорнымі кропкамі, дзесьці тканіна падраная. Трэба вывесці чорныя кропкі, падтачыць блізкія па колеры кавалачкі тканіны: новыя — да старых». Прычым рэстаўратар сам хадзіў па крамах і шукаў неабходныя матэрыялы, бо толькі яму, які правёў з гэтым экспанатам гады, лепш відаць, што трэба для паспяховага «лячэння».

Адзін з арнатаў у цяжкім стане ляжаў на «аперацыйным сталe» Таццяны Гаравец дзесяць гадоў. Яго рыхтавалі для новай экспазіцыі музея ў прыбудове. «Ён быў памяты, брудны. Відаць, доўга захоўваўся ў куфры, не праветрываўся, не прасушваўся... Калі мы распаролі арнат, то ўнутры знайшлі цэлую калонію молі — лічынак, чарвячкоў. Молі тут, відавочна, спадабалася: ніхто не трывожыў, бо такое прыгожае адзенне нячаста апраналася. Арнат складаецца з трох пластоў: верхняя частка — прыбраная, сярэдняя — тканіна, якую ўмацоўвалі мучным клеem. Яна рабілася шчыль-

ная, як кардон. А з адваротнага боку — ільняная падшэўка. Першае, што забівае тканіну, — цвіль, тыя самыя чорныя кропкі. Шоўк разбураецца, а затым моль уядаецца ў праслойку з мучнога клею і есць яе. Многія дэталі, здавалася, ужо не вернеш да жыцця. На адным з арнатаў, напрыклад, зніклі золататканыя карункі. Аднак дзякуючы выпадку і шанцаванню яны зноў зазіхацелі каштоўнымі ніткамі. Многія фрагменты рэстаўратарам даводзіцца аднаўляць па міліметры — іх не так проста паўтарыць зноўку: будзь гэта птушка, якая сядзіць на вазе, або аблічча святога».

6 арнатаў было адрэстаўравана ў 2006 годзе да адкрыцця новых экспазіцый прыбудовы да музея, да гэтай выставы рэстаўратарамі па тканінах Ілонай Карліёнавай і Вольгай Канаплёвай прыведзены ў парадак яшчэ 10 арнатаў. Але працы па кансервацыі і рэстаўрацыі хопіць на некалькі пакаленняў рэстаўратараў. Зразумела, не ўсе яны моцна пашкоджаныя, але кожны трэба пачысціць, зрабіць кансервацыю, прывесці кожны з гэтых твораў мастацтва ў стан, прыдатны для паказу, каб можна было ацаніць якасць і характэрнае вытанчаных узораў і арнаментаў.

Тканіны

Арнаты ўражваюць найперш мастацтвам вырабу тканіны. Тканіны прывозілі з розных краінаў (звычайна з Італіі ў XV–XVII стст. і Францыі ў XVII–XVIII стст. ці нават з Англіі, Персіі (Ірана) і Асманскай імперыі ў XVI–XVII стст.) для ўбрання інтэр’ераў магнатаў або выкарыстання ў адзенні. Тканіны выкарыстоўваліся разнастайна: імі абівалі шкатулкі, рабілі папаны для коней, макаты, шылі шторы і перапляталі касцельныя і царкоўныя кнігі. Тыя ж самыя тканіны выкарыстоўвалі ў свецкім і касцельным адзенні, бо ў побыце тады не было адрознення паміж інтэр’ернай і плацельнай тканінай. Гэтую асаблівасць прыкмецілі замежныя вандроўнікі, якія адзначалі, што «славяне любяць усё накрываць і пакрываць».

З ВКЛ часам адпраўляліся спецыяльныя гандлёвыя экспедыцыі ў Асманскую імперыю з мэтай набыцця тканінаў, якія былі вялікай матэрыяльнай каштоўнасцю нараўне з вырабамі з золата і срэбра. Яны ўваходзілі і ў

склад вялікакняжацкай казны. Тканіны абавязкова ўключаліся ў склад пасольскіх дароў. Дарагімі тканінамі або вырабамі з іх адорвалі верных папличнікаў ў выглядзе ўзнагародаў за добрую службу ці ў знак асаблівай ласкі і даверу. Прывазныя тканіны — шоўк, аксаміт і парча — лічыліся прыкметамі шляхетнасці і багацця.

Цікава, што побач у побыце маглі суседнічаць тканіны Усходу і Захаду. Існавалі тканіны рознай вартасці — і вельмі дарагія і танныя.

З дарагіх тканінаў выкарыстоўвалі нават самыя дробныя кавалачкі: адпярывалі невялікія лапікі для падкладак у футры.

Захаваліся тканіны найбольш дарагія, якія выкарыстоўваліся ў побыце шляхетных саслоўяў і ўносіліся ў выглядзе дарагіх фундушай-падарункаў у касцёлы і кляштары.

Прыгажосць заморскіх тканінаў адзначалі і прыватныя калекцыянеры. Арнаты і слуккія паясы даўно сталі прадметамі збораў. Напрыклад, Жыліцкі палац, які належаў Булгакам (у вёсцы Дабосня) на Бабруйшчыне, славіўся сваімі інтэр'ерамі, прадметамі мастацтва. У дамовай капліцы тут захоўваліся 30 каштоўных арнатаў і, акрамя іх, шматлікія старадаўнія габелены, якія належалі раней Слізням, 18 слуккіх паясоў мануфактуры Яна Маджарскага, з якіх найбольшую каштоўнасць меў пояс з надпісам «*Radziwiłł*», тканіны з Абюсона для абіўкі сценаў і мэблі. Каштоўныя тканіны (парча) з прыватных збораў трапілі і ў зборы экспедыцый Беларускага дзяржаўнага музея ў 20-я гады мінулага стагоддзя і былі вывезены ў Германію; толькі нешматлікія з іх вярнуліся на Радзіму.

Сімволіка колераў

На пачатку XIII ст., у Пантыфікат папы Інацэнта III, у Рыме склаліся правілы, якія рэгулявалі колер святарскіх убораў. Інацэнт III у сваім трактаце «Аб святой таямніцы алтара» гаворыць аб выкарыстанні белага колеру для святаяў, чырвонага — у дні мучанікаў, Святога Крыжа і на Пяцідзсятніцу, чорнага — у перыяды пастоў і для памінальных Імшаў, а зялёнага — у звычайныя дні. Нараўне з асноўнымі колерамі выкарыстоўваліся фіялетава, пунсовы і шафранава-жоўты.

Аднак вельмі многія кляштары і дзяцэзіі мелі ўласныя традыцыі ў

колерах літургічных убораў. Агульныя для ўсяго Каталіцкага Касцёла правілы, якія базуюцца на выкарыстанні пяці асноўных колераў, усталяваў папа Пій V у другой палове XVI стагоддзя. Колеры літургічных адзенняў, прадпісаныя місалам Пія V, ужываліся аж да рэформы папы Паўла VI сярэдзіны XX стагоддзя, падчас якой у правілы было ўнесена некалькі зменаў. Так, колер працэсіі свята Уваходу Хрыста ў Ерузалем падчас службы Вялікай пятніцы змяніўся з фіялетавага на чырвоны. Выкарыстанне ў літургіі адзенняў рознага колеру мае глыбока сімвалічны сэнс. Белы колер традыцыйна ўспрымаецца як колер чысціні, нявіннасці, а таксама радасці і трыумфу. Чырвоны колер — колер крыві, і са старажытных часоў у Касцёле чырвоны колер лічыўся колерам пакутнікаў. Фіялетава колер у лацінскім абрадзе сімвалізуе пакаянне. Чорны колер сімвалізуе жалобу і скруху; зялёны — колер жыцця і надзеі.

Ва ўрачыстыя дні можна выкарыстоўваць больш багатае літургічнае адзенне, нават калі яно не адпавядае колеру дня. У свой час ксяндзы кожны дзень мянялі літургічнае адзенне, бо так патрабаваў канон і неабходнасць паказаць фундатарам, што іх унёскі выкарыстоўваюцца ў літургічнай службе.

Арнаты выраблялі з італьянскіх, французскіх, англійскіх тканінаў. Найбольшыя каштоўныя зборы арнатаў захоўвалі вялікія каталіцкія касцёлы, але і невялікія вясковыя касцёлы мелі свае багацці.

«Літургічныя гардэробы»

Арнаты захоўваліся ў скрынях або віселі ў масіўных шафах. Такіх шафаў толькі ў нясвіжскім фарным касцёле было з дзясятка. Удзельнікі музейных экспедыцый 1970-х гадоў успамінаюць, што ў незачыненым фарным касцёле ў Нясвіжы дзясяткі арнатаў віселі так шчыльна на плечыках, што нават даставаць і фатаграфавалі іх было цяжкай справай.

У некаторых ксяндзоў было да сотні і больш убораў на кожны дзень і некалькі — для ўрачыстых выпадкаў. Адзенне даставалася «ў спадчыну» ад папярэдняга пастыра. Так і збіраліся найкаштоўнейшыя «літургічныя гардэробы».

Фларальныя матывы

Найбольш распаўсюджаныя матывы тканінаў арнатаў з беларускіх — касцёлаў — фларальныя, кветкавыя. Менавіта таму яны і трапілі на выставу «Пра што раскажашце кветкі». Ведаючы гісторыю бытавання дарагіх тканінаў на Беларусі, зразумела, чаму на арнатах выкарыстоўваліся галоўным чынам тканіны з фларальнымі матывамі тых ці іншых канкрэтных колераў. Кветкавыя арабескі і мудрагелістыя перапляценні лілеяў, разанаў, макаў, рамонкаў, званочкаў купляліся для свецкага жаночага гардэробу, а потым, ужо ў касцёле, вядома ж, набылі новыя сэнсы і сталі напамінам і водгукам матываў «райскага саду» ў тэкстылі.

З часам пры кляштарх манашкі пачалі аздабляць тканіны цудоўнымі вышыўкамі, узорами для якіх былі некаторыя са старажытных тканінаў арнатаў. Для ўсіх прывазных тканінаў была характэрна яркая маляўнічая гама колераў, вытанчаныя пышныя ўзоры, віртуозная тэхніка ручнога ткацтва. Усё гэта імкнуліся імітаваць у вышыўцы мясцовыя майстрыхі.

Беларускія даследчыкі знаходзяцца і сёння ў працэсе вывучэння асаблівасцяў захаваных у зборы тканінаў, выкарыстаных на арнатах, таму вельмі каратка раскажам пра асаблівасці тканінаў з розных краінаў.

Асманскія (турэцкія) тканіны

Шоўк займаў асаблівае месца ў асманскіх цырымоніях і грамадскім укладзе імперыі як паказчык высокага сацыяльнага становішча. У сярэдзіне XVI стагоддзя пасол Габсбургскага дома, які наведаў Асманскі двор, пісаў, што «яму не хапае слоў перадаць усю пышнасць яркай вопраткі ўсіх відаў і колераў; што ніколі раней яму не даводзілася бачыць такога дзіўнага і прыгожага відовішча». Шаўковымі тканінамі некаторыя вышэйшыя дзяржаўныя чыноўнікі атрымлівалі частку свайго заробку. Вытворчасць шоўку мела вялікае значэнне для Асманскай імперыі, і таму для яе арганізацыі ў дзяржаўным маштабе былі прыкладзены каласальныя намаганні.

Значнае месца ў гандлі Вялікага Княства Літоўскага з Асманскай імперыяй (Портай) у XVI–XVII стст., які часта ішоў праз Венгрыю, займалі тканіны — аксаміт, атлас і дарагая

тканіна алкабас: шчыльная персідская парчовая тканіна з падкладам і аздабленнем з тафты ці камякі. Гэтыя тканіны вылучаюцца выразнай дэкаратыўнай кампазіцыяй: чытэльны малюнак і ў большасці выпадкаў буйнамаштабнасць узору. Узор базуюцца на кантрасным спалучэнні кветак. Найбольш устойліва і трывала сустракаецца чырвоны колер розных адценняў натуральных раслінных фарбавальнікаў, які рэдка выліньвае. Узоры тканінаў у асноўным арнаментальныя. Забарона адлюстроўваць у мастацтве жывёлаў і людзей вымагала ад турэцкіх мастакоў удасканальвацца ў арнаменце. Арнаменты ўключаюць малюнак лісця, кветак, пладоў і арабесак. Арнаментыку можна пазнаць па ўпадабаных кветках — гваздзікі, цюльпаны, гіяцынты, шыпшыннік, плады гранату. Для тканінаў характэрна спалучэнне ў адной кампазіцыі чатырох кветак — ружы, шыпшынніка, гіяцынта, гваздзіка і цюльпана. Выявы кветак стылізаваныя і лаканічныя, з плоскаснай трактоўкай малюнка і строгай рэгламентацыяй, што абумовіла працяглае існаванне аднаго і таго ж арнаменту.

Цесныя гандлёвыя сувязі Асманскай імперыі з Венецыянскай і Генуэскай рэспублікамі спрыялі пранікненню ўзаемнага ўплыву на ўпрыгожванне тканінаў, таму ў кампазіцыі турэцкіх тканінаў з’яўляюцца такія характэрныя элементы італьянскага тэкстыльнага арнаменту як гатычная лопасцевая кветка — карона, стылізаваны плод граната альбо ананас.

Цікавае выкарыстанне кветкі цюльпана ва ўзорах асманскіх тканінаў. Гэтая кветка першапачаткова з’яўляецца ў арнаменце італьянскіх тканінаў, хаця радзіма яе Усход. У турэцкіх тканінах цюльпан сустракаецца да першай чвэрці XVI стагоддзя. З гэтага часу цюльпан трывала ўвайшоў у турэцкі тэкстыльны арнамент у розных мудрагелістых варыяцыях.

Не менш распаўсюджаным быў і гваздзік, які малявалі са шчыльна самкнутымі зубчастымі пялёсткамі. Такая трактоўка кветкі не мянялася на працягу двух стагоддзяў. У XVII ст. з’яўляецца шмат варыяцый гэтай кветкі, а часам абрысы гваздзіка набываюць форму пальмападобнага ліста.

Да ліку тыповых кампазіцый можна аднесці ўзор, створаны на выцяг-

нутых звільстых вертыкальных сцябла раслінаў. У XVII ст. сцябло становіцца танчэйшым, часта без дадатковай распрацоўкі ці яго ўпрыгожваюць зігзапападобныя лініі, рысачкі і кружочкі.

У першай палове XVII ст. з’яўляецца кампазіцыя з вузкіх вертыкальных сцяблінаў і шчыльна прыціснутых да іх лістоў. Раслінны ўзор з дробнымі кветачкамі суцэльным дываном пакрывае поле тканіны; кветкі вышытыя залатой ніткай, а белы або каляровы шоўк падкрэслівае іх контур. Такія тканіны выраблялі ў майстэрнях Малой Азіі.

Персідскія (іранскія) тканіны

Да арганізацыі сваіх мануфактураў у ВКЛ разам з турэцкімі тканінамі шырокім попытам карысталася іранская парча з Тэбрыза, Кашана і Ісфахана. Персідскія ўзорныя шаўковыя тканіны вылучаліся складанасцю вырабу. Своеасаблівую прыгажосць парчовым тканінам надавалі залатыя ніткі, якія былі значна танчэйшыя за еўрапейскія. Іранскія тканіны да сённяшняга дня ўражваюць прыгажосцю і багаццем каляровай гамы, адмысловым каларытам і непаўторным рытмам кампазіцыі, у якой персідскія ткачы часта выкарыстоўвалі люстрыны прынецп малюнка. Лепшыя мастакі Ірана стваралі ўзоры для тканінаў. Асабліва высока шанаваліся «сюжэтныя», ці «асабовыя» тканіны, якія сталі найвышэйшым дасягненнем персідскага мастацкага ткацтва. Широкае распаўсюджванне ў Персіі атрымала вытворчасць паласатых тканінаў са своеасаблівай штрыхоўкай.

У XV–XVII стст. у персідскіх тканінах складаецца раслінны ўзор з рэальных кветкавых матываў надзвычайнай разнастайнасці. Найбольш умоўна трактованыя матывы сустракаюцца ў тканінах пачатку XVII ст. Часта яны вырашаны ў выглядзе суквеццяў, сабраных у куст на прамым масіўным сцябле. Такія кусты размешчаны гарызантальнымі шэрагамі. На працягу ўсяго XVII ст. суквецці замяняюць адзіночную кветку ці кусцік на тонкім выгінастым сцябле.

Малюнкi з буйных, пышных, натуралістычна вырашаных кветак адносяцца да другой паловы XVII ст. Кветкі размяшчаюцца ў розных перапляценнях, утвараючы адзіны суцэльны кветкавы дыван. У зборы музея з

прыватнай калекцыі паступіў добры экзэмпляр поўнага персідскага поясу XVIII – пачатку XIX ст.

Італьянскія тканіны

Росквіт італьянскай вытворчасці тканінаў адносіцца да XV–XVII ст. Італія тады займала вядучае месца па вытворчасці шоўку. Яе тканіны разыходзіліся па краінах Еўропы і Усходу. Заканамерна, што тканіны набывалі і на нашых землях. З гэтымі тканінамі абыходзіліся асабліва беражна: іх перадавалі ў спадчыну, адзенне шмат разоў перакройвалі і перашывалі, аддавалі ў выглядзе дарагіх укладаў у кляштары. Італьянскія тканіны адрозніваліся выключнаю дыхтоўнасцю матэрыялу, своеасаблівасцю тэхнічных прыёмаў выканання. Лепшыя аксаміты прывозілі з Фларэнцыі і Венецыі.

XVI ст. — эпоха Рэнэсансу, накладвае свой адбітак на афармленне тканінаў. Уводзяцца новыя матывы — «рогі багацця», вазы, кароны. Змяняецца сама трактоўка раслінных матываў. Кветкі набываюць рэальныя абрысы цюльпанаў і ружаў, аднак аб’ёмнае вырашэнне ўзору амаль адсутнічае. Узоры адрозніваюцца стрыманасцю каляровага вырашэння, яснасцю кампазіцый, суразмернасцю ўсіх элементаў.

Для першай паловы XVII ст. характэрны тканіны з дробным узорам з выявамі птушак ці жывёлаў. У гэтым стагоддзі з’яўляецца імкненне да пышнасці, багацця, перагружанасці дэталямі, павышанай дынамікі, што характарызуе стыль барока. Рапарт тканіны павялічваецца да двух метраў, кампазіцыя строга сіметрычная. Узор разгортваецца па абодва бакі ад цэнтральнай восі, а яе ролю выконвае пышная кветка, карона або вазон. Узор насычаны дадатковымі расліннымі матывамі.

Да канца XVII ст. прывоз шаўковых тканінаў з Італіі значна памяншаецца, бо скарачаецца вытворчасць шаўковых тканінаў у Фларэнцыі і Генуі. Вядучым цэнтрам вырабу тканінаў застаецца Венецыя, якая экспартуе пераважна парчу.

Ліёнскія шаўковыя тканіны

На сусветным рынку у канцы XVIII ст. італьянскія тканіны замяняюцца французскімі. Сталіцай шоўку становіцца

Ліён. У горадзе працавала больш за 500 майстроў і 16 тысяч ткацкіх станкоў.

Францыя хутка заваёўвае прызнанне. Шаўковыя тканіны з Тура, Парыжа і галоўным чынам Ліёна прывозяцца ва ўсе еўрапейскія краіны. Францыя дыктуе моду на новыя ўзоры для тканінаў. Хуткаму развіццю французскай вытворчасці спрыяла ўдасканаленне тэкстыльных станкоў і ўсёй вытворчасці, у якой працавалі вядомыя майстры і выдатныя мастакі. Паславіў ліёнскія тканіны прыём святлоценю з хутказмяняльнымі каляровымі адценнямі, які дазваляў дабіцца жывапіснасці ў тэкстыльным узору.

У Ліёне ў 1756 годзе была заснавана спецыяльная школа мастакоў па тканінах. Moda на арнаменты мянялася кожныя дзесяць гадоў. Урачыстая пышнасць барока адбіваецца ў стварэнні буйнаўзорных тканінаў з умоўнымі і рэальнымі формамі кветак. Абавязковымі дэталямі гэтых кампазіцый былі фантастычныя кветкі з буйным залатым і сярэбраным лісцем. Часам у іх уключалі розныя дэкаратыўныя матывы ў выглядзе вінаградных альтанак, архітэктурных фрагментаў руінаў.

Пад уплывам росту еўрапейскай каланіяльнай экспансіі ў пачатку XVIII стагоддзя павялічылася цікавасць да экзатычнага мастацтва краінаў Усходу. Стварэнне мудрагелістых раслінных арнаментаў было навеянае індыйскім і японскім матывамі. Яно выявілася ў асіметрычнай пабудове ўзору, скрыўленых лініях. Тканіны з такім арнаментам атрымалі назву мудрагелістых «дзіўных шоўкаў». З цягам часу ўзор палягчаецца, кветкі памяншаюцца ў памерах, набываюць рэальныя абрысы, і прастора фону павялічваецца.

Асаблівую ўвагу на выставе выклікаў арнат XVIII ст. з палявым суквеццем — кампазіцыя з васількамі, калоссем і вензелем Маці Божай. У 1730–1750 гады стиль ракако дасягае свайго росквіту. Дынамічныя завіткі, звільстыя пераборлівыя лініі, ракавіны, караблі, драпіроўкі, амуры — усё гэта атрымала адлюстраванне ў кампазіцыі тканінаў. Рэалістычная садавіна змяняецца вялікімі кветкавымі букетамі, якія расцягваюцца касымі выкрутасамі... У гэтых тканінах асабліва адчувальны дух ракако — шмат гульні

святла і чараўніцтва. Вялікі ўплыў на дызайн ліёнскіх тканінаў меў французскі мастак Жан Рывель, якога называлі «Рафаэлем шоўку». Ён знайшоў тэхніку берыкле, у якой ніці двух колераў перакрываюць адна адну, ствараючы паўтон і згладжваючы мяжу паміж колерамі. У тэкстылі пераважаў мяккі жывапісны арнамент, які ствараў гульні святла і ценю, прасторы і руху. Гэтая мода пратрымалася каля 10-ці гадоў, саступіўшы «стылю рэк», якія ператвараюцца ў так званыя «Рэкі Выраю» — чатыры ракі, апісаныя ў кнізе Быцця, дзе безназоўны струмень Эдэскага саду падзяляецца на чатыры рукавы: Пішон, Гіхон, Хідэкель (Тыгр) і Фрат (Еўфрат).

Другая палова XVIII ст. прыводзіць да спрашчэння і яснасці формаў дэкору тканінаў. Кветкі рэзка паменшыліся ў памерах, сталі надзвычай тонкімі сцяблыні і дробным лісце.

Паступова французскія тканіны саступілі месца рускім з залотнай высокай вышыўкай.

Слуцкія паясы ў арнатах

У апошняй чвэрці XVII стагоддзя кунтушовыя паясы прывозілі армянскія купцы пераважна з Персіі ці Асманскай імперыі як раскошны дадатак да шляхецкага касцюма. Гэта быў вельмі прыбытковы гандаль да з'яўлення ўласных радзівілаўскіх «персіярняў» у сярэдзіне XVIII стагоддзя ў Нясвіжы і потым у Слуцку. Галоўным чыннікам, які паспрыяў, каб макаты і паясы трапілі ў касцёлы і ў кляштары ў нашым Краі, сталі наступствы паўстанняў 1830-га і 1863 гадоў. Калі шляхціцы вымушаны былі надоўга пакідаць радзіму, яны, каб захаваць сваю маёмасць, перадавалі свае паясы на захаванне ў касцёлы, а праз стагоддзе ў многіх выпадках слуцкія паясы проста перакройваліся для адзення святароў. Часта ў цэнтральную частку — калону арната — ушывалі фрагменты знакамітых чатырохметровых кунтушовых паясоў, вырабаў «слуцкіх персіярняў», мясцовых радзівілаўскіх ці каралеўскіх гродзенскіх, у якіх працавалі майстры з Францыі і Понты. Яны сапраўды ўзялі сваё майстэрства з Персіі, стварыўшы на нашых землях свой непаўторны мясцовы стыль.

Тэхніка гродзенскай персіярні была бліжэй да ліёнскай, чым да традыцыйных папярэднікаў. Паколькі слуцкі

пояс быў двухбаковы і чатырохліцавы, падзелены на дзве часткі розных колераў, то з аднаго пояса можна было выкарыстаць некалькі розных фрагментаў для некалькіх арнатаў.

Такіх ушытых у арнаты фрагментаў паясоў у калекцыі музея некалькі (на музейнай выставе 2014 года «Слуцкія паясы і літургічнае адзенне XVIII–XIX стагоддзяў» экспанавалася пяць такіх арнатаў), і яны вельмі каштоўныя, хаця там выкарыстаны толькі невялікія часткі паясоў. Праз арнаты мы маем уяўленне пра разнастайную прыгажосць слуцкіх паясоў часоў іх росквіту.

Гэтыя прывазныя і потым і свае тканіны мелі выключнае значэнне не толькі для літургіі, але і для беларускага мастацтва іканапісу, гравюраў і ілюстрацый рэлігійных кніг. Беларускія майстры натхняліся прыгажосцю дэкору і арнаментыкі і выкарыстоўвалі іх узоры ў гравюрах, гравіроўцы розных фонаў абразоў, у разьбе кветак (у спрошчаным варыянце) на разьбяных драўляных царскіх брамах праваслаўных храмаў. Вядомыя выпадкі, калі кавалкі тканінаў, каб дэкараваць ікону, проста прыклеівалі на фон на драўляную дошку. Потым пачалі рабіць разьбяны залаты арнаментальны фларальны фон, па якім можна лёгка пазнаць беларускія абразы.

Апошняе паступленне ў музейны збор літургічных тканінаў — лістапад 2021 года. Надзвычай арыгінальны арнат паступіў ад італьянскай мастачкі Лізы Сацілі з Грэцыі, якая падаравала музею італьянскі арнат другой паловы XVI стагоддзя, што дастаўся ёй, па яе словах, ад продка генерала, які ваяваў з туркамі. Гэты 500-гадовы прыгожы залататканы арнат з выявамі цюльпанаў і птушкамі аказаўся самым старым па «ўзросце» ў зборы нашага музея. Мяркуюць, што ён быў зроблены ў адным з кляштароў Заходняй Еўропы.

Творы са збору літургічных тканінаў з Усходу і Захаду час ад часу экспануюцца, паступова, хоць і паволі, рэстаўруюцца і вывучаюцца супрацоўнікамі для выдання навуковага музейнага альбома-каталога. Гэта адна з найкаштоўнейшых калекцый музея.

Выказваю шчырую ўдзячнасць Алене Карпенка — за кансультацыі, Лізаветце Шкет — за фотаздымкі экспанатаў выставы.

«У сэрца ўласнае загляньце...»

Паэма «Смерць Каіна» была завершана Іванам Франко ў 1888 г., яе крыніцамі паслужылі драматычная паэма Дж. Байрана «Каін» (перакладзена І. Франко на ўкраінскую ў 1879 г.), нямецкія легенды пра Фаўста, Біблія і апокрыф пра Лемеха. Іван Франко — таксама аўтар перакладу «Фаўста» І.-В. Гётэ на ўкраінскую мову, таму цалкам зразумела, што біблейскі аповед аўтар ускладняе сюжэтам «з легенды пра Фаўста, які з вяршынь Каўказа аглядаў рай» (*Ліст І. Франко да М. Драгаманава ад 20 сакавіка 1889 г.*). У інтэрпрэтацыі І. Франко туга па страчаным раі становіцца прычынай душэўнага перараджэння Каіна, які прыходзіць да высновы, што рай — не столькі канкрэтнае месца, колькі стан душы чалавека. Сам жа галоўны герой паказаны не толькі братазабойцам, але і шукальнікам збавеннае ісціны. Такое пераасэнсаванне было надзвычай радыкальным для канца XIX ст. і прывяло нават да пракляццяў на адрас паэта з царкоўных амбонаў Галічыны. Памятайма, аднак, што перад намі не тэалагічны, а мастацкі твор — вынік ідэйна-духоўных пошукаў выбітнага ўкраінскага пісьменніка.

Іван ФРАНКО

СМЕРЦЬ КАІНА

Паэма (урыўкі)

<...> Вечар спеліў буру,
І сонца ўжо за хмары твар схавала,
Калі, скалелы, хворы і няшчасны,
Ля сценаў раю супыніўся Каін.
Ад нізу іх цягрэча ўжо схапіла.
Далёка дзесьці, нібы пад зямлёю,
Гром траскатаў, за сценамі выў вецер,
Стагнаў і плакаў. Ці то бура ночы,
Ці стома прычыніла, што ў той хвілі
Амаль спакойна пачуваўся Каін,
І першы раз ад смерці брата ён,
Нібы дзіця да маці, прытуліўся
Да сцен халодных і ўсю ноч праспаў.

Ды толькі й тут спакою не знайшоў,
Сны страшныя праз ноч яго душылі.
Ён кідаўся, крычаў і крыкам гэтым
Глушыў магутных ветраў завыванне.
А раніцою адчуў сябе разбітым

І больш няшчасным, чым было дагэтуль.
Халодны ранак быў, а неба ўсё
Захуталася хмарамі й ліло
Дажджом няспынна. Як сівое мора,
Разлеглася пустыня ў цёмнай далі,
Панурая ды поўная пагроз.
А збоку, як абачыць, усё тая ж
Сцяна высокая і гладкая, як лёд.
Здаецца, аж да неба — ні праходу,
Ні брамы, ні байніцы — роўна-роўна
Бяжыць яна, як свет увесь надвое
На векі вечныя разрэзаць хоча.
А паміж гэтых валатоўніц дзвюх —
Пустыні і сцяны — адзін ён, Каін,
Слабы, драбнюткі, бы які камарык.
Ды не, камар куды шчасліўшы! Ён
Крылы мае, ён падняцца можа ўгору,
На верх сцяны, ды заглянуць у рай,
Айчыны першай шчасную зямлю!

Камар няшчасны можа! А яму,
Цару стварэнняў, спадкаемцу раю,
Яму няможна!

І ў нямым адчаі
Ён галавою біўся аб сцяну,
Біў кулакамі, грыз зубамі, покуль,
Знясілены, не ўпаў, нібыта труп.
Тры дні ён гэтак біўся. Крык яго,
Як звера раненага рык, трывожыў
Знямелую пустыню. Часам ён
Кідаўся ў модлы, толькі вусны слоў,
Акром пыхлівых, богазненавісных,
Не мелі. Ачарсцвела з болю сэрца —
Ірвалася, скарыцца не магло.

А потым супакоіўся, сказаў:
«Няхай і так! Пракляты я, прызнаю!
Кроў брата на маіх руках. Не буду
Спадкаемцам раю. Хай і так! Не месца
Мне там. Але за ўвесь мой боль бязмерны,
За ўсе пакуты без канца, што зведаў
І зведаю, пакуль на свеце буду, —
Я толькі пра адно прашу, о Божа!
Дазволь хоць раз яшчэ, хоць на хвілінку,
Здалёку толькі зазірнуць у рай!
Хоць вокам спадчыну акінуць тую,
Якую на вякі вякоў я страціў!
Раз толькі глянуць! Зведаць суцяшэнне!
А там няхай ідуць і мукі, й кары,
Што суджаныя мне за ўсё!»

<...> «Відаць, —

Падумаў ён, — не варты я дайсці
Да райскіх брам, глядзеца вочы ў вочы
З анёлам тым, пасля з ім гаварыць!
Напэўна, для мяне замуравана
І брама. Добра! Я прасіць не буду,
Здабуду тую ласку. Вунь гара,
Вяршыняю напэўна перавысіць
Сцяну вось гэту. То з тае вяршыні
І рай пабачу ўраз, і заспакою
Сваё жаданне, што ў душы кіпіць!»

<...>

Але аднойчы — дзень ішоў да скону,
Забраўся Каін аж на самы верх —
Шкілет убогі, ранами пакрыты,
Азяблы ўшчэнт і ледзьве што жывы.
Сабраўшы сілы, стаў на голым лёдзе.
Калмаціў люты вецер валасы,
Адзенне рваў падранае на целе
І стыліў кроў у жылах. Толькі Каін
Не чуў нічога, бо ўсю рэшту сілы,
Душу ўсю засяродзіў у вачах
Ды імі ў даль бясконцую сягнуў,
Туды, дзе ў пурпуровых промнях ззянні

Купаўся велічны той «Горад Божы».
І што ж пабачыў там ён?

Пуста скрозь,

І толькі дрэвы сумныя задумна
Лісцём шапачуць ды на сцёблах кветкі
Калышуща дзівосныя. І больш
Ані душы жывое, ані гуку.
Ды не! На пляцы, пасяродку раю
Два дрэвы, што за ўсе вышэй, пышней.
О, Каін добра ведаў тыя дрэвы,
Са словаў бацькі ведаў! Тое справа —
Жыцця завецца дрэвам: верх пярун
Яго разбіў, патрэскаў, раскалоў
І ствол яго да самае зямлі,
Ды не забіў яго жывое сілы!
Яно расце, пускае голле ўшыр,
Дае атожылки свае навокал!
А тое злева — называюць дрэвам
Добра і зла пазнання. Знізу гад
Пад ім скруціўся, а галлё пладамі
Усыпана. І так блішчаць плады,
І вабяць, не даюць душы спакою!
Ды вось павяў вецер, і плады
Асыпала ўсе на зямлю, як градам,
Яны адразу ў попел спаракнелі,
Агнём пыхнулі, пацяклі смалою.

І бачыць Каін: у імгле ружовай
Раіцца штосьці лёгка і празрыста,
Як жамяра. Аж прыглядзеўся — людзі!
Тут тысячы людзей, мільёны,
Як пыл, вятрамі звеяны, кружляюць
І ходзяць, ходзяць цугам без упыну.
Пазнання дрэва акружылі, рвуцца,
Штурхаюць, топчуць, хто ўпадзе — ўстае
І шчэміцца наверх, каб захапіць
Хоць плод адзін, хоць кіслы, але плод
З пазнання дрэва. Кроў бяжыць патокам
І мора слёз навокал іх — дарма!
А як ад плоду ўкусіць хто, кавалак
Той попелам рассыплецца у зубах,
Агнём пякучым бухне. Скаштаваўшы
Ад плоду, кожны робіцца люцейшы,
Ашчэрваецца, нібы звер, на свет,
Мардуе, б'е, няволіць кайданамі,
Ламае, крышыць іншага работу,
Руйнуе, паліць — проста ашалелы!

А дзераўца жыцця стаіць ды тужыць:
Ніхто не рвецца да яго. Пладоў
На ім няма, з віду не бліскучых,
Схаваных сярод лісця ды калючак,
Вось і не квапіцца ніхто на іх.
А здарыцца, адбіўшыся гурмы,
Падступіцца каторы і скаштуе

Пладоў цудоўных і да іншых клікне
Ісці туды хутчэй — то, як вароны,
Накінуцца ўсе разам на яго,
І б'юць, і рвуць, і мучаць, і калечаць
Яго, як за найгоршую правіну.

<...>

Дзе ўчора рай віднеўся, там узняўся
Туман да неба белаю сцяною,
Нібы заслона. Не было шкада
Не бачыць раю; Каін толькі й чуў
У сэрцы голас: «Прэч адгэтуль! Прэч!»
І як той злодзей, што ў чужой каморы
Заместа рэчаў дарагіх рукамі
Жалеза разагрэтае хапае, —
Мчаў Каін з той заснежанай вяршыні.
Цяжкія думы, як над падлай воран,
Насіліся і кракалі над ім.

І думаў ён: «Дык вось чым Бог дурыў
Мяне, людзей і бацьку! Без сумневу,
Што без Яго і ведама, і волі
Не стала б так! Бо хто ж падраў надвое
Жыццё і пазнанне, ворагаў заклятых
З іх учыніў? Ці ж не Яго то справы?
Тады, калі асобна пасадзіў
Два дрэвы ў раі, не было Адама —
Але пракляў ужо яго давеку
І род яго ўвесь вызначыў на муку,
На гора вечнае! Калі пазнанне
Жывому вораг, то нашто жадаць
Пазнання нам? Лепш камнем быць, раслінай.
Калі хацеў, каб мы не каштавалі
Пладоў пазнання, што ж уткнуў тут дрэва
І тым пладам такую даў прынаднасць!
Калі хацеў, каб мы жылі і, чаму
Не загадаў спярша паесці з дрэва
Жыцця пладоў нам?»

Нібы тая чайка,

Што стогне над дзяццямі, па-над дрыгвой
Лятаючы, то ўецца ў чарацінах,
То зноў да сонца вымкнецца ў палёце
І ўсё кружляе, б'ецца і крычыць, —
Вось так і Каінава дума-скруха
Кружляла, білася, і ўсё без толку,
Без выхаду. І, сеўшы пад скалою,
Ён спачываў, хоць у халодным поце.
Зажмурыў вочы і тады пабачыў
Той рай ізноў, і думкі новым шляхам
Яго пайшлі.

«У чым яно — пазнанне?

Ці сапраўды з жыццём яно не ў згодзе?
Здаецца, так! Бо і ў маім жа сэрцы
Яно, няшчаснае, выпельвала яе,
Да брата лютасць, стаўся я забойцам —
Бо ён хацеў, не думаўшы, папросту
Вярнуць мяне да шчырасці дзіцячай,
З якое дух мой выйшаў. То куды ж
Маіх нашчадкаў прывядзе пазнанне?
Сябе і зверу нішчаць ды шукаюць,
Каго б і што яшчэ прыбраць з зямлі.
<...>

Чаму ж пазнання хочам і нашто?
То бок, мы хочам смерці? Не, не так!
Хіба ж я смерці Абеля жадаў?
Я жыць хацеў па-свойму — больш нічога.
Хіба стральца хаценне — знішчыць зверу?
Ён хоча жыць, яму патрэбна мяса!
Ён хоча жыць і мусіць бараніцца,
Каб звер яго не з'еў! А той, што лук
І стрэлы выдумаў, ці смерці ён
Хацеў чыёй? Не, для таго, каб жыць,
Прыдумаў ён падмогу для жыцця!
Пазнанне, значыць, — не хаценне смерці,
Не вораг для жыцця! Яно — жыццё!
Бяспечнае жыццё! Вось у чым справа!
Як і страла, што забівае птушку,
Сама — не птушка! Як нож навостраны
Сам — не забойца! То і пазнанне,
Не вінна тут! Ні добрае, ні злое,
Яно стаецца добрым або злым
Калі на зло або дабро ўжыта.

<...>

У сэрца ўласнае загляньце — болей
Яно раскажа, чым звяры ўсе разам!
Любоў, пачуцце! У сабе ж іх маем!
Зарад магутны іх у кожным сэрцы
Жыве, адно ўзрасціць, збудзіць яго —
І жыцьме! Значыць, і крыніцу
Жыцця ў сабе трымаем, і не трэба
Нам лезці ў рай, каб да яе дабрацца!
О Божа мой! Ці ж тое ўсё магчыма?
Няўжо ж Ты толькі жартаваў, як бацька
З дзяццямі жартуе, гонячы нас з раю,
А сам той рай уклаў у нашы сэрцы,
І толькі гэта даў нам на дарогу?»

1889 г.

*З украінскай мовы пераклаў
Алесь Бразгуноў.*

Алесь Бразгуноў — кандыдат філалагічных навук, дактарант Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі. Нарадзіўся ў 1972 г. у в. Дунцы Любанскага раёна Мінскай вобласці. Даследуе перакладную літаратуру і паэзію Беларусі XV–XVII стст. Аўтар манаграфіі «Перакладная белетрыстыка Беларусі XV–XVII стст.» (2007), кніг перакладаў «Беларускія Александрыя, Троя, Трышчан» («Беларускі кнігазбор», 2009), «Славянамоўная паэзія Вялікага Княства Літоўскага XVI–XVIII стст.» (2011), «Дыярыушы XVII ст.» (2016) і інш. Перакладае з англійскай, польскай і ўкраінскай моваў. Аўтар кнігі паэзіі «Ізмарагд» (2010, пад псеўданімам Алесь Дзітрых). Жыве ў Мінску.

Велікодная прышавесць пра дрэва Крыжа ў творчай спадчыне Юльяна Эйсманда

Слова ад перакладчыка

Імя польскага паэта Юльяна Эйсманда (26.02.1892–29.06.1930) мала вядомае беларускаму чытачу. Ды і ў кантэксце польскай гісторыі літаратуры яно згадваецца далёка не ў кожным грунтоўным даследаванні, бо фігура гэтага літаратара бачыцца ў прыглушаным святле на фоне такіх яго сlynных сучаснікаў, як Баляслаў Лесмян, Леапольд Стаф, Юльян Тувім, Казімеж Вяжыньскі, Антоні Сланімскі, Бруна Ясеньскі, Чэслаў Мілаш ды іншыя выбітныя польскія паэты канца XIX — першых дзесяцігоддзяў XX ст. — часу, вядомага ў еўрапейскай культуры як эпоха мадэрнізму. Тым не менш гэты пісьменнік цікавы як сваёй біяграфіяй, так і арыгінальнай творчай спадчынай, якая варта ўвагі сённяшняга чытача.

Юльян Эйсманд нарадзіўся ў сям’і польскага мастака Францішка Тэадора Эйсманда. У 1912 г. паступіў на філасофскі факультэт Ягелонскага ўніверсітэта ў Кракаве, аднак мусіў перапыніць вучобу і працягнуць яе далей ужо ў Варшаўскім універсітэце на аддзяленні польскай філалогіі. Ён удзельнік Першай сусветнай вайны, у далейшым прафесійны вайсковы, капітан Войска Польскага. Быў таксама адмысловым паляўнічым, пераняўшы любоў да гэтага старашляхецкага рыцарскага занятку ад свайго бацькі, які не толькі паляваў, але і адлюстраваў тэму палявання ў сваім жывапісе. На ўзор бацькі мастака адметную старонку біяграфіі Юльяна Эйсманда склалі паляўнічыя прыгоды, дасканалае веданне жыцця лесу, пушчы, што знайшло свой непаўторны адбітак у яго літаратурнай твор-

Julian Ejsmond

часці. З 1923 г. да канца жыцця ён рэдагаваў некалькі польскіх часопісаў паляўнічага кірунку. Лясная прырода, жыццё дрэваў, птушак, звяроў, непаўторныя гукі і фарбы нетраў Белавежскай пушчы — гэта ўсё складае найадметную тэматыку паэзіі і эсэістыкі Юльяна Эйсманда, што, несумненна, вылучала яго ў сучаснай яму літаратурнай плыні і выклікае прыхільную цікавасць наступных пакаленняў чытачоў.

На літаратурнай ніве Юльян Эйсманд дэбютаваў у 1907 г, а ў 1909 г. у Варшаве пабачыў свет яго першы паэтычны зборнік «*Wiersze*», у якім ужо былі акрэсленыя далейшыя творчыя прыярытэты. Прынамсі адметным у кнізе стаў невялічкі цыкл «*Z szep-tów drzew*» («З шэпту дрэваў»), які тэматычна лучыцца са створанымі пазней маляўнічымі пра-

заічнымі абразкамі пад агульнай назвай «*Żywoty drzew*» («Жыццё дрэваў»), выдадзенымі асобнай кнігай у 1929 г. Прыкладна ў гэты ж час былі выдадзеныя адметныя кнігі яго эсэістычнай прозы «*W puszczy*» («У пушчы», 1927), «*Moje przygody łowieckie*» («Мае паляўнічыя прыгоды», 1929), якія прынеслі аўтару заслужанае прызнанне і славу. Кнігі «У пушчы» і «Жыццё дрэваў» былі перавыдадзеныя асобным выданнем з ілюстрацыямі ў 1977 г., іх унікальнасць і мастацкая вартасць не падлягае сумненню. Жанравая палітра Эйсманда даволі разнастайная: апрача адметных прыродапісальных твораў і паляўнічых сюжэтаў, ён аўтар вершаў духоўнай тэматыкі, любоўнай лірыкі, баек, сатырычных вершаў, а таксама казак. Эйсманд уваходзіў у вядомую авангардную літаратурную групу «*Skamander*», звязаную з аднайменным варшаўскім часопісам; быў вядомы таксама як перакладчык з лацінскай мовы. Жыццё паэта трагічна абарвалася ў аўтамабільнай катастрофе, ён загінуў ва ўзросце 38-мі гадоў.

У перакладзе на беларускую мову два вершы Юльяна Эйсманда «Амёба» і «Зламанае крыло (Плач бусла)» можна знайсці ў грунтоўнай двухтомнай «Анталогіі польскай паэзіі XX стагоддзя» (Том 1; Мінск, 2003), якую рупліва ўклаў светлай памяці выдатны беларускі прафесар, паэт і перакладчык Алег Лойка, прадставіўшы творы ўсіх сабраных там аўтараў ва ўласных перакладах. Аднак гэтым знаёмства беларускага чытача з паэзіяй Юльяна Эйсманда, на жаль, вычэрпваецца.

Хочацца дапоўніць і пашырыць гэтае знаёмства, прапануючы пераклад вельмі цікавага сваім зместам і вобразамі верша «*Legenda o drzewach*» («Легенда пра дрэвы»), які не можа не звярнуць на сябе ўвагу сваім хрысціянскім сімвалізмам і тэматыкай, звязанай з уваскрасеннем Хрыста. У гэтым вершы Юльян Эйсманд на аснове старадаўняй легенды разважае над пытаннем, з якога ж дрэва быў зроблены крыж для Збаўцы свету? Паводле легенды, такім дрэвам была асіна, якая, зразумеўшы, для чаго яе хочучь выкарыстаць, пачала дрыжаць усёй лістотай ад жаху, і з таго часу дрыжыць безупынна. Яшчэ адна версія легенды даводзіць, што ўсе іншыя дрэвы схіліліся ў жалобе, калі Хрыстус памёр на крыжы, апрача асіны, якая за сваю ганарлівасць была пакараная заўсёдным дрыжаннем. Менавіта так з даўніх часоў успрымаецца асіна ў хрысціянскай сімволіцы (паводле кнігі Джорджа Фергюсона «Хрысціянскі сімвалізм», 1998, с. 38).

Відавочна, Эйсманд быў добра абазнаны ў легендах падобнага кшталту, да таго ж ён быў выдатным знаўцам лесу-пушчы, услухоўваўся ў таямнічыя *шэпты дрэваў*, вельмі тонка ўнутраным зрокам адчуваў схаваныя сэнсы *жыцця дрэваў*. Яго кнігу «Жыццё дрэваў» завяршае прыгожы праязічны абразок «*Legenda o osinie*» («Легенда пра асіну»), у сюжэце якога апісваецца, як «злыя людзі» шукалі ў лесе дрэва, каб зрабіць крыж для Хрыста, як усе дрэвы — дуб, ліпа, сасна, вольха, бярозкі — адмаўляліся ад гэтага, як знайшлі для той нядобрай справы асіну, што расплацілася за свой учынак няспынным дрыжаннем. Такі ж самы змест мае і вершаваны твор Эйсманда пад назвай «Легенда пра дрэвы». Гэта абсалютна ідэнтычныя сюжэты, якія розняцца толькі

назвамі і формамі — праязічнай і паэтычнай.

Відавочна, што Юльян Эйсманд быў добра знаёмы з творчасцю свайго славутага земляка, які ў 1905 г. атрымаў Нобелеўскую прэмію і быў ужо культавым пісьменнікам на той час, калі Эйсманд толькі ўваходзіў у літаратуру. Аднак, выкарыстаўшы ў якасці эпіграфа радкі з навелы Сянкевіча і распачаўшы свой твор падобным жа чынам, Эйсманд усім далейшым развіццём сюжэта фактычна палемізуе з ім, бо разгортвае сюжэт не ў бок маралізатарскага пакарання, але ў бок любові і міласэрнасці Божай! Менавіта такое сюжэтнае рашэнне робіць хрысціянскае вымярэнне твора Эйсманда нашмат глыбейшым і больш прывабным, чым гэта было ў яго папярэдніка, хоць, несумненна, менавіта прыпавесць Сянкевіча дала штуршок і стала крыніцай натхнення для Эйсманда пры стварэнні ім уласнай версіі гэтай легенды. Мастацкую каштоўнасць твору Эйсманда надае таксама вельмі ўдала выкарыстаны ім прыём паэтычнай анімацыі, адушаўлення, у выніку чаго ўсе вобразы дрэваў у вершы атрымаліся маляўнічымі жывымі істотамі са сваімі жыццёвымі прынцыпамі і пазіцыяй.

Праязічны абразок Юльяна Эйсманда «Легенда пра асіну», як ужо згадвалася, быў апублікаваны ў яго кнізе «*Żywoty drzew*» («Жыццё дрэваў») у 1929 г., перавыдадзенай у 1977 г. Наколькі гэты твор застаецца папулярным і прывабным для сучаснага каталіцкага чытача ў Польшчы, можна меркаваць па тым, што ён не так даўно быў перадрукаваны ў велікодным нумары часопіса «*Parafialna Rodzina*» («Парафіяльная сям'я», 2012, № 4) — месячніку парафіі Маці Божай Каралевы сем'яў у Бараўцы (*Borówcu*) з новым падзага-

лоўкам «Прыпавесць на Свята Змёртвыхпаўстання Пана». Верагодна, менавіта паводле свайго праязічнага абразка-прыпавесці аўтар стварыў пазнейшую вершаваную версію — «Легенду пра дрэвы», якая ўспрымаецца насамрэч як майстэрскі аўтапераклад, толькі не з мовы на мову, а з прозы на верш. Эпіграфа, які быў у праязічным абразку, у вершаваным тэксце няма.

Верш «Легенда пра дрэвы» быў апублікаваны ўжо пасля смерці аўтара, у канцы 1930 г., у рэлігійным выданні — найстарэйшым на той час каталіцкім часопісе ў Польшчы «*Posłaniec Serca Jezusowego*», які культываваў духоўнасць Апостальства Малітвы і рэдагаваўся айцамі езуітамі. Старонкі гэтага выдання з вершам цудоўным чынам трапілі да мяне, і я хачу выказаць вялікую ўдзячнасць спадарыні Тэрэсе Бітэль з Вішнева — стваральніцы і захавальніцы музея ксяндза Уладзіслава Чарняўскага і музея касцёла ў Вішневе. Менавіта яна даслала мне гэты верш, а потым і іншыя старонкі выдання (без тытула), якія ацалелі ў розных перыпетыях часу ў некага з вішнеўскіх парафіянаў. На падставе гэтых старонак мне ўдалося ідэнтыфікаваць само выданне і час публікацыі ў ім верша Юльяна Эйсманда. Спадарыня Тэрэса Бітэль натхніла мяне на пераклад гэтага верша і на жаданне больш глыбока пазнаёміцца з яго аўтарам, пра якога так мала вядома ў нашай беларускай культурнай прасторы. Сваім досведам і перакладам верша, як аплаткаю любові, хачу падзяліцца з усімі чытачамі «Нашай веры», спадзеючыся, што гэта пашырыць нашы культурныя далягяды і паспрыяе развіццю хрысціянскай духоўнасці.

Ірына Багдановіч

Ірына БАГДАНОВІЧ — паэтка і літаратуразнаўца, кандыдат філалагічных навук. Нарадзілася ў г. Ліда на Гродзеншчыне. Скончыла гісторыка-філалагічны факультэт Гомельскага дзяржуніверсітэта (1978) і аспірантуру пры Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы Акадэміі навук Беларусі (1983). Аўтар кніг вершаў «Чаравікі маленства» (1985), «Фрэскі» (1989), «Вялікдзень» (1993), «Сармацкі альбом» (2004), «Прыватныя рымляне» (2006), «Душа лістападу» (2012), «Залатая Горка» (2016), манаграфіі «Янка Купала і рамантызм» (1989), «Авангард і традыцыя: беларуская паэзія на хвалі нацыянальнага адраджэння» (2001), укладальніца зборнікаў «Казімір Сваяк. Выбраныя творы» (2010), «Вінцук Адважны. Выбраныя творы» (2011), «Аляксандр Надсан. Выбраныя творы» (2014) і інш. Перакладае з польскай мовы. Жыве ў Мінску.

Юльян Эйсманд (Juljan Ejsmond)

Легенда пра дрэвы

...Хадзілі злыя людзі па лесе,
Для Крыжа дрэва марна шукалі.
І дрыжэў увесь лес ад жаху,
Бо сякеры іх рукі трымалі...

І знайшлі ў самым сэрцы пушчы
Яны Дуб векавечны трывалы...
Як слабенькая траўка ў буру,
Дрэва-волат затрапятала...

І за сотні гадоў раз адзіны
Адгукнулася просьбай сардэчнай:
«Не хачу вечна Крыжам Таму быць,
Хто для свету стаў Праўдаю Вечнай!»

Дык да Ліпы пайшлі... Зашумела:
«Я салодкая! Птушкам схоў летам
Я даю пчолкам водарнасць мёду,
А спакой і натхненне паэтам...

Іншых дрэваў на Крыж пашукайце.
Брудных рук да мяне не цягніце,
Не мяне вам замазаць Крывёю Таго,
Хто Любоў абвяшчаў на зямліцы...»

У бярозавым гаі Бярозак
Маладых поўна, белых і чыстых,
Не пасмелі іх ссекчы злачынцы,
Каб зрабіць з іх Табе Крыж, о Хрыстэ!

Падыйшлі злыя людзі да Вольхаў,
Што імгляцца ў пупышках зялёных,
Іх уносяць пабожна да неба
На рамёнах сваіх малітоўных.

«Прэч адсюль!» — запярэчылі Вольхі.
Страсянула іх грозна трывога:
«Не запляміць Крывёй Сына Богага
Нас, што ўносяць галіны да Бога!»

Сталі людзі шукаць гонкіх Соснаў.
На калонах ствалоў залацістых
Яны ў пышных зялёных каронах
Стаяць годна й шумяць ганарыста...

Загулі перапуджана Сосны:
«Ў нашым вечназялёным адзенні
Мы не можам Крыжом для Таго стаць,
Хто для свету ўсяго стаў Надзеяй...»

Вандравалі па лесе злачынцы
І шукалі са злосцю і гневам,
Ды ніводнае з дрэў не жадала
Мукі Панскай быць жудасным дрэвам...

Як увечары йшлі ўжо дадому,
То спаткаліся з дрэвам адзіным,
Што, пабачыўшы іх, не дрыжэла,
Для Крыжа яго ссеклі — Асіну...

На Крыжы тым Хрыстуса прыбілі,
Калі ж Кроў пралілася на дрэва,
З таго часу Асіна трасецца,
Хоць бы ветру няма ні павеву...

Ліст Асіны, як восень настане,
Чырванее — знак памятки вечнай
Той Крыві, што калісьці сплывала
На Крыж Панскі з крыніцы сардэчнай...

Калі ж прыйдзе для кожнага дрэва
Дзень Суда, дык Асіна заплача...
«За мой грэх я вякамі дрыжэла...
Ці ж пакуты канец не пабачу?»

І адкажа ёй Пан Міласэрны:
Час пакуты — час перамянення.
Тваё дрэва для свету, Асінка,
Сёння сімвалам стала збаўлення...

Затрымцела з падзякай Асіна
Ад той ласкі, што Бог удзяляе:
Што тады было злосці прыладай,
Сёння людзям Любоў аб'яўляе!..

*З польскай мовы пераклала
Ірына Багдановіч.*

Данута Бічэль — паэтка, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі імя Янкі Купалы (1984). Нарадзілася ў вёсцы Біскупцы на Лідчыне. У 1962 г. закончыла Гродзенскі педінстытут імя Я. Купалы. Аўтар кніг паэзіі «Дзявочае сэрца» (1960), «Нёман ідзе» (1964), «Запалянкi» (1967), «Доля» (1972), «Ты — гэта ты» (1976), «Браткі» (1979), «Дзе ходзяць басанож» (1983), «Загасцінец» (1985), «Даўняе сонца» (1987), «А на Палессі» (1990), «Божа, мой Божа» (1992), «Снапок» (1999), «На белых аблоках сноў» (2002), «Стакроткі ў вяночак Божай Маці» (2004), «Ойча наш...» (2008), «Іду сцяжынаю да Бога» (2012), «Выбраныя творы» (2016), «Дайсці да Каложы» (2017) «Гаўя спяшаецца ў Нёман» (2022), а таксама кнігаў прозы «Хадзі на мой голас» (2008), «Мост святога Францішка» (2010), «Правінцыя святога Францішка» (2013). Жыве ў Гродне.

Данута Бічэль

Сямейны альбом пра каханне і пра любоў

Люблю цябе, Нёман

Палюбіла цябе, Нёман,
калі Яська, мой тата,
сплаўляў плыты з цёплым громам,
каб зруб паставіць на хату.
Ані Рэні, ані мяне яшчэ не было.
Звініць тваіх змрокаў святло!

Па лузе насустрач, маленькая, бегала,
але скакаць са стромага берагу
ў віры, у цянёты белыя,
не спяшалася...
У тваіх вірах згубіцца баялася.
А хто — смелы, віроў не баіцца,
той спіць вечным сном каля гасцінца...

А мела я ў Бурносах сябровачку,
а сябровачка мела лодачку.
На лодачцы з ёй мы плавалі

па цячэнні, упоперак і насупроць...
Веславала яна твае хвалі,
нібы коніка за аброць.

А паехала я вучыцца
не ў сталіцу, каб там не згубіцца.
Першую ноч у горадзе
я начавала на вуліцы —
як беспрытульніца.
Шукала хоць якога зацішку.
І прывёў мяне мой анёл
на мост святога Францішка...
Зірнула я з моста — а ўнізе хвалі
мяне пазналі і прывіталі,
і паднялі з непрыветнай зямлі
ў сваё зорнае неба:
мне стала цёпла, спакойна і добра.
Я зразумела —
у гэтым горадзе шчасце маё і доля...
Тут — мой Нёман...
Я — дома.

Спусцілася з горкі ўніз —
мяне лодачка ціха паклікала —
я падумала пра сябровачку...
і ўскочыла ў лодачку
пісьменніка Васіля Быкава!
Ані марыла, ані гадала —
чыя лодачка мяне загайдала!

Так незаўважна і несвядома
мяне прытуляе Нёман...

Так перад Нёманам я і прабегала —
ад цямна да цямна...
то з левага, то з правага берагу,
з дзецьмі, з сябрам, з чужымі, адна.

17 снежня 2022 г.

Ты быў маім сябрам

Мы сустрэліся ў маладосці
на мосце...
у змроку ночкі
Нёман унізе ў паўсне
плыў сабе моўчкі...

Твае спакойныя шэрыя вочы
з пажарам прарочым на дне
затрымалі, не адпускалі мяне.

У іх глыбіні спакойнай —
усе зямныя пякельныя бойні,
мінулыя і наступныя войны,
усе невідочныя крыўды нябёс
ты па мосце йшоў сабе збоку
і ў добрага Бога навідавоку
ў вачах сваіх шэрых нёс...

Мы спусціліся ўніз
да хваляў соннага Нёмана...
Сонныя хвалі жвірок на сцэжцы краналі,
сляды цалавалі.
Ні рукамі, ні вуснамі ніколі
не дакраналіся...
Размаўлялі, спавядаліся...

Не перабіла цябе ні разу,
ты мне расказваў —
пра краіны, у якіх пабываў,
пра герояў, з кім сябраваў...
з кім у пекле вайны ваяваў...
Хто табе здрадзіў:
ліст пакаяльны за цябе падпісаў
перад чыноўнікам на пасадзе...

Сонейка небакрай распаліла...
Сонейка небакрай распаліла...
Гародня загаманіла імгненна.
Ты — направа пайшоў, я — налева ...
Вярталася самотна дадому.
Паміж намі каціўся да Балтыкі Нёман...
Малілася я, збірала слоўца да слоўца,
ты — мой невідочны сумоўца!

...Раптам машыну прыдбаў
і ў свет невядомы паехаў.
Голас твой да мяне далятаў
то ў тэлефоне, то з-за Нёмана рэхам.

І цяпер уначы мяне будзіць твой голас:
— Дануся, выйдзі на досвітку з дому...
Бачыш хмарку — гэта наш Нёман...

Спачатку вучыў мяне тата.
Пасля вучыў мяне ты.

Далей — хаджу па мосце адна
ў прарочым сне, які паўтараецца!
Нёман вышэй берагоў разліваецца...
Маснічыны з-пад ног маіх валяцца...
А вочы твае ратуюць мяне!

...Ты быў натхненнем, здзіўленнем,
захапленнем,...
маім неацэнным, таемным, скарбам.

Ты быў маім сябрам!

9 лютага 2023 г.

Нарнія

Нёман праз Балтыку...
па нябёсах паплыў.

На другім канцы свету
мой унук з сябрам Сашам у Амерыцы
абшар лесу купіў.
Такі самы лес, як у нас, аж не верыцца!
Ручайкі сцякаюць у возера з горак
і ў золак, і ў адвячорак —
усё, як дома, толькі наадварот, — як у Амерыцы:

Стаська з сябрамі ў проламцы грэюцца,
а пасля — парацца ў лазенцы ...
Вылазяць з проламкі — амерыканцы...
Як мядзведзі на снезе качаюцца,
перад жонкамі выдурняюцца,
адпачываюць, цешацца,
што Вадохрышчы і да іх прыйшлі —
можна ў проламцы зрэдку пагрэцца
на купленай з цяжкай працы,
амерыканскай, але ўласнай зямлі...

У прыску ільдоў пакачацца,
нібы ў снягах-крыгаломмах,
як мроілася малому...
у Гародні, на беразе Нёмана...

З бяргення вогнішча скласці
са свайго лесу паваленых дроў
у начным водбліску пасярод снягоў,
пагрэцца з сяброўкамі і з сябрамі.
У фантастычнай Нарніі
лес, лёд і агонь такі самы!

Усюды жывуць людзі

Мядзведзі, лісы, ваўкі, вавёркі
дзікія алені, сарначкі, лані
ловяць рыбку сабе на сняданне
на другім канцы свету ў Ціхім акіяне
на чыстым празрыстым дне...

А мае коцікі шэрыя
павячэралі, муркаюць каля мяне...
Адно, звесіўшы лапкі, на біле канапкі,
другое — на посцілцы пад нагамі скруцілася...
Мае абаронцы — Мізінчык і Вослік...
Увесь неабдымны начны сусвет
нам зайздросціць...

Па вуліцы Каліноўскага
тралейбус ходзіць без правадоў...
Неба ў горадзе запаўняецца дымам...
Але з фарнага касцёла праз стадыён
да нас далятае звон.
А на мосце святога Францішка
пачаўся рамонт.

Нёман плыве сабе ціха за хмарамі
ў Стаськаву замерзлую Нарнію,
а за Нарніяй — роўнядзь снягоў
і гара — называецца Носам...
Людзі жывуць і працуюць
у Амерыцы і ў Бурносах...

Людзі дзяцей гадуюць і пра вайну не думаюць,
пакуль за акном не бабахне.
Няхай яно спрахне!

10 лютага 2023 г.

Каханне

Тата з мамай увечары
перад абразамі кленчылі.
Кленчыла мама.
Тата сядзеў за сталом, яму балела нага,
Яська з Першай сусветнай вайны
злёгка кульгаў.

Глядзеў малітоўна на абразок...
Падводзіў рахунак сумлення:
што было зроблена за гэты дзень,
што зрабіць засталася на заўтра...

Такая сямейная малітоўная рада
перад Езусам, які на пагорку
прымаў любоў ад святой Магдалены...
Магдалена — на кветачках перад Езусам на каленях.
Марылька, мая міласэрная мама, —
кленчыла перад Езусам і Магдаленай.

Мама малілася на ружанцы
толькі балесныя таямніцы...
Любіла кудзелю прасці пры месяцы,
ніткі сукаць і маліцца...
Я малілася сваімі словамі —
шчаслівая ад іх шчасця!

А пасля Мікалай пад акном на дудачцы
сястры спяваў пра каханне:
колькі было шчаслівага хвалявання...
Я ў шчасці ажно растваралася —
і, шчаслівая, спала за комінам і за печкай.
А як было холадна, тата з мамай
грэлі мяне ў сваім гняздзечку!

12 лютага 2023 г.

Рэкі

Нёман той самы
Ў Стоўбцах, у Морыне і ў Казечыне...
Тыя ж бухты, віры небяспечныя.
Але Гаўечка — шчасцейка майго рэчанька,
спявае песні мае,
грэе лапкі ў Масцішчы, і на гумнішчы,
на пясчаным гасцінцы
і на брукаванай вуліцы...
Гаўя — мая шчаслівая песня...

...Стаська ў далёкай сваёй Філадэльфіі
на рацэ Дэлавар
дарог далёкіх скідае цяжар.
Пасярэдзіне корч тырчыць.
Дзве вароны босыя
дражняцца на карчы....

Трэба выбраць такі далягляд,
каб не відаць было хмарачосаў...
Можна ўявіць, што гэта Нёман
у Пышках павярнуў
у бок літоўскай граніцы...
Можна памарыць праз хмаркі
і пра ўсё на свеце забыцца...

13 лютага 2023 г.

Эрык

Хто напісаў на снезе каля Каложы
імя сваё, як пэўны адрэзак часу...
Э Р А ?

Хто на гарышчы ў Астрыне
паказваў свае любімыя фільмы,
каб мне лёгка было засынаць...
Пра каго ні думаць,
ні сніць, ні маліцца –
ні духу, ні словаў, ні слёз...

Чорная бліскавіца...
на восліку ў вёсачку —
каляінка да скамянелых бяроз...

...Дануся, адарвіся адтуль,
у тваім акне бярозы растуць.
Апаніся цяплей,
выйдзі з палачкай з дому,
прытулі бярозку да сэрца...
Прачынаецца горад.
Машыны вуркочуць, крычаць вароны.
Жыві, як жывецца.

14 лютага 2023 г.

Галіна Тычко

ЛІТАРАТУРНЫ ЧОВЕН ІРЫНЫ ЖАРНАСЕК

Шмат гадоў таму ў далёкім 1986-м на паліцах кнігарняў з'явілася новая кніга «Ліст да сына», і на літаратурнай арэне пазначылася новае імя — Ірына Жарнасек. У прадмове да выдання яе змяляк, вядомы пісьменнік Алесь Савіцкі, пажадаў маладой аўтарцы, каб яе «невялічкі новы літаратурны човен» не згубіўся ў вялізным і глыбокім моры мастацкай прозы і каб гэты літаратурны човен імкнуўся ў «не замгленую, а чыстую і сонечную далячынь чытацкай прыхільнасці, павагі і ўдзячнасці».

Так урэшце яно і сталася. Аднак «літаратурны човен» Ірыны Жарнасек у творчым моры неўзабаве набыў новы напрамак...

Першая кніга маладой пісьменніцы была напісана ў рэчышчы тагачаснай якаснай беларускай прозы. Гэта былі апавяданні, дзе закраналіся спрадвечныя маральна-этычныя калізій чалавечага жыцця — прыстойнасць, сумленнасць, адказнасць за свае ўчынкi, тое, з чым сутыкаецца кожны чалавек на працягу свайго зямнога шляху, незалежна ад узросту, полу ці месца жыхарства. Аднак было ў гэтай кнізе і тое, што істотна адрознівала яе ад іншых твораў маладых аўтараў. У гушчыні спрадвечных побытавых дылемаў маральнага выбару, якія і становяцца прычынай глыбінных перажыванняў герояў, Ірына Жарнасек імкнулася намацаць вытокi праблемаў, і адсылка нязменна ішла ў мінулае: у перарванасць традыцый, разрыў з «родным карэннем», з тым, што нітуе чалавек з

роднай зямлi, сям'ей, краем. Так ёсць у апавяданнях «Ліст да сына», «Кросны» і іншых, дзе аўтарка запрашае да роздуму чытача, падказваючы яму накірунак рэфлексій...

У 1993 г. выходзіць другая кніга пісьменніцы «Гульні над студняй», куды ўвайшлі тры аповесці, кожная з якіх расказвае пра няпросты лёс, пра шчымлівую, псіхалагічна напружаную гісторыю жыцця чалавека, нашага суайчынніка і сучасніка на скразняках нацыянальнай гісторыі мінулага ХХ стагоддзя. Несумненна, што змест і агульная танальнасць твораў былі абумоўлены той сацыяльна-палітычнай атмасферай, якая панавала ў Беларусі ў той няпросты час. У аповесці «Гульні над студняй», якая і дала назву ўсёй кнізе, рэтра-спектыўна ўзнаўляецца лёс беларускага эмігранта Казіміра Лавэйкі, які перад Другой сусветнай вайной, як і тысячы іншых беларускіх юнакоў і дзяўчат, пакінуў родны край і апынуўся ў далёкай Аргенціне. Праведаць родныя мясціны ён прыязджае толькі напрыканцы жыцця. Калісьці бяздумная дзіцячая гульня над студняй скончылася гібеллю Богуся — аднаго з дзяцей сям'і Лавэйкаў, а другога, Казіка, праз усё жыццё прымусіла несці на сабе цяжар непазбытай віны і адчуваць сябе выгнаннікам у родным доме. Безумоўна, гэтая гісторыя не толькі псіхалагічна вывераны сюжэтны ход у творы пісьменніцы, які дае першаштуршок перыпетыям лёсу і рэфлексіям героя, але яшчэ і сімвалічны падтэкст для разумення твора. Уся гісторыя Беларусі — гэта «гульні над студняй» — экстрэмальна рызыкаўныя, трагічныя ў сваім выніку, калі адны на ўзлёце гiнуць, не пакінуўшы нашчадкаў, а другія — выгнаннікі з роднай зямлі, якія пускаюць карэнне ў далёкіх чужых краях.

Многае ў гэтым творы з асабістага досведу аўтаркі. У кнізе лірычных аповедаў-успамінаў «Нашых дзён крыгаход» («Про Хрысто», 2021) яна ўзгадвае падобны эпізод (гульні над студняй) са свайго маленства, які, на шчасце, не меў трагічнага завяршэння. Народжаная на поўначы Беларусі, на Глыбоччыне, дзе да нашага часу захаваўся плён асветніцкіх традыцый айцоў езуітаў, закладзеных яшчэ ў XVI стагоддзі, Ірына Жарнасек у сваёй творчасці не магла не закрануць слаўную гісторыю

Галіна Тычко — доктар філалагічных навук, прафесар кафедры перыядычнага друку і вэб-журналістыкі факультэта журналістыкі БДУ, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры НАН Беларусі. Займаецца літаратурнаю крытыкай, гісторыяй беларускай літаратуры. Аўтар шматлікіх артыкулаў і кніг «Творчасць Янкі Купалы і традыцыі духоўнай рэгіянальнасці ў польскай літаратуры XIX — пачатку ХХ стагоддзя» (2001), «Беларуская літаратура ХХ стагоддзя: біяграфіі пісьменнікаў, бібліяграфія, літаратурная крытыка» (у сааўтарстве з Дзмі. Бугаёвым, Н. Рашэтнікавай, Л. Сіньковай) (2008 г.) і інш. Жыве ў Мінску.

краю, вобразы нацыянальных герояў, лёсы якіх былі знітаваныя з гэтай зямлёй. Так, са старонак аповесці паўстае перад намі воблік незабыўнага Язэпа Драздовіча, маляўнічыя дыванкі якога раскіданы па вясковых хатах паўночнай Беларусі. Письменніца алузіяна падкрэслівае, што яе герой — таленавіты разьбяр Казімір Лавэйка, працы якога ўпрыгожваюць дамы багатых аргенцінцаў, адчувае сябе палахлівым зайцам, якога намалюваў некалі дзядзька Язэп на дыванку для яго бацькоўскага дому. Трагедыя Лавэйкі ў тым, што ён збаяўся ў свой час. Збаяўся голаду, нястачы, цяжкай працы, псіхалагічнага ціску і пастараўся выкінуць з памяці ўсё, што яднала яго з гэтай зямлёй, бядой, якая лучыла яго з родным краем. Ён збаяўся, але не пазбыўся пакутаў сумлення, не змог вырваць з душы таго, што Максім Гарэцкі назваў родным карэннем, і ў гэтым яму паспрыяла жонка Юратэ, літоўка па нацыянальнасці і па духу, якая так і не змагла асімілявацца на чужыне.

Ірына Жарнасек узнаўляе ў творы этнаграфічна дакладныя сацыяльна-побытавыя аспекты нацыянальнага жыцця ў паўночнай Беларусі ў першай і другой палове XX стагоддзя. На прыкладзе лёсу Лавэйкага сябра агранома Адася Чаронкі яна прыгадвае гістарычна важныя факты, такія, як навучанне беларускіх студэнтаў у Празе і іншых чэшскіх гарадах у 1920 — 1930-х гг. дзякуючы матэрыяльнай падтрымцы чэхаславацкага ўраду. У другой аповесці з гэтай кнігі («Апошняя дзея») письменніца гаворыць пра музычна-тэатральную справу свайго знакамітага земляка Ігната Буйніцкага, але прыводзіць чытача да невясёлых высноваў. І сама назва твора, і месца дзеяння (дом састарэлых), і галоўны герой — нямоглы дзевяностагадовы Ольгусь, колішні артыст знакамітага тэатру — усё сведчыць пра заняўбанне, забыццё народных традыцый, нішчэнне нацыянальных скарбаў. І ўсё ж хрысціянская міласэрнасць і вера ў чалавека, нават калі гэты чалавек збіўся з праведнай дарогі, як Ольгусеў сусед па палаце рэцэдывіст Клема, асвятляюць гэты твор праменьчыкам надзеі.

Пазней у паэтычным зборніку «Шукаю цябе» (2008), быццам падсумоўваючы рэфлексіі сваіх герояў і свае ўласныя, асэнсоўваючы пачуццё віны і болю за родны край у вершы пад вымоўнаю назвай «Рараты», письменніца прамовіць:

Краю, мой Краю,
хто і калі цябе разгадае?
Звоняць званы.
Ды ў ложках соладка спяць сном глыбокім
не дзеці, але іхнія таты і мамы.
Ім для таго, каб прачнуцца,
што яшчэ трэба, Божа?!
Ды ўсё ж не памерла надзея.
Бо дзеці, іхнія дзеці, гэтым марозным ранкам
са свечкамі й ліхтарамі,
з малітвай даверу на вуснах
ідуць ратаваць свой Край.

Зварот да паэтычнага слова, з аднаго боку, быў нібыта і нечаканы для письменніцы, якая даўно і паспяхова сцвердзіла сябе ў прозе. Аднак памкненне да трансцэндэнтнага, пакутлівага шляху чалавека (у тым ліку і лірычнай гераіні) да спасціжэння Боскай Існасці, сакральнасць тэмы патрабавалі не будзённага праявічнага слова, а слова, адрознага ад звычайнай мовы, слова высокага, паэтычнага.

Шукаю Цябе ў паднябессі далёкім,
скляпеннях сінечы над галавой,
шукаю на вулках, змрочных і вузкіх,
шукаю ў святынях, гатычных, высозных,
шукаю ў капліцах і ля крыжоў.
Шукаю ў тварах, блізкіх і родных,
прыветных усмешках, далонях сяброў.
У снег і завею, слату і нягоду,
сонечным днём, у маўклівую ноч...
Шукаю Цябе, бо ведаю добра:
Ты дзесьці ёсць блізка — зрабіць толькі крок...

Шукаю, мой Божа,
Цябе гэтак доўга,
забыўшы, што ўсё да крупінкі,
усё да апошняе кроплі
пры мне, ува мне, па-за мною —
гэта ўсё — Ты.

У душы і ў творчай лабараторыі письменніцы гэты пошук, безумоўна, распачаўся даўно, але непасрэдна зварот да біблейскай тэматыкі ў яе мастацкай прозе датуецца 2002 годам, калі ў выдавецтве «Про Хрысто» пабачыла свет яе чарговая кніга «Гадара». Гэта зборнік апавяданняў, які складаецца з двух цыклаў: «Ноч пасля Галгофы» — рэфлексія над асобнымі фрагментамі Евангелля, і «Калі маўчаць званы» — аповеды пра сучаснага чалавека і свет у яго стасунках з Богам. Назва кнігі, як і назва першага апавядання, паходзіць ад назвы горада Гадара, які згадваецца ў Евангеллі ад Лукі (8, 26–39). У гэтым эпізодзе расказваецца аб тым, як Езус выгнаў дэманаў з чалавека і дазволіў ім увайсці ў статак свіней. «І кінуўся статак з кручы ў возера, і патануў» (8, 33). У сваім апавяданні І. Жарнасек імкнецца ўзнавіць атмасферу «Гадарынскай краіны», эмоцыі і думкі людзей, якія сустрэліся з Богам, але яшчэ не ў стане гэтага зразумець і прыняць, бо смурод і цемра пануе не толькі ў іх паселішчы, але і ў іх душах. Тры наступныя апавяданні гэтага цыклу і выяўляюць паступовае, але няўхільнае пашырэнне «слоў Божай праўды» праз цьмяна-інтуітыўнае разуменне Барабам несправядлівасці ацалення яго жыцця («Ноч пасля Галгофы»), праз ачышчэнне душы і цела блудніцы, у якую ніхто так і не змог першым кінуць камень («Шчаслівыя»), урэшце праз ахвярную пакутніцкую смерць аднаго з найбліжэйшых вучняў Хрыста «Сына грому» — святога Якуба, сына Зэбэдэя («Першы»). І завяршае гэты цыкл расказ пра бясплаўную смерць Ірады Агрыпы — ганіцеля хрысціянаў («Агонія»). Другі цыкл кнігі

— гэта псіхалагічна напружаныя, эмацыйна балючыя тэксты пра сучасных людзей: старых, сіротаў, хворых, адзіночкіх і пакінутых. Аўтар як быццам кажа сваім чытачам: глядзіце, што адбываецца з чалавекам, «калі маўчаць званы»...

Выпрабаваннем і ўзнагародай стала для Ірыны Жарнасек праца над раманам «Будзь воля Твая» (2004), у якім разгорнутыя трагічныя і велічныя старонкі гісторыі Каталіцкага Касцёла на Беларусі — трагедыя вёскі Росіца, пакутніцкая смерць яе жыхароў і святароў — Антонія Ляшчэвіча і Юрыя Кашыры. Святары маглі ўратаваць сваё жыццё, але выбралі смерць разам са сваёю пастваю. Літаратура нон-фікшн надзвычай запатрабаваная сёння ва ўсім свеце, аднак узнаўляць у мастацкім тэксце гістарычных асобаў і шырока вядомыя гістарычныя факты надзвычай няпроста. Благаслаўленыя айцы марыяне Антоні Ляшчэвіч і Юры Кашыра паўстаюць на старонках рамана жывымі і непаўторнымі індывідуальнасцямі, кожны са сваім унікальным жыццёвым шляхам, менталітэтам і асаблівасцямі характару. І ўсё ж пісьменніцы ўдаецца вылучыць у іх вобразах агульнае, найбольш істотнае, сакральна духоўнае, што жывіла іх ахвярную любоў да бліжняга. Думаецца, што не толькі руплівая пісьменніцкая праца: знаёмства з архіўнымі крыніцамі, размовы з відавочцамі трагедыі, скрупулёзнае даследаванне біяграфій галоўных герояў, але і асабістая спалучанасць з праблемамі творца, бо Ірына сама маці святара-марыяніна, абумовілі той эмацыйны запал, тую глыбокую напружанасць псіхалагічнага малюнку і мастацкую пераканаўчасць, якія і зрабілі гэты твор здабыткам нашай нацыянальнай духоўнай літаратуры. Не толькі для каталіцкай супольнасці Беларусі, але і для ўсяго нашага народу важна наступнае прызнанне пісьменніцы, якое яна зрабіла ў адным са сваіх інтэрв'ю: «На прэзентацыі кнігі „Будзь воля Твая“ ў Мінску сучасныя айцы марыяне нечакана падаравалі мне здымак, на якім генерал Кангрэгацыі ксяндзоў марыянаў Ян Рокаш дорыць маю кнігу Яну Паўлу II. Для мяне гэта была абсалютная неспадзяванка! Я не цешу сябе надзеяй, што Ян Павел II прачытаў кнігу — ішоў апошні год ягонага жыцця. Але для мяне гэта ўсё радасна і сімвалічна».

Супрацоўніцтва Ірыны Жарнасек з каталіцкім друкам (рэдактар часопіса «Маленькі рыцар Беззаганнай», сябра рэдкалегій часопісаў «Ave Maria» і «Наша вера») прынесла свой плён і ў мастацкім даробку, скіраваным на духоўнае выхаванне нашай моладзі. У 2004 годзе выходзіць яе цудоўная аповесць-казка «Спрэчка анёлаў», адрасаваная не толькі дзецям, але і дарослым, дзе ў зямельнай форме мастацкага апавяду тлумачыцца сэнс Божых заповедзяў.

Асаблівае месца ў творчасці пісьменніцы займае згаданая вышэй кніга «Нашых дзён крыгаход» (2021), якая складаецца з невялічкіх сюжэтных завяршаных апавяданняў, заснаваных на ўспамінах

аўтаркі пра сваё маленства і юнацтва. Некалі Янка Брыль у прадмове да кнігі У. Калесніка «Доўг памяці» пісаў: «Нават вялікі Леў Талстой, з яго мудрай парадай усім, хто піша: „Прожил жизнь — расскажи“, успаміны сабраўся пісаць у самым канцы жыцця, хацеў зрабіць іх сваёй галоўнай кнігай, аднак назаўсёды спыніўся на пераходзе з маленства ў раннюю маладосць». Ірыне Жарнасек, безумоўна, да канца жыцця яшчэ далёка, але яна таксама завяршыла свой цыкл часам, калі пасля заканчэння школы яе гераіня скіравалася ў «вялікі» свет. Дакументальная аснова кнігі, праўдзівыя, часам трагічныя, а часам гумарыстычныя сцэнкі жыцця беларусаў каталікаў паўночнай Беларусі — унікальныя паводле сваёй этнаграфічна-ментальнай напоўненасці. Тут таленавіта і вобразна ўзнаўляюцца адметны побыт, традыцыі і духоўна-жыццёвыя прырытэты жыхароў гэтага беларускага рэгіёну. Вядома, у скарбніцы нашай літаратуры ёсць выдатныя творы заходнебеларускіх пісьменнікаў і тых, хто паходзіць з гэтых земляў (К. Сваяка, Янкі Брыля, В. Адамчыка, Х. Лялько і інш.), аднак у пераважнай большасці ўсе згаданыя аўтары выхадцы з Наваградчыны, з Панямоння. Падзвінне ж з яго ўнікальным этнаграфічным каларытам, асаблівасцямі памежнага з Латвіяй побыту, народнымі звычаямі і промысламі доўгі час заставалася як бы абдзеленае ўвагаю. Толькі напрыканцы ХХ ст., калі ў друку пачалі з'яўляцца творы Сяргея Панізьніка, Франца Сіўко, Алены Масла, Ірыны Жарнасек, гэтая завеса невядомасці прыўзнялася. Старонкі, прысвечаныя апісанню традыцыйнага побыту, святаў і будняў каталіцкай сям'і, у аўтабіяграфічным творы І. Жарнасек уражваюць, запамінаюцца, здзіўляюць, выклікаюць усмешку, а часам і слёзы. Гэта і святкаванне Калядаў ды Вялікадня ва ўмовах татальнага атэізму, тканне на кроснах дываноў, вышыванне макатак як абавязковая падрыхтоўка дачок да будучага замужжа, разнастайныя спосабы выжывання і спробы ўратавацца ад гібелі ці высылкі ў Сібір, каб насуперак усяму ўздаваць дзяцей на роднай зямлі ў ваеннае ліхалецце і няпросты пасляваенны час, а перадусім — нязломнае імкненне захаваць сваю веру і ідэнтычнасць у 50–80-я гады мінулага стагоддзя.

«Гэта быў наш час, нашага пакалення, адведзены нам на гэтай зямлі. І я ўдзячная Богу за ўсё тое, што мне давалося перажыць, каго сустрэць, з кім пасябраваць, а з кімсьці і развітацца. Усё сплывае ў раку часу. Бывае гэтая плынь спакойная, ціхая, а часам і сунецца яна крыгаходам, які для кагосьці нясе за сабой пагрозу, а для кагосьці — жыццесцвярджальную вясну», — так завяршыла пісьменніца свае згадкі пра тыя ўжо гістарычныя часы.

Так, несумненна, рака часу не спыняецца, але хай жа ніякі крыгаход не зашкодзіць літаратурнаму чоўну Ірыны Жарнасек, а сапраўды вынесе яго ў жыццесцвярджальную вясну.

Серыя «Паэты планеты»
 выдавецтва «Зміцер Колас»,
 заснаваная ў 2016 годзе, карыстаецца
 заслужанай папулярнасцю, а колькасць
 выдадзеных кніг набліжаецца да ста.
 У іх прадстаўлены творы аўтараў
 ці не ўсіх кантынентаў,
 у тым ліку шэдэўры беларускай паэзіі.
 У канцы 2022 года пабачыла свет і кніга
 выбраных вершаў італьянскай паэткі
 Антоніі Поццы (*Antonia Pozzi*, 1912–1938)
 ў перакладзе Аксаны Данільчык.

«Веру ў бязмежныя цуды»: Антонія Поццы

Вершы Антоніі Поццы падчас яе кароткага жыцця былі вядомыя толькі вузкаму колу сяброў-інтэлектуалаў, а першая кніга *Словы* (*Parole*) выйшла ў 1939 годзе ўжо пасля смерці аўтаркі дзякуючы намаганням бацькі. Спатрэбіўся пэўны час, каб яе творчасць атрымала належнае прызнанне: «<...> для тых, хто сярод жаночых паэтычных тэкстаў аддаваў перавагу несумненна больш спакойным вершам Ады Негры¹ ці палкім творам Сібілы Алерама², наватарская паэзія Антоніі Поццы не магла быць зразумелай з-за сваёй неверагоднай арыгінальнасці. Пасля смерці і першага анталогічнага выдання твораў <...> яе вершы сапраўды добразычліва ўспрымаліся рознымі крытыкамі, але хутчэй дзякуючы сваім тэматычным элементам, прынамсі, знешне больш звыклым і супакойлівым (такім, як прырода, каханне, сяброўства, прага мацярынства, жаль з-за пакутаў чалавецтва), а таксама ўвогуле з-за свежасці паэтычнай мовы»³.

Антонія Поццы была цікавай і разнаплановай асобай, захаплялася фатаграфіяй і альпінізмам, пісала вершы, вывучала філагію і філасофію ў міланскім універсітэце. Сярод яе універсітэцкіх сяброў былі паэт Віторыо Серэні (*Vittorio Sereni*, 1913–1983) і філосаф Рэмо Кантоні (*Remo Cantoni*, 1914–1978), а таксама філосаф і мастацтвазнаўца

Дзіно Фармаджо (*Dino Formaggio*, 1914–2008). Паэтка належыла да забяспечанай сям'і: бацька, Раберто Поццы, удзельнік Першай сусветнай вайны, быў паспяховым адвакатам, маці, Ліна Каванья Санджуліяні, паходзіла з сям'і арыстакратаў, іх кватэра знаходзілася ў прэстыжным квартале Мілана.

Вытокі паэзіі Антоніі Поццы італьянскія крытыкі бачаць у мадэрнісцкай паэзіі Італіі пачатку XX стагоддзя, адзначаючы таксама пэўны ўплыў паэтыкі герметызму і нямецкага экспрэсіянізму. Тэматыкай некаторых вершаў апошніх гадоў (цікавасцю да праблем штодзённага жыцця) паэзія Антоніі Поццы набліжаецца і да «ламбардскай лініі» — літаратурнай плыні, якая ўзнікла ў Мілане ў канцы XIX ст., але атрымала такую назву у 1952 годзе пасля публікацыі аднайменнай анталогіі (*Linea Lombarda. Sei poeti*), укладзенай Лучано Анчэскі (*Luciano Anceschi*, 1911–1995), таксама выпускніком міланскага ўніверсітэта. Творам Антоніі Поццы ўласцівыя «<...> цеплыня, адчуванне цела і эмоцый, моцны экспрэсіянізм з інтэнсіўным храматызмам на службе элінскага *charis*⁴ (які варта разумець не столькі як жаль да сябе, бясконцы боль і пакуту Мантале⁵, колькі як чалавечы ўдзел у жыцці ўсіх стварэнняў, асабліва сціпрых). Гэты

«выкрывальны» экспрэсіянізм <...> перасякаецца з «ламбардскай лініяй»⁶. Грацыэла Бернабо лічыць, што ўвага да людской нядолі звязаная найперш з духоўнасцю Антоніі, тым больш, што гэтаму спрыяла і сяброўства з Лючыяй Боццы, якая пазней стала законніцай, і хоць Антонія не была практыкуючай каталічкай, але, на думку даследчыцы, падзяляла ідэалы хрысціянскай салідарнасці і таму часта суправаджала сяброўку ў аддаленыя кварталы Мілана.

Сяброўства з Лючыяй, а таксама з Эльвірай Гандзіні, якія былі на чатыры гады старэйшыя, адыграла вялікую ролю ў фармаванні светапогляду Антоніі: «<...> у іх гутарках цікавасць да літаратуры <...> і дыскусіі па пытаннях эстэтыкі спалучаліся з разважаннімі над сэнсам жыцця і з духоўным пошукам, які іх збліжаў, хоць іх пазіцыі не былі аднолькавымі: Лючыя і Эльвіра былі перакананымі каталічкамі, у той час як Антонія <...> належала да сям'і, якая прынамсі тады не надта практыкавала веру <...>. Аднак яна гаварыла сяброўкам, што зайздросціць іх магчымасці маліцца, і ў любым выпадку, хоць і своеасабліва, настойліва шукала Бога, як відаць з многіх яе высокадухоўных твораў»⁷. Згаданым сяброўкам прысвечаны верш «Сёстры» і, ведаючы гэтую акалічнасць, зусім інакш чытаеш наступныя радкі:

...дзеля гэтага дзве белыя зоркі вядуць
сляпую зорачку
да ўлоння марскога⁸.

Г. Бернабо адзначае, што паэзія А. Поццы засяроджана на чатырох прыродных стыхях, чатырох касмічных элементах. Гэта «<...> зямля — урадлівая або цвёрдая (асабліва таму, што прамерзла); паветра — праз выявы светлага або цёмнага неба; чыстая крынічная вада, цёмнае возера ці бязмежная марская вада; агонь, як разбуральны, але і як жыццёва важны элемент; як розныя аспекты шматтанальнай песні, што ад аднаго верша да другога, а часам і ўнутры аднаго і таго ж тэксту вагаецца паміж лёгкай каларыстыкай, у якой пераважаюць далікатныя празрыстыя колеры, і каларыстыкай моцнай, з перавагай чырвонага, чорнага і сіняга»⁹.

Лірычнае «я» эмацыяна рэагуе на прыгажосць навакольнай прыроды, а прырода — мора, вецер, горы — і краса знаходзяцца ў няспынным руху. Лірычная гераіня часам у захапленні назірае за навакольным светам, часам актыўна з ім узаемадзеінічае (верш *Дзікая песня (Canto selvaggio, 1929)*):

Я крычала радасна на заходзе сонца.

Шукала пад сіверам цыкламены:

паднялася да падножжа круглай скалы,
паморшчанай і расколатай карэннем хмызоў¹⁰.

Краявід, адлюстраваны ў паэзіі А. Поццы, гэта горы, даліны, званіцы, касцёлы, часта гэта краявід не маўклівы, а напоўнены званам, што далятае са званіцаў. Духоўныя пошукі прыводзяць лірычную гераіню ў месцы, дзе магчыма знайсці трансцэндэнтнае, напрыклад, на вайсковыя ці сельскія могілкі, да цвінтара або ў невялікую вёску, цэнтрам якой заўсёды з'яўляецца плошча з касцёлам. У

рэальнасці часцей за ўсё гэта было Пастура, дзе бацька Антоніі набыў дом, і якое яна вельмі любіла. У выніку адбываўся «<...> вельмі асабісты пошук Бога незалежна ад канфесійных рамак, які тым не менш прыводзіў да напісання твораў глыбокай інтымнай рэлігійнасці, напрыклад, такіх, як *Малітва* і *Дзень мёртвых*, абодва тэксты 1932 года, якія лічацца і ў каталіцкім асяроддзі найвышэйшымі дасягненнямі рэлігійнай паэзіі XX стагоддзя»¹¹. У тым жа годзе, які, мяркуючы па ўсім, быў даволі няпростым для Антоніі, яна напісала і пранізлівы верш *Крык*:

Не мець Бога,
не мець магілы,
не мець нічога застылага,
а толькі жывыя няўлоўныя рэчы —
быць без учора,
быць без заўтра
і аслепнуць ад нябыту —
— дапамога —
для бясконцай
пакуты¹².

А. Поццы неаднаразова звяртаецца і да тэмы паэзіі як да тэмы паклікання. Для яе лірычнай герані творчасць — унутрана абумоўленая неабходнасць (верш *Лёс* (*Un destino*, 1935), творца — не старонні назіральнік, ён актыўна рэагуе на навакольны свет, а эмацыйная ўзаемасувязь паэтки і яе творчасці раскрываецца ў такім вершы, як *Малітва да паэзіі* (*Preghiera alla poesia*, 1934):

Паэзія, дары сябе толькі таму,
хто расчуленымі вачыма
шукае сваю душу,

о, зрабі мяне вартай цябе
і ахоўвай мяне, паэзія¹³.

Аўтарскую стратэгію Антоніі Поццы можна вызначыць як інтраспекцыю, але ў позніх вершах ужо ёсць, хай імпліцытна, водгукі гістарычных падзей і атмасферы, што панавала ў той час у краіне, накладзеныя на асабістыя праблемы, хоць «<...> у цёмнай атмасферы Італіі напярэдадні Другой сусветнай вайны, у такім асяродку, не звязаным з фашысцкім рэжымам, як група Банфі¹⁴, было лёгка ўбачыць простую персанальную праблему ў экзистэнцыйнай драме Антоніі Поццы, для якой у сапраўднасці свет і «я» не былі абсалютна супрацьпастаўленымі, нават калі адносіны паміж гэтымі двума палюсамі пражываліся ёю не так, як іншымі»¹⁵.

Дом у Пастура, дзе на сельскіх могілках пахавалі Антонію, яе маці завяшчала Кангрэгацыі Сяцёр Найдаражэйшай Крыві (*Congregazione delle Suore del Preziosissimo Sangue*), і менавіта сёстры, сярод якіх найбольш вядомае імя даследчыцы і ўкладальніцы шматлікіх выданняў Антоніі Поццы Анарыны Дзіна, сёння захоўваюць і ахоўваюць архіў паэтки, а таксама яе мемарыяльны пакой. І нездарма большасць кніг паэтки, а таксама крытычных выданняў, прысвечаных яе творчасці, публікуе міланскае выдавецтва «Анкара» каталіцкай скіраванасці.

На жаль, аб'ём выдання не дазволіў уключыць усе перакладзеныя тэксты. Прапаную ўвазе чытачоў некалькі вершаў Антоніі Поццы, якія не ўвайшлі ў згаданую кнігу.

Аксана Данільчык

¹ Ада Негры (*Ada Negri*, 1870–1945) — італьянская паэтка.

² Сібіла Алерама (*Sibilla Aleramo*, 1876–1960) — італьянская паэтка, пісьменніца. Гл. таксама: Алерама С. Якая ты прыгожая, зямля! Вершы, пераклад А. Данільчык, «Верасень», 2017, № 2, с. 125–129.

³ Bernabò, Graziella. Antonia Pozzi e la poesia del corpo // «Dialogoi. Rivista di studi comparatistici», 2020, № 7. — С. 166. Тут і далей пераклад з італьянскай мовы А. Данільчык.

⁴ Charis (грэц. Χάρις) — харакство.

⁵ Эўджэніо Мантале (*Eugenio Montale*, 1896–1981) — італьянскі паэт, празаік, літаратурны крытык. Лаўрэат Нобелеўскай прэміі (1975).

⁶ Rinaldi, Luisa. *Poesia che rimani: una lettura di Antonia Pozzi*. Režym dostupa: <https://www.tropismi.it/2016/03/25/poesia-che-rimani-una-lettura-di-antonia-pozzi/>, (дступ: 20.03.2022).

⁷ Bernabò, G. Per troppa vita che ho nel sangue: Antonia Pozzi e la sua poesia. — Milano, Ancora Editrice, 2012. — С. 64.

⁸ Поццы, А. Выбраная лірыка / Антонія Поццы; пер. з іт. А. Данільчык. — Мінск: Выдавец «Зміцер Колас», 2022. — С. 8.

⁹ Bernabò, Graziella. Antonia Pozzi..., с. 168.

¹⁰ Поццы, А. Выбраная лірыка..., с. 25.

¹¹ Bernabò, G. Per troppa vita che ho nel sangue..., с. 77.

¹² Тамсама, с. 95.

¹³ Поццы, А. Выбраная лірыка..., с. 19.

¹⁴ Антоніо Банфі (*Antonio Banfi*, 1886–1957) — філосаф, палітык, выкладчык міланскага ўніверсітэта і кіраўнік дыпломнай працы Антоніі Поццы, прысвечанай творчасці Флабэра.

¹⁵ Bernabò, Graziella. Antonia Pozzi..., с. 160.

Аксана Данільчык — паэтка, перакладчыца, кандыдат філалагічных навук. Скончыла філалагічны факультэт БДУ (1993) і аспірантуру Інстытута літаратуры НАН РБ (1996). Аўтарка паэтычных зборнікаў «Абрыс Скарпіёна» (1996), «Il Mezzogiorno. Поўдзень» (2006), «Сон, які немагчыма забараніць» (2011), «Блумэнштрэс» (e-book, 2018), кнігі вершаў для дзяцей «Павушкіна на агрэсце» (2005), двухмоўнай кнігі вершаў «Il canto del ghiaccio. Песня лёду» (2019, Італія). Даследуе італьянскую і беларускую літаратуры, перакладае з італьянскай мовы.

Удзельнічала ў стварэнні дакументальнага фільма пра Яўгенію Янішчыц «Небяспечны талент» (2008). Разам з Віктарам Жыбулем уклала анталогію беларускай жаночай паэзіі міжваеннага перыяду «Бліскавіцы» (2017). Жыве ў Мінску.

Антонія Поццы (1912—1938)

Рэчы (*Cose*)

Гэтую жменю зямлі,
што сабрала
для мяне рука твая чыстая
на Палацінскім узгорку¹,
высыплю ў урну
з гліны пабляклай,
што на чырвоным беразе Селіунта²
мне падарыў рыбак, падаўшы
руку між хмызоў масцікі.
А ты не кажы,
што сэнс і час я губляю
свайго жыцця —
калі шукаю ў пяску
сонца і слёзы
сусветаў —
калі рэчам аддаю глыбіні
сваёй душы — і веру
ў бязмежныя цуды...

10 снежня 1933 г.

Нявер'е (*Incredulità*)

Зоркі — аднекуль выгнаныя
ветрам аблокі,
хто ведае, па якіх
незнаёмых гуляюць прасторах.
Учора прабеглі цені
па снежным пагорку,
як лёгкія пальцы.
Не мае вочы
туман запаўняе.

Брэйль, 3 жніўня 1934 г.

Сцяжынка (*Sentiero*)

Здарава гуляць па беразе ручаіны:
ня чутна крокаў, няма адчування
сыходу.
З высокай сцяжынкі відаць даліну,
а далёкія вяршыні на ўскрайку
раўніны, як бледныя скалы
на беразе ля прычала — думаеш:
якая цудоўная, якая пшчотная зямля,
калі запавольвае сузіранне
заходу сонца
доўгімі сінімі ценямі збоку
горных хрыбтоў — ідзеш уздоўж ручаіны:
велічны спеў заглушае
смутак.

Брэйль, 9 жніўня 1934 г.

Абуджэнне ўначы (*Risveglio notturno*)

Вяртаешся з невядома якой цямрэчы,
з цяжкасцю набываеш адчуванне
уласнай вагі,
уласнай цеплыні,
а ноч дае
за твае намаганні
толькі шалёны грукат
чорнага дажджу
і крыкі ветру за шыбай.
Дзе быў Бог?

Мілан, кастрычнік 1931 г.

Снег (*Neve*)

Снежныя віхуры,
што вецер зрывае з дахаў,
ды іншы снег —
цішэйшы,
які чыясцьці рука
таемная
зрывае з неба —
Віхуры халоднага снегу ў душы,
а ты не хочаш зразумець,
ты хочаш марыць,
сумная душа,
бедная душа,
усё яшчэ,
пакуль чыясцьці рука
таемная
гэтаксама не разарве тваю мару,
як белае зімовае неба
і нешматлікімі сняжынкамі
яе развее
па ветры.

10 лютага 1932 г.

Радасць (*Gioia*)

Сонечнае ззянне
ўчора цябе сляпіла,
балючае,
нібы рана
ў невідучых зрэнках.
Але сёння
сонечнае ззянне
не такое бліскучае
з-за бляску твайго:
ў бясконцым свеце толькі і ёсць,
што гэтае тваё ззянне
сапраўднае.

6 сакавіка 1932 г.

Страх (*Paura*)

Голая, як галінка
на начной раўніне,
вачыма шаленкі ўглядаешся ў цемру,
каб палічыць пасткі.
Як доўгі калхікум,
фіялетавым венчыкам прывідным
трымціш
пад чорным цяжарам нябёсаў.

Мілан, 19 кастрычніка 1932 г.

Вераснёўскі вечар (*La sera a settembre*)

Снежнае паветра ў гарах
цяпер напаўняе вёску званамі,
дзверы расхінутыя для худога
апошняга сена:
калі на вазы чапляюцца дзеці,
а па даліне расцвітаюць рэдкія, цёплыя
вокны асветленых хатаў,
з цемры — тады — да мяне далятаюць
калыханкі цыган, што спыніліся ля дарогі...

Пастура, 13 верасня 1937 г.

Туман (*Nebbia*)

Калі б мы сустрэліся сёння ўвечары
на бульвары, скутым туманам,
павысыхалі б брудныя лужыны
вакол нашага цёплага рыфа,
і мая шчака на тваім адзенні
была б пяшчотным урагаваннем жыцця.
Але гладкія твары дзяўчатаў
папрокам маім гадам: дрэва —
адзіны мой сябар у цемры дажджлівай,
і агні павольных фурманак змушаюць мяне баяцца,
баяцца і клікаць смерць.

27 лістапада 1937 г.

Новы год (*Capodanno*)

Калі б словы мелі смак снегу
сёння ўвечары, калі спевы —
і зоркі,
што не выказаць мовай...
Нерухомыя абліччы забыталіся ў галінах
у небе маім цёмна-сінім:
і выпрабоўваюць,
мёртвыя ў святле далёкіх будынкаў,
незламаную ўсмешку маіх гадоў.

Мадонна дзі Кампільё, 31 снежня 1937 г. — 1 студзеня 1938 г.

Вольныя агні (*Luci libere*)

Гэта белае сонца поўніцца пяшчотай
на статуях бронзавых жанчынаў.
Ты б хацела знікнуць між дамоў, прачнуцца
там, дзе цягнуць вазы павольна
жалезныя краты ў поле —
там у вадзе каналаў плёскаюцца
дзеці на досвітку
і падаюць выявы таполяў.
Мы ў рытме танца
старога аргана
пабеглі б з ветрам па дарогах ...
З сэрцам разутым
і зношанымі рэшткамі
радасці.

27 студзеня 1938 г.

**На вайсковых могілках
(*In un cimitero di guerra*)**

Такое белае некранутае покрыва
снегу
над вамі,
што ступіць на яго не смею
пасля доўгай прагулкі
па-над зямнымі шляхамі.
Для вас са свайго высокага ўлоння
леднікоў і камення апускае
павольна мантыю аблокаў
Чымон дэла Пала³.
Для вас маўчаць дарогі,
і яліны ў лесе маўчаць,
супыняючы
уздоўж даліны
парывы ветру.
Адломваю ад сасновага вежця
галінку ў выглядзе крыжа:
за браму пастаўлю яе
для ўсіх надмагілляў.
Але з гэтага боку брамы
прыціснутая
да агароджы
жалем сваім
глыбокім, што я жывая,
застануся,
і толькі тут супакою
вашым спакоем
мару
пра апошні прытулак.

(Сан Марціна) — Мілан, 12 студзеня 1933 г.

*Пераклад з італьянскай мовы
Аксаны Данільчык.*

¹ Адзін з сямі пагоркаў Рыма.

² Селінунт — горад у паўднёвай Сіцыліі.

³ Чымон дэла Пала — самы вядомы пік горнай групы Пале-дзі-Сан-Марціно ў Даламітавых Альпах.

Уладзімір Ягоўдзік

Жывіца Анатоля Іверса

Гэты невялікі паэтычны зборнік мне прыглянуўся ў кнігарні. На вокладцы — тонкія сцяблінкі, нахіленыя жытнія каласы. Побач — чорная, трывожная расколіна, прозвішча аўтара і назва: **Анатоль Іверс. 3 пройдзеных дарог.** Адгарнуў наўгад старонкі і прачытаў радкі, што адразу, як кажучь, ляглі на сэрца:

На дарогі і рэчкі
Восень кідала цень.
І бярозы, як свечкі,
Дагаралі ўвесь дзень.

У нябёсах — як стрэлы
Жураўлі,
жураўлі,
Што знянацку сустрэлі
І праз сэрца прайшлі.

Міналі апошнія чэрвеньскія дні 1973 года. Скончыўшы Зэльвенскую школу-інтэрнат, я вярнуўся дахаты, у вёску Кастровічы, што на Слонімшчыне, і рыхтаваўся паступаць на філфак БДУ. Я ведаў, што Анатоль Іверс — гэта псеўданім Івана Міско, карэспандэнта раённай газеты, і аднойчы выбраўся ў Слонім, каб паказаць яму свае вершы.

Рэдакцыя знаходзілася ў старадаўняй камяніцы. На другі паверх вяла чыгунная лесвіца, што нібы стагнала пад нагамі. Хтосьці паказаў мне пакой, дзе за сталом сядзеў пажылы дзядзька з маладымі прыязнымі вачамі. Мы пазнаёміліся і доўга размаўлялі. Я прызнаўся, што хачу пачытаць творы Наталлі Арсенневай, але не магу іх знайсці. Іван Дарафеевіч спытаў, калі я вяртаюся дамоў, і папрасіў зайсці праз пару гадзін, а калі сустрэліся зноў, паціху сказаў, падаўшы мне канверт: «Толькі нікому не паказвай...»

На аўтобусным прыпынку я адкрыў канверт і прачытаў на пажоўклдай вокладцы: «Наталля Арсеннева. Пад сінім небам. Вільня — 1927. Віленскае выдавецтва Б. Клецкіна».

Вядома, пільныя савецкія органы не даравалі б паэту-партызану прапаганду творчасці «заакіянскай нацыяналісткі». Аднак ён чамусьці паверыў мне і неўзабаве апублікаваў у раёнцы мае вершаваныя спробы.

Анатоль Іверс. Малюнак Клаўдзіі Хруцкай. 1943 г.

Паэзія Наталлі Арсенневай, падобная да дзівоснай таямнічай замовы, мяне зачаравала. Шмат вершаў я перапісаў у свой агульны сшытак. Перад тым як паехаць на ўступныя экзамены, наведаўся ў рэдакцыю, каб вярнуць забароненае выданне. Калі мы развітваліся, Іван Дарафеевіч нечакана даў мне «падарожны ліст» з такім зместам:

«27 ліпеня 1973 г. Паважаны Алег Антонавіч! Даўно не бачыліся, хацелася б пагутарыць, падзяліцца навінамі, думкамі. Гэтае кароценькае пісьмо пішу па прычыне. Едзе са Слонімшчыны юнак Уладзімір Ягоўдзік паступаць у БДУ. Ён піша вершы, некаторыя мы друкавалі ў нашай раённай газеце. Добра было б, каб ён паступіў на беларускае аддзяленне філалагічнага факультэта, няхай развіваў бы свой талент. Калі будзеш у Слоніме, зайдзі ў рэдакцыю. Да пабачэння. Анатоль Іверс.»

Уладзімір Ягоўдзік — празаік, перакладчык. Нарadzіўся ў 1956 годзе ў вёсцы Кастровічы Слонімскага раёна Гродзенскай вобласці. Скончыў філалагічны факультэт БДУ. Працаваў у рэдакцыях газет і часопісаў. Аўтар зборнікаў прозы «Стронга» (1984), «Прыручэнне птушкі» (1989), «Белья рысы на чорным полі» (1995), «Шчыраю ноччу» (2009), а таксама шматлікіх кніг для дзяцей. Жыве ў Мінску.

Перад экзаменамі я не змог пабачыцца з Алегам Лойкам і рэкамендацыя не трапіла да адрасата.

* * *

Першы зборнік вершаў Анатоля Іверса «Песні на загонах» па просьбе віленскіх выдаўцоў адрэдагаваў каталіцкі святар Адам Станкевіч — таленавіты літаратуразнавец, гісторык, паэт. За актыўную нацыянальна-асветніцкую дзейнасць польская ўлада ў канцы 1930-х гадоў прымусіла яго пакінуць Вільню і пасяліцца ў Слоніме.

— Ён запрасіў мяне да сябе, — прыгадваў Іван Дарафеевіч, — патлумачыў заўвагі, распытваў, што хвалюе сялянаў, даў пачытаць беларускія газеты і часопісы. На жаль, потым Адам Станкевіч загінуў у гулагаўскім пекле...

«Песні на загонах» былі выдадзены ў верасні 1939 года, калі ўжо грывела Другая сусветная вайна. У вершах адчуваецца характэрны для заходнебеларускай паэзіі матывы сацыяльнай няроўнасці, але аўтар знайшоў сваю ўласную інтанацыю, адметную метафарычнасць:

Залацілася раніца ападаючым шэлестам —
 Вецер лістам іржавым дарогі прыслаў,
 Каб не бачылі мы, як зара занялася там,
 Восень дробна імглу над зямлёй растрасла.

І ў далі патухала рабінавым полымем
 Нашых бедных палёў набалелая сіль.
 Гэтак ніклі ў туман дні жыцця невясёлыя
 Паміж соснаў зялёных і голых асін.

У гады нямецкай акупацыі Іван Міско ўзначаліў антыфашысцкую арганізацыю і ўладкаваўся на службу ў магістрат. Восенню 1943 года па даносе здрадніка гестапаўцы хацелі схопіць падпольшчыка, але яму ўдалося вырвацца з аблавы ў партызанскі атрад. Неўзабаве карнікі арыштавалі яго жонку Веру, партызанскую сувязную, і бацьку. Яны не вярнуліся дамоў з лагера смерці, а брат Дзмітрый загінуў у баі з акупантамі.

У вершы «Гляджу на лес», прысвечаным памяці жонкі, закатаванай фашыстамі, кожны радок прасякнуты несціханым болем і нязбытнай віной:

Далёкі лес — зялёны грэбень
 І пасмы хмарак залатых
 На ранішнім прыгожым небе, —
 І ўсё глядзіш на золак ты.

Такою я цябе запомніў,
 Такою ты тады была.
 Нібы сама з тых яркіх промняў
 Сягоння да мяне прыйшла.

Пасля перамогі Анатоль Іверс рэдагаваў раённую газету, працаваў у выканкаме Слонімскага

Анатоль Іверс на сустрэчы з чытачамі. 1987 г.

гарсавета. У канцы 40-х паклёпнікі дамагліся, каб яго звольнілі з працы, бо нібыта ён прыслужваў акупантам.

Наступныя пятнаццаць гадоў паэт «загадваў» смалакурнай. За гэты час ён стварыў пранікнёныя сонечныя вершы, напоўненыя духмянай жывіцай сапраўднай паэзіі:

Вецер прайшоўся па соснах —
 Па клавішах залатых.
 І ловіш той звон дзівосны
 Задумы і дабраты.

І што тут дзівіцца: родам
 Я з гэтых лясных мясцін.
 І гоман люблю, і водар,
 І шум маладых ялін.

Пасля выхаду на пенсію Івана Дарафеевіча прызначылі адказным сакратаром раённай арганізацыі Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры. Ён распаўсюджваў па школах і іншых установах краязнаўчыя буклеты, змагаўся, каб не знішчаліся старадаўнія курганы, гарадзішчы, ахітэктурныя помнікі. Вось адзін характэрны прыклад. У газеце «Наша слова» (№ 20, 16. 05. 2012 г.) была надрукавана «Даведка», якую Анатоль Іверс у студзені 1978 года даслаў у Міністэрства культуры з патрабаваннем тэрмінова пачаць рэстаўрацыю касцёла св. Андрэя, шэдэўра беларускага барока, пабудаванага ў канцы XVII ст.. Гэты дакумент гучыць як прысуд начальнікам, абыякавым да гісторыі і культуры:

«У Вялікую Айчынную вайну храм не пацярпеў. Слоніmsкі гархарчпрамгандль выкарыстоўвае яго як склад для солі. За пасляваенныя гады ўсё ўнутранае абсталяванне, у тым ліку і выдатны арган,

Анатоль Іверс, Уладзімір Марук, Уладзімір Ягоўдзік,
Алесь Пісьмянкоў і Алесь Каско. Слонімшчына, 1984 г.

знікла. Гэтае «складское памяшканне» ніводнага разу не рамантавалася. У выніку больш чым абыякавых адносін арандатараў амаль поўнасцю знішчаны чарапічны дах. Ад дажджу і снегу разбураецца і ў некалькіх месцах ужо прадзіравілася скляпенне. Атмасфернаму разбурэнню найбольш падвяргаецца фасад. Пачалі адвальвацца карнізы, са сцен выпадаюць цагліны. Пашкоджана правая вежа, з купала амаль адарвалася бляха. У вокнах выбіта шкло. На левай прыбудоўцы няма страхі, абсыпалася тынкоўка, правая прыбудоўка ў такім жа стане. Зусім знішчана цагляная агароджа, узведзеная вакол храма.

Выканкам Слонімскага гарсвета ў 1969 г. прыняў рашэнне № 140, дзе сказана: „Абавязаць дырэктара гархарчпрамгандлю Б. Міхайлава прывесці ў адпаведны стан касцёл св. Андрэя і прылягаючую тэрыторыю“. 19 лістапада ён паведаміў у раённае Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, што „адсутнічаюць сродкі“. Такі ж адказ 1 снежня 1969 г. даслала начальнік упраўлення Гродзенскага аблвыканкама В. Казачэўская...»

Вядомы гісторык Алег Трусаў, які апублікаваў «Даведку», у сваёй прадмове «Выратавальнік касцёла св. Андрэя ў Слоніме» ўспамінае:

«У 1978 годзе мы, супрацоўнікі Спецыяльных навукова-рэстаўрацыйных майстэрняў, прыехалі ў Слонім, пазнаёмліліся з Іванам Міско, які размаўляў і пісаў афіцыйныя паперы па-беларуску, што нас моцна здзівіла. Потым пайшлі да кіраўніцтва го-

рада. Пасля доўгіх перамоваў дамовіліся аб пачатку рэстаўрацыі. Улады выдзелілі групу вайскоўцаў, яны разбілі ламамі скамянелую соль і вывезлі з касцёла...»

* * *

Бываючы на Слонімшчыне, я не абмінаў гасцінную хату Анатоля Іверса. Ён раскаваў пра сустрэчы з Янкам Купалам і Гальяшом Леўчыкам, пра свайго блізкага друга Валянціна Таўлая, пра мастачку Клаўдзію Хруцкую. Клаўдзія была замужам за ўнукам вядомага жывапісца XIX ст. Івана Хруцкага. У пачатку 20-х гадоў, ратуючыся ад пераследу бальшавікоў, Хруцкія аселі ў Слоніме і прывезлі з сядзібы Захарнічы, што на Полаччыне, творы акадэміка Пецяўбургскай акадэміі мастацтваў. Гэтыя карціны ў пасляваенны час апынуліся ў Польшчы, куды перасяліліся Хруцкія.

У пачатку 1990-х Анатоль Іверс падарыў мне зборнік «Пад сінім небам», я спытаў, ці бачыў ён аўтарку.

— Мы не былі асабіста знаёмыя, але ведалі адно аднаго па публікацыях у віленскіх выданнях, — раскаваў Іван Дарафеевіч. — Летам 1943 года Наталля прыехала ў Слонім і захацела са мной пагутарыць. Вельмі бедавала па сыне, які загінуў ад бомбы, узарванай у мінскім тэатры. Немцы ўжо адступалі, а яна не хацела пакідаць Беларусь. Я намякнуў: можна застацца, наладзіўшы сувязь з партызанамі. Не згадзілася, мабыць, пабаялася расправы. Яе муж, Францішак Кушаль, займаў высокі чын у самаахове, створанай захопнікамі.

— А каб ён пачуў пра Вашую прапанову?

— Я ведаў, што Арсеннева не здрадніца, не выдасць мяне...

У 2012 годзе да 100-годдзя з дня нараджэння паэта ў выдавецтве «Кнігазбор» выйшлі тры кнігі з прадмовамі і каментарамі Сяргея Чыгрына. Змест кнігі «Аўсяны звон» склалі вершы і паэмы, у кнізе «З глыбінь жыцця» сабраны артыкулы, а кніга пад назвай «Анатоль Іверс» прысвечана яго жыццю і творчасці. Гэтыя выданні, што ўбачылі свет дзякуючы грашоваму ахвяраванню Аляксандра Міско, унука Івана Дарафеевіча, — своеасаблівая мастацка-дакументальная хроніка Слонімшчыны XX стагоддзя, пачынаючы з ліхалецця Першай светнай вайны.

Я беражна захоўваю лісты Анатоля Іверса — сумленнага, мужа чалавека, таленавітага паэта, акрыленага родным словам.

* * *

1 лістапада 1976 г. Добры дзень, Валодзя!

Пісьмо тваё даўно атрымаў, але адказ адкладваў на далей. І вось надарыўся выпадак — пішу. Жыву

я нармальна, праўда, крыху ляжаў у бальніцы. Працую. Работы хапае. Напісаў яшчэ некалькі артыкулаў, але ў газеце друкаваць не спяшаюцца, бо ідзе многа бягучых матэрыялаў. Надрукавалі адзін верш, але далі ў дадатак другую, зусім не патрэбную рубрыку, быццам верш не можа без яе існаваць. Да таго ж зрабілі недарэчную перастаноўку знакаў прыпынку (газету з вершам высылаю).

Над кнігай (ці брашурай) аб Слонімшчыне пад загалоўкам «У памяці народнай» буду працаваць далей, думаю, што ўдасца выдаць.

Купіў сабе Ядвігіна Ш. (добраю справу зрабіў наш зямляк Іван Чыгрын). Так, зборнік Гальяша Леўчыка таксама павінен атрымацца салідны, я гутарыў аб гэтым з Янкам Саламевічам. Газету табе выпісаў. Вось і ўсё. І. Міско.

* * *

21 студзеня 1979 г. Добры дзень, Валодзя!

Выбачай, што доўга не пісаў. Усё ніяк не мог сабрацца. Ды і што пісаць? Лепш было б пагутарыць.

Добра, што ты ўжо працуеш. Але не зайздросьчу. Мне здаецца, што газета забірае ў цябе вельмі шмат часу, які мог бы выкарыстаць для літаратурнай творчасці. І потым «Заря» выходзіць на рускай мове, і табе даводзіцца раздвойвацца: днём думаць па-руску, а вечарам — па-беларуску¹. Мне здаецца, што Ніл Гілевіч, Алег Лойка маюць магчымасці поўнасьцю ўдзяляць увагу развіццю культуры роднага слова.

У нас на Слонімшчыне, здаецца, нічога не змянілася. Я асабіста працую там, дзе і працаваў, рэдка пішу. Нядаўна напісаў ні то паэмку, ні то

Анатоль Іверс і Уладзімір Ягоўдзік. Фота М. Скоблы. 1998 г.

баладу «Лясны паклон». Калі ўзяць пад увагу, што пісаў пад гэтыя клішыраваныя заглавак, то мабыць выйшла не зусім дрэнна. Праўда, Прасняк² хацеў, каб я напісаў артыкул або нарыс пра якога-небудзь добрага ляснога работніка, а мяне пацягнула на штось іншае, хоць усе факты таксама ўзяты з жыцця. Як надрукуюць, прышлю газету. Валодзя Кароткі³ працуе выкладчыкам фізкультуры ў Глоўсэвіцкай СШ. Паступіў у аспірантуру. На рабоце мучыцца, бо фізкультура не яго прадмет. Да пабачэння. Прыязджай у Слонім. І. Міско.

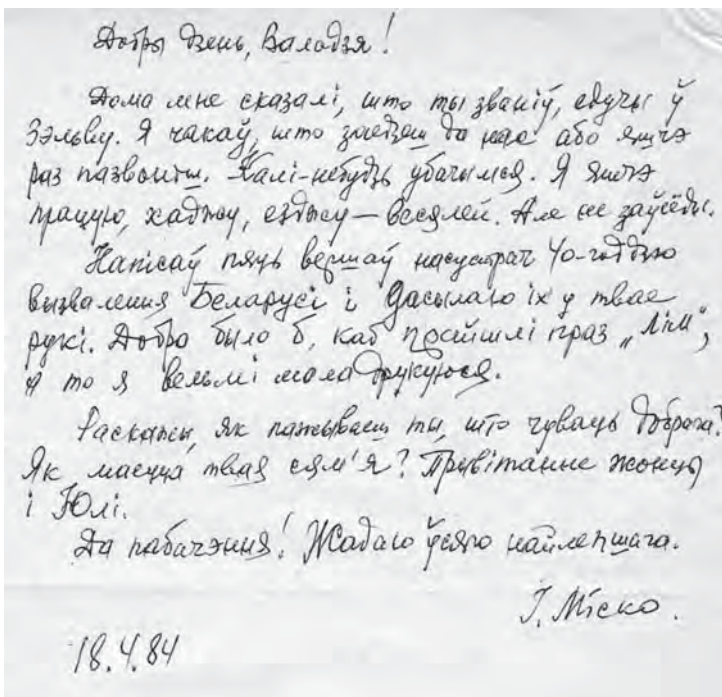
* * *

Слонім, 24 жніўня 1982 г. Даражэнькі Валодзя!

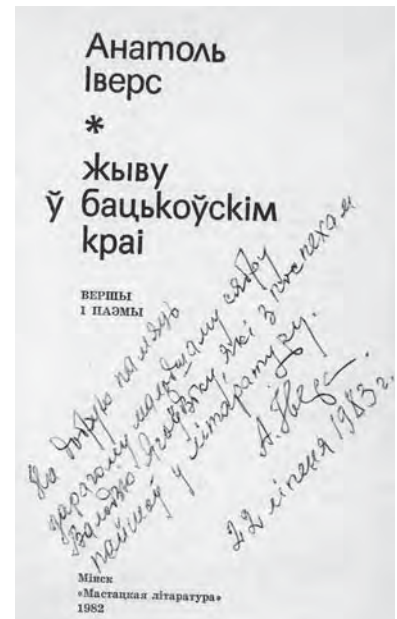
Рады быў атрымаць ад цябе пісьмо. Сапраўды, даўно мы не бачыліся. Добра, што ты маеш маю кніжку⁴, трэба было б паставіць аўтограф. Я нават хацеў даслаць кнігу з падзякай за віншаванне, але не ведаў дакладнага адрасу.

Дарэчы, пра кнігу. Аўтарскіх я атрымаў усяго два экзэмпляры (кажуць, што ў перавыданнях так вядзецца). У гандлёвую сетку Слонімскага райспажывсаюза прывезлі толькі 18 штук, 8 з якіх адпусцілі мне. Праўда, я дастаў крыху ў другім месцы. Зыходзячы з невялікай колькасці, пакрысе ўручаю сямю-таму, у тым ліку даслаў Ул. Калесніку, які прыслаў цудоўнае віншаванне з грунтоўным зместам (дзякуй яму).

Юбілей прайшоў добра, як на Слонім, — грандыёзна. Усё адбывалася ў новым РДК, вечар вяла сакратар гаркома Л. І. Мукасей. Выступленні, прывітанні, кветкі. Акрамя мясцовых людзей, прысутнічалі Мікола Арочка, Янка Саламевіч, Аляксей Карпюк, Марыя Шаўчонак і інш. На ве-

Ліст Анатоля Іверса да Уладзіміра Ягоўдзіка. 1984 г.

чары распаўсюджваўся буклет (дасылаю, а таксама выразку з нашай газеты).

Жаль, што не было цябе на вечары. Цудоўна, што ты выдаеш сваю кніжку.

У сувязі з маім 70-годдзем Данута Бічэль напісала цудоўны артыкул («Гродненская правда» за 15 мая 1982 года), хоць і не мела яшчэ зборніка «Жыву ў бацькоўскім краі». А аб кнізе абяцала напісаць у «ЛіМ». М. Арочка — у «Полымя». За ўсё добрае, зробленае і сказанае ў мой адрас я лічу сябе даўжніком.

У ахове помнікаў яшчэ працую, але думаю кідаць, бо вельмі абрыдла выкалачваць членскія ўзносы.

Прывітанне сям'і. Як гадуецца Юлька?⁵

Да пабачэння. А. Іверс.

Р. С. У вёсцы Яглевічы Івацэвіцкага раёна жыве мая добрая знаёмая, былая настаўніца, пенсіянерка і былая падпольшчыца Слонімскай антыфашысцкай арганізацыі. Яна страшэнна хворая і не выходзіць з маёй галавы. Можа, будзеш у Івацэвічах (вёска ў 3-х км), напішы пра яе ў газету, хай парадуюцца, пакуль жывая. Перадасі ад мяне прывітанне.

* * *

23.12.83. Добры дзень, Валодзя!

Даўно не бачыліся. Засумаваў. Хочацца нечага святлейшага. А тут нахлынулі службовыя і хатнія клопаты. Усё гэта перамелецца, перажывецца.

Напісаў успамін пра Таўлая. Сёння дасылаю ў «ЛіМ» на імя Хрысціны Лялько. Можа, надрукуюць.

Валодзя! Пашукай кнігу Мікалая Арэхвы «Справы і людзі КПЗБ». Калі ёсць, прышлі тры экз., у крайнім выпадку адзін. Groшы вышлю.

Пішы, як жывецца, працуецца. Як Юлька, пэўна, ужо вялікая? Да пабачэння. Віншую з Новым годам! З найлепшымі пажаданнямі І. Міско.

* * *

Слонім, 12 студзеня 1989 г.

Добры дзень, з Новым годам, Валодзя!

У канцы мінулага года ў маіх руках пабываў «Каляндар Усходніх зямель» на 1936 год. У «Календары...» змешчаны вялікі артыкул Валерыяна Харкевіча «Слонім і Жыровічы», які па просьбе Сяргея Чыгрына⁶ я пераклаў на беларускую мову. Думаю, што шматлікія факты, даты і прозвішчы зацікавяць цябе, тым больш што ўпамінаецца гістарычная асоба — Міхал Валовіч, а таксама прозвішча Ізыдара Лукашэвіча.

Дасылаю табе пераклад гэтага артыкула, можа, што-небудзь выкарыстаеш з яго, бо чуў, што пішаш пра Валовіча⁷. А калі і не выкарыстаеш, то такое бяды. Мне здаецца, на падставе дасланага ў сваім творы (пры аказіі) можаш зазначыць, як перакручвалі на панскі лад нашу слаўную гісторыю.

Будзь здароў! Жадаю поспехаў у працы. Прывітанне сям'і. Анатолий Іверс.

¹ У 1978–1979 гг. я працаваў у рэдакцыі брэсцкай абласной газеты «Заря».

² С. Прасняк — супрацоўнік слонімскай раённай газеты «За перамогу камунізму».

³ У. Кароткі — пазней кандыдат філалагічных навук, выкладчык БДУ.

⁴ Маецца на ўвазе кніга вершаў «Жыву ў бацькоўскім краі».

⁵ Мая старэйшая дачка.

⁶ Сяргей Чыгрын — паэт, аўтар крязнаўчых кнігаў.

⁷ Міхал Валовіч (1806–1833) — удзельнік паўстання 1830–1831 гг.

ГАЛОЎНАЕ — БЫЦЬ ШЧЫРЫМ

7 снежня ў музычнай гасцёўні Віцебскага цэнтру сучаснага мастацтва адбылося адкрыццё выставы жывапісу «Птушыны вянок» пробашча друйскай парафіі Найсвяцейшай Тройцы кс. Сяргея Сурыновіча. На ёй былі прадстаўлены творы, выкананыя ў тэхніцы алею на палатне, натхнёныя разважаньнямі святара над тэмамі і праблематэкай, узнятымі ў энцыкліцы папы Францішка «Laudato si'». Птушкі, апісаныя ў энцыкліцы Пантыфіка, жывуць у Беларусі, многія з іх унесены ў Чырвоную кнігу, таму лагічна, што ў выявах крылатых жывых істотаў месціцца глыбокі духоўны падтэкст і заклік да больш уважлівага і адказнага стаўлення да прыроды.

У звароце да прысутных на пачатку імпрэзы кс. Сяргей адзначыў: «Птушыны вянок» — маё вяртанне да жывапісу пасля працяглага перапынку. Але сэнсам майго жыцця, маім пакліканнем з'яўляецца святарства і служба людзям і Богу. А жывапіс, скажу шчыра, толькі адзін са сродкаў, які мне дапамагае ўбачыць Бога ў дэталіх створанага Ім свету».

Кс. Сяргей Сурыновіч атрымаў сакрамэнт пасвячэння 11 лістапада 2001 г. у Санкт-Пецярбургу, служыў на Каўказе, Урале (г. Перм) і ў Калінінградзе. Пасля вяртання ў Беларусь служыў адміністратарам парафіі Святога Духа ў Віцебску, парафіі Богага Провіду ў Слабодцы Браслаўскага раёна. Цяпер — пробашч парафіі ў знакамітай Друі.

На адкрыцці выставы прысутнічалі прадстаўнікі курыі Віцебскай дыяцэзіі каталіцкага

УК МУЗЕЙ ВІЦЕБСКІ ЦЭНТР СУЧАСНАГА МАСТАЦТВА

СЯРГЕЙ СУРЫНОВІЧ

ПЕРСАНАЛЬНАЯ ВЫСТАВА

ВЫСТАВАЧНАЯ ЗАЛА	7 снежня 2022	АДКРЫЦЦЁ ВЫСТАВЫ
г. Віцебск, праспект Фрунзэ, 11 +375 0212 61-74-55	-	7 снежня 2022
	26 лютага 2023	16.00

Касцёла ў Рэспубліцы Беларусь: канцлер кс. Віктар Місевіч і афіцыял Біскупскага суда кс. Аляксей Ляшко.

Кс. Аляксей Ляшко распавёў пра асноўныя вехі біяграфіі мастака: сканчэнне магістратуры, абарону дысертацыі ў галіне багаслоўя ў Латэранскім універсітэце ў Рыме, даследаванне

гісторыі і спецыфікі перакладаў Бібліі на беларускую мову, працу па алічбоўванні беларускіх перакладаў Бібліі XX–XXI стст., удзел у секцыі Міжнароднага кангрэсу даследчыкаў Беларусі ў Коўне (Літва), у многіх міжнародных навуковых канферэнцыях па бібліеістыцы, абарону доктарскай дысертацыі, ініцыятыву ў

правядзенні шэрагу дабрачын-
ных акцый, біблейскіх летнікаў,
выступаў музыкаў і музычных
калектываў у парафіях, якія ён
узначальваў, рэканструкцыю
касцёла ў Слабодцы, усталяванне
ў 2009 г. перад касцёлам помніка
святой Еўфрасінні Полацкай...

З прывітальным словам да кс.
Сяргея і прысутных звярнуўся
намеснік старшыні Віцебскага
гарадскога выканаўчага камітэта
Віктар Глушын.

Кандыдат мастацтвазнаўства,
дацэнт кафедры выяўленчага

мастацтва мастацка-графічнага
факультэта ВДУ імя П.М. Машэ-
рава Міхась Цыбульскі адзначыў,
што кс. Сяргей Сурыновіч —
мецэнат і арганізатар штогадова-
га Друйскага мастацкага пленэру,
у якім з 2016 г. прынялі ўдзел
больш 150-ці мастакоў з нашай
краіны і замежжа, і што галоўнае
ў выявах, прадстаўленых на вы-
ставе птушак, — позірк і харак-
тар, бо гэта не проста выявы, а
«партрэты».

Ксёндз Сяргей Сурыновіч —
аўтар чатырох персанальных

выставаў, якія экспанаваліся ў
2006–2007 гг. у музеі Цільзіта,
музеі Крысціянаса Данелайці-
са, ДOME народнай творчасці ў
Калінінградзе, Літаратурным
музеі Віцебска.

Дасведчанасць і творчая на-
тура дапамагаюць кс. Сяргею
ўдала спалучаць свае здольнасці
ствараць мастацкія вобразы
сродкамі жывапісу і літарату-
ры. Як літаратар ён дэбютаваў
у 1998 г. пад псеўданімам Яўген
Бартніцкі вершаванай містэрыяй
для дзяцей «Батлейка». Сёння ён

Афіцыял Біскупскага суда Віцебскай дыяцэзіі
ксёндз Аляксей Ляшко.

Кандыдат мастацтвазнаўства,
дацэнт Міхаіл Леанідавіч Цыбульскі.

музейных залаў нашай краіны.

Ксёндз Сяргей Сурыновіч адзначыў, што ў сваёй творчасці абапіраецца на заўвагі і падказкі беларускіх мэтраў: Аляксандра Грышкевіча, Наталлі Залознай, Ілоны Касабукі, Дар’і Сумаравай-Копач. «Няма ніводнай працы, якая была б выканана мною без іх увагі, заўвагаў і парадаў. Яны мне вельмі шмат дапамагаюць і кансультуюць. На працягу 2022 года я напісаў каля шасцідзiesiąці карцінаў з птушкамі, а перад гэтым вывучаў звесткі пра іх, апісанні, вышукваў фотаздымкі з розных ракурсаў праз

— аўтар зборнікаў паэзіі «Летуценнік», «Пакліканне». З 2002 г. — аспірант кафедры агульнага мовазнаўства Пермскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта. У 1999–2000 гг. рэдагаваў газету «Купіса» Таварыства беларусаў Санкт-Пецярбурга, што была пераемніцай аднайменнай хрысціянска-дэмакратычнай газеты, першы нумар якой выйшаў ў 1917 г. у Петраградзе. Таму не дзіўна, што на адкрыцці выставы «Птушыны вянок» гучалі творы віцебскіх літаратараў Франца Сіўко, Людмілы Сіманёнак, а таксама прывітальнае слова былой загадчыцы Літаратурнага музея Віцебска Святланы Казловай.

Цёпла і шчыра віталі кс. Сяргея ўдзельнікі першага Друйскага пленэру, сябры Беларускага саюза мастакоў Святлана Баранкоўская і Алег Скавародка. Салістка Віцебскай абласной філармоніі Таццяна Моўля надавала імпрэзе ўзвышаны спеўны настрой гучаннем цымбалаў, а найлепшым падарункам сталася віншаванне ад друіскіх парафіянаў на чале са старшынёй сельскай рады Міхаілам Бакевічам. Парафіяне адмыслова прыехалі

ў гэты дзень у абласны цэнтр, каб засведчыць свайму пастыру павагу і прызнанасць.

Дырэктар Віцебскага цэнтру сучаснага мастацтва Андрэй Духоўнікаў адзначыў высокі ўзровень мастацкіх пленэраў у Друі, падкрэсліўшы, што жыхары Друі вельмі прыязна і шчыра адносяцца да мастакоў і мастацтва. За шэсць гадоў выставы па выніках пленэраў сталі падзеяй і паклалі пачатак прыватнаму збору мастацкіх твораў, якія вартыя

інтэрнэт, вывучаў дэталі. Мастакі часам выкарыстоўваюць чучалы, але іх мала, цяжка знайсці, а калі шчыра, то мне было б складана працаваць з нежывою натураю. Палова з таго, што я напісаў, ужо разляцелася па свеце. У маіх працах для мяне самае галоўнае — быць шчырым».

*Алена Крывенькая.
Фота Максіма Маркевіча.*

Алена Крывенькая скончыла ВДУ імя П.М. Машэрава (2003). Магістр мастацтвазнаўства (2004, ВДУ імя П. М. Машэрава). Старэйшы навуковы супрацоўнік установы культуры «Віцебскі абласны краязнаўчы музей» філіяла Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі.

CONTENTS

We begin this issue of "Our Faith" with the address of Pope Benedict XVI "The Listening Heart. Reflections on the Foundations of Law", with which he spoke on September 22, 2011 in Germany and which remains relevant even in our time, as it is read today as a wise fatherly instruction for all of us (p. 2-5).

Column «Presentation» contains a number of materials related to the translation of the Canon Law of the Catholic Church into the Belarusian language (p. 6-12).

In column "In memoriam" we publish an interview recorded on "Radio Maria" with fr. canon Dzmityry Baryla, who passed away on the 28th of February 28, 2023 (p. 13-16).

In column "Ad fontes" we offer "Essay on the History of the Minsk Diocese" by the famous historian, local researcher Alaksandr Yelski (p. 17-23).

Historian-archivist Andrey Shpunt in his article «Apostle of the Union» placed in column «Figures» introduces to the readers the activities of Father Josaphat Brazhyts, who was known as an expander of the cult of St. Josaphat Kuntsevich and the cult of the Mother of God (p. 24-25).

Restorer Ihar Surmacheuski suggests to the readers his article «Church in Budslau and Noble Coats of Arms of the 17th century» (p. 26-32).

Art critic Nadzeya Usava in her article «Liturgical wardrobe...» writes about the exhibition of ornats from the collections of the National Art Museum of Belarus (p. 33-37).

In column "Translations" we place the excerpts from Ivan Franko's poem "The Death of Cain" translated into Belarusian by Ales Brazgunou (p. 38-40).

Literary critic Iryna Bagdanovich reflects on Christian symbolism in her essay «The Easter Parable about the Tree of the Cross in the Creative Heritage of Yulian Ejsmond». Here you will also find poetic parable of Y. Ejsmond «The Legend of Trees» translated from the Polish language (p. 41-43).

Column «Poetry» contains a selection of Danuta Bichel's poems «Family Album about Love» (p. 44-47).

Halina Tychko, Doctor of Philological Sciences, dedicates her article «The Literary Boat of Iryna Zharnasek» to the work of the famous Belarusian writer Iryna Zharnasek (p. 48-50).

Poetess and translator Aksana Danilchik offers to the readers her essay «I Believe in Limitless Miracles...» about the works of the Italian poetess Antonia Pozzi. We also publish here A. Pozzi's poems translated by A. Danilchik (p. 51-55).

Writer Uladzimir Jagoudzik publishes his memoirs about Anatol Iwers, whose first collection of poems was edited by the famous Catholic priest Adam Stankevich (p. 56-60).

Art critic Alena Kryvenkaya in her essay «The Main Thing Is to Be Sincere» writes about the exhibition of fr. Syargei Surynovich «Bird Wreath» (p. 61-63).

RESÜMEE

Diese Ausgabe der Zeitschrift beginnt mit der Rede von Papst Benedikt XVI. „Ein hörendes Herz. Überlegungen über die Grundlagen des Rechts“, die er am 22.09.2011 im Deutschen Bundestag hielt und die aktuell bleibt, denn heute liest sie sich wie eine weise väterliche Belehrung für uns alle (S. 2-5).

Die Rubrik „Präsentation“ enthält eine Reihe von Beiträgen anlässlich der Übersetzung des Kodex des Kanonischen Rechts ins Belarussische (S. 6-12).

Die Rubrik „In memoriam“ beinhaltet ein im Radio Maria aufgezeichnetes Interview mit dem Kanoniker Dzmityry Baryla, der am 28. Februar dieses Jahres in die Ewigkeit abberufen wurde (S. 13-16).

In der Rubrik „Ad fontes“ präsentiert man der Leserschaft die „Umriss zur Geschichte der Diözese Minsk“ des bekannten Historikers und Heimatforschers Aljaksandr Jelski (S. 17-23).

Im Artikel „Apostel der Union“ (in der Rubrik „Persönlichkeiten“) macht der Historiker und Archivar Andrey Spunt die Leserinnen und Leser mit der Tätigkeit von Pater Jozafat Bražyc bekannt, der als Anhänger und Verbreiter des Kultes des Heiligen Jozafat Kunzewitsch und der Mutter Gottes bekannt war (S. 24-25).

Der Restaurator Igar Surmatscheuski präsentiert der Leserschaft den Artikel „Die katholische Kirche in Budslau und die Wappen der Schlachta aus dem XVII. Jahrhundert“ (S. 26-32).

Über die Ausstellung der Ornate aus den Beständen des Nationalen Kunstmuseums von Belarus schreibt die Kunstwissenschaftlerin Nadseja Usava im Artikel „Liturgische Garderobe ...“ (S. 33-37).

Die Rubrik „Übersetzungen“ enthält Auszüge aus dem Poem „Kains Tod“ von Iwan Franko in der belarussischen Übersetzung von Alesj Brasgunou (S. 38-40).

Die Literaturwissenschaftlerin Iryna Bagdanowitsch reflektiert im Essay „Osterapolog über das Holz des Kreuzes im schöpferischen Erbe von Julian Ejsmond“ über die christliche Symbolik. Im Anschluss ist der gereimte Apolog „Legende über Bäume“ von J. Ejsmond veröffentlicht (S. 41-43).

Die Rubrik „Poesie“ enthält unter dem Titel „Familienalbum über die Liebe“ eine Auslese der Gedichte von Danuta Bitschel (S. 44-47).

Der Artikel „Der literarische Nachen von Iryna Sharnasek“ von Dr. phil. Galina Tytschko beschäftigt sich mit dem Schaffen der bekannten belarussischen Schriftstellerin Iryna Sharnasek (S. 48-50).

Die Poetin und Übersetzerin Aksana Danilitschik präsentiert der Leserschaft ihren Essay „Ich glaube an unendliche Wunder...“ über das Schaffen der italienischen Poetin Antonia Pozzi. Im Anschluss sind einige Gedichte der Poetin in der Übersetzung von A. Danilitschik veröffentlicht (S. 51-55).

Der Schriftsteller Uladzimir Jagoudsik veröffentlicht seine Erinnerungen an Anatol Iwers, dessen ersten Gedichtband der bekannte katholische Priester Adam Stankevich lektorierte (S. 56-60).

Über die Ausstellung „Der Vogelkranz“ von Pater Sjarhej Surynowitsch schreibt die Kunstwissenschaftlerin Alena Kryvenkaja im Essay „Das Wichtigste ist es, aufrichtig zu sein“ (S. 61-63).

PODSUMOWANIE

Niniejszy numer czasopisma rozpoczyna się przemówieniem papieża Benedykta XVI „Serce rozumne. Refleksje na temat podstaw prawa”, wygłoszonym 22 września 2011 r. w Niemczech, które jest aktualne także w obecnym czasie, ponieważ dzisiaj brzmi jak mądre, ojcowskie przesłanie skierowane do nas wszystkich (s. 2-5).

W dziale „Prezentacja” umieszczono szereg materiałów przygotowanych z okazji wydania przetłumaczonego na język białoruski kodeksu prawa kanonicznego (s. 6-12).

W sekcji «In memoriam» wydrukowano wywiad przeprowadzony w studio «Radio Maryja» z ks. kanonikiem Dmityrijem Baryłą, który zmarł 28 lutego bieżącego roku (s. 13-16).

W rubryce „Ad fontes” uważa czytelników proponuje się tekst znanego lokalnego historyka Aleksandra Jelskiego „Zarys historii diecezji mińskiej” (s. 17-23).

W dziale „Postacie” zaprezentowano artykuł Andrzeja Szpunta, historyka-archiwisty pt. „Apostół Unii”, w którym zaznacza czytelników z działalnością św. Jozafata Brażycy, słynącego z propagowania kultu św. Jozafata Kuncewicza i Bogurodzicy (s. 24-25).

Restaurator Igar Surmačeuški proponuje czytelnikom artykuł „Budslawski kościół i herby szlacheckie XVII w.” (s. 26-32).

Nadzieja Usawa, krytyk sztuki, napisała artykuł „Garderoba liturgiczna...” poświęcony wystawie ornatów zgromadzonych w zbiorach Narodowego Muzeum Sztuki Białorusi (s. 33-37).

W dziale „Tłumaczenia” umieszczono fragmenty poematu Iwana Franko „Śmierć Kaina”, które na język białoruski przełożył Alesj Brazgunou (s. 38-40).

Iryna Bagdanowicz, krytyk literacki, w eseju „Wielkanocna przypowieść o drzewie Krzyża w twórczym dziedzictwie Juliana Ejsmonda” zgłębia chrześcijańską symbolikę. W tym miejscu opublikowano poetycką przypowieść J. Ejsmonda „Legenda o drzewie”, którą przetłumaczyła z języka polskiego (s. 41-43).

W sekcji „Poezja” umieszczono wybrane wiersze Danuty Bichel „Album rodzinny o kochaniu i miłości” (s. 44-47).

Halina Tychko, doktor nauk filologicznych, twórczości słynnej białoruskiej pisarki Iryny Żarnasek poświęciła artykuł „Łódź literacka Iryny Żarnasek” (s. 48-50).

Aksana Danilczyk, tłumacz i poetka, w eseju „Wierzę w niekończące się cuda...”, zwraca uwagę czytelników na twórczość włoskiej poetki Antonii Pozzi. W tym dziale opublikowano wiersze poetki przetłumaczone przez A. Danilczyk (s. 51-55).

Pisarz Uladzimir Jagoudzik drukuje swoje wspomnienia o Anatolu Iwersie, którego pierwszy tomik wierszy został zredagowany przez słynnego katolickiego kapłana Adama Stankevicza (s. 56-60).

Alena Krywieńkaja, krytyk sztuki, w eseju „Najważniejsze – być szczerym”, pisze o wystawie ks. Siergieja Surynowicza „Wieniec ptaszyny” (s. 61-63).

SOMMARIO

Questo numero della rivista si apre con il discorso del Papa Benedetto XVI "Il cuore docile" – Riflessioni sui fondamenti del diritto", pronunciato il 22 settembre 2011 in Germania e tuttora attuale come un insegnamento paterno e saggio per tutti noi (p. 2-5).

Nella rubrica *Presentazione* è collocata una serie di materiali relativi alla traduzione del Codice di Diritto Canonico in bielorusso (p. 6-12).

Nella rubrica *In memoriam* si pubblica l'intervista rilasciata alla *Radio Maria* da Canonico Prete Dzmityry Baryla, spentosi il 28 febbraio 2023 (p. 13-16).

Nella rubrica *Ad fontes* all'attenzione dei lettori viene sottoposto "Il saggio sulla storia della Diocesi di Minsk" del famoso storico e studioso della cultura locale Aljaksandr Jelski (p. 17-23).

Nell'articolo "L'apostolo dell'Unione delle Chiese" pubblicato nella rubrica *Personalità* lo storico-archivista Andrey Spunt racconta ai lettori della rivista dell'attività del Padre Jozafat Bražyc, noto come promotore del culto del Santo Jozafat Kuntsevich e del culto della Madonna (p. 24-25).

Il restauratore Ihar Surmačeuški propone ai lettori l'articolo intitolato "La Chiesa di Budslau e gli stemmi nobiliari del XVII secolo" (p. 26-32).

Il critico d'arte Nadzeya Usava scrive della mostra delle casule provenienti dalle collezioni del Museo Nazionale di Belle Arti della Bielorussia nell'articolo "Il vestiario liturgico..." (p. 33-37).

Nella rubrica *Traduzioni* sono collocati i brani del poema di Ivan Franko "La morte di Caino" tradotti in bielorusso da Alesj Brazgunou (p. 38-40).

La studiosa di letteratura Iryna Bahdanovič riflette sul simbolismo cristiano nel saggio "La parabola pasquale sull'albero della Croce nell'eredità creativa di Julian Ejsmond". Accanto è pubblicata la parabola poetica di J. Ejsmond "La leggenda degli alberi" tradotta dal polacco da I. Bahdanovič (p. 41-43).

Nella rubrica *Poesia* sono pubblicate le poesie scelte di Danuta Bičel sotto il titolo "Album di famiglia dell'amore e dell'affetto" (p. 44-47).

L'articolo "La barca letteraria di Iryna Žarnasek" della Dottoressa di ricerca in filologia Halina Tyčka è dedicato all'opera della famosa scrittrice bielorusa Iryna Žarnasek (p. 48-50).

La poetessa e traduttrice Aksana Danilčyk propone ai lettori il saggio "Credo ad immense magie..." sull'opera della poetessa italiana Antonia Pozzi le cui poesie tradotte dall'autrice del saggio sono pubblicate in seguito (p. 51-55).

Lo scrittore Uladzimir Jahouđzik pubblica i suoi ricordi di Anatol Iwers, la cui prima raccolta di poesie è stata pubblicata dal famoso prete cattolico Adam Stankevich (p. 56-60).

Il saggio "La cosa più importante è quella di essere sinceri" scritto dalla critica d'arte Alena Krivenkaja è dedicato alla mostra del padre Sjarhej Surynovič "La corona di uccelli" (p. 61-63).

На 1-й ст. вокладкі — Ігар Гардзіёнак. «Арханёл Міхал» (фрагмент). Дошка, ляўкас, тэмпера, алей, жалеза. 110 × 37. 2021 г.

Часопіс «НАША ВЕРА», № 1 (103)/2023.

Адрас для карэспандэнцыі: а/с 101, 220002, г. Мінск-2; тэл./факс: 356-17-50. **E-mail:** media@catholic.by. **Web:** media.catholic.by/nv/

Рэдакцыя рукапісаў не рэцэнзуе і не вяртае.

Заснавальнік — Мінска-Магілёўская архідыяцэзія РКК у РБ. Вуліца Рэвалюцыйная, 1а, 220030, г. Мінск.

Галоўны рэдактар — Крыстына Аляксееўна Лялько. Часопіс выдаецца на ахвяраванні вернікаў.

Часопіс зарэгістраваны ў Дзяржаўным рэестры сродкаў масавай інфармацыі за № 903.

Падпісаны да друку 06.03.2023 г. Фармат 60x84 1/8. Ум. друк. арк. 8,37. Ул. выд. арк. 6,93. Наклад — 800 экз. Зак. № 76.

Надрукавана ў ПУП «Джи энд Ди» Ліцэнзія № 02330/362 ад 06.05.2013.

Вул. Бурдзейнага, 37-191, 220136, г. Мінск.

«Літургічны гардэроб»

Арнаты ў зборах Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь

Арнат. Шоўк, лён, нітка золотная, карункі, нітка срэбраная, каніцель, ткацтва, карункапляценне. 198 × 66 см. 1740–1750 гг. Францыя. 3 в. Пелішча Брэсцкай вобласці.

Арнат. Шоўк, ткацтва. 208 × 68 см. Сярэдзіна XVIII ст. Англія (?). 3 в. Беліца Лідскага раёна Гродзенскай вобласці.

Арнат. Шоўк, галун золотны, бавоўна, нітка золотная і срэбраная, ткацтва, вышыўка. 109 × 68 см. XIX ст. Францыя. 3 г/п Нарач Мядзельскага раёна Мінскай вобласці.

Арнат з манаграмай Маці Божай «MARIA». Шоўк, нітка металічная, бавоўна, ткацтва, вышыўка. 93 × 64 см. XIX ст. Калона (цэнтральная частка) — мясцовая вытворчасць, бакі — Расія (?). 3 в. Задарожжа Глыбоцкага раёна Віцебскай вобласці.

Арнат.
Шоук, вышыўка, ткацтва. 204 × 65 см. XIX ст. – пач. XX ст.
Калона (цэнтральная частка) — мясцовая вытворчасць,
бакі — Заходняя Еўропа (?).